

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis De Lvgo Hispalensis, Societatis Iesv, S. R. E. Tit.
S. Balbinæ Presbyteri Cardinalis, Disputationes
Scholasticæ, Et Morales De Virtute Fidei Divinæ**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1656

Disputatio XIII. De necessitate præcepti, qua fides necessaria est.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81031)

Parentes Henoch, nec infideles fuisse, nec impij.

Deo, indicari existimat eum per totam vitam, & à pueritia usque fuisse sanctum, & charum Deo. Hæc Petrius. Et quidem non video quomodo possit probabiliter affirmari, vel parentes Henoch infideles fuisse, vel impios in non conferrando sacramento legis illius paruulo suo filio, cum sancti Patres & interpretes omnes sacri pro comperto supponant, veram religionem, pietatem, fidem, & cultum veri Dei in familia illa, & progenie Sethi usque ad Noë perdurasse, in hisq; potissimum Ecclesiam Dei eo tempore conseruatam fuisse: ideo cap. 6. nota illa progenies filij Dei appellatur propter pietatem, & cultum veri Dei in ipsa permanentem, vt testantur Chrysostomus. Cyrillus, Theodoretus Rupertus, & Hilarius apud Cornelium in cap. 6. Genes. August. lib. 17. de Ciuit. Dei cap. 23. quibus addi potest Iosephus lib. 11. antiq. cap. 4. dicens, *filios Seth per septem generationes perseuerasse vnum Deum colentes omnium rerum Dominum, semperque virtutis respectum habuisse.* Imò addit Salianus anno mundi 623. Henoch datum esse à Deo eius parentibus ob eorum pijs preces, & votum, quo eum Deo dedicauerant, ideoque ipsum eo nomine appellasse, quia Henoch interpretari possumus quasi *dedicatus*. Vide obsecro, quo fundamento possimus probabiliter iudicare eiusmodi homines vel infideles fuisse, vel impijs, vt filium suum sacramento fidei priuare voluerint.

135

Concedit denique idem Hurtado dicta disp. 41. §. 1. & 2. non esse necessariam fidem illam explicitam Dei remuneratoris ad quodlibet incrementum gratiæ habitualis: quia ex alijs actibus fidei haberi potest morium sufficiens ad exercendum aliquem actum bonum supernaturalem, quo gratia augeatur, licet non sit sufficiens ad delectationem peccatorum disponentem ad primam iustificationem, nec ad diurnam perseuerantiã in bonis operibus. Addit tamen §. 4. non ideo necessariam esse hanc fidem remuneratoris, quia necessarius sit actus *fidei* propriè dictæ, vt distinguitur à charitate, & alijs virtutibus, sed necessariam esse cognitionem retributionis, quam amare possumus ex formali charitatis obiecto. Est enim feruentior actus charitatis, qui oritur ex cognitione bonitatis diuinæ, vt clarè concipitur, vt fons, & scaturigo retributionis æternæ: tunc enim & Deus amatur propter eam bonitatem, & propter hanc amatur eius retributio, propter quam vt propter proximum obiectum formale possumus ferre patienter arumnas. Hæc ille, quæ mihi probari non possunt; opponuntur enim fundamentis, quibus necessitas fidei de remuneratione nititur, & aliena proculdubio sunt à mente Patrum, qui ideo, vt vidimus, necessariam dicunt esse retributionis noticiam, quia nisi homo fructum sibi, & commodum speret, labores, & pòdus diuinæ legis obseruandæ non sustinebit. Sic enim dixit Theodoretus suprà adductus: *Qui non hæc in habere crediderit, virtutis labores non sustinet: neque enim agricola in agro colendo sudores toleraret, nisi se laborum fructus relaturum speraret, &c.* & S. Thomas suprà etiam adductus: *Aliiter enim (inquit) nullus irret ad ipsum, si non speraret aliquam remunerationem ab ipso.* Nec satisfacit dicere, quod sperat quidem homo beatitudinem, sed hanc ipsam non amat vltimò vt bonum suum, sed vt bonum Dei, & ad Dei gloriam, atque ideo non est actus proprius spei, vt est virtus distincta à charitate, sed sola charitas sufficit,

136

ex qua diligitur Deus, & propter Deum desideratur, & speratur beatitudo nostra, non solum in nobis, sed quia resultat in bonum Dei. Hoc (inquam) non satisfacit, quia Patres noticiam remunerationis ideo necessariam esse voluerunt, quia homo, nisi allectus à bono proprio, non sustinet patienter onus diuinæ legis. Si autem remuneratio solum desideratur ex motiuo charitatis propter gloriã, quæ Deo resultat, non esset necessaria talis retributionis noticia ad eos labores patientes. Si enim mouetur homo sufficienter ex desiderio gloriæ Deo resultat, eodem modo moueri posset credens, quod ex bonis suis operibus resultat gloria Deo, & diuina voluntas impletur, imò etiã sciret se esse perpetuò apud inferos cruciandum, cum tunc etiam maneret torum charitatis motiuum. Patres autem, vt vidimus, voluerunt necessariam esse retributionis noticiam, vt homo efficaciter moueretur: & meritò, quia licet aliquis vir sanctus, & perfectus possit aliquando Deum ita ingenuè ex charitate diligere, vt etiam sciret se reprobū esse, adhuc eum diligeret ad hunc tamen dilectionis gradum non peruenit, nisi precedente in initio noticia retributionis, & incipiendo ab eius desiderio, nec etiam longo tempore in illo charitatis affectu, & obseruantia legis perseueraret, nisi retributionis spe in eorum habere leuaretur. Denique quando Paulus 1. Corinth. 13. de charitate dicit, *quod omnia sperat*, non confundit illum cum virtute spei, sicut nec cum virtute fidei, cum dicit, quod charitas omnia credit, sed ostendit efficaciam charitatis ad imperandos actus proprios aliarum virtutum Theologicarum, qui sint actus propriè fidei, & spei, vt notauit S. Thomas in eum locum sectione 1.

DISPUTATIO XIII.

De necessitate præcepti, qua fides necessaria est.

- SECTIO I. An detur præceptum de actu interno fidei, & quale illud sit.
- II. Ad quam virtutem spectet præceptum fidei.
 - III. Quorum obiectorum necessaria fuerit ex præcepto fides explicita ante aduentum Christi.
 - IV. Quorum obiectorum fides explicita necessaria sit ex præcepto in lege euangelica.
 - V. De alijs, quorum fides, vel notitia explicita fidelibus necessaria est.
 - VI. Vtrum hæc obligatio fidei explicita sit de iure diuino, vel humano.

DIXIMVS de necessitate medijs, nunc dicendum est de necessitate præcepti. Est autem duplex præceptum fidei. Primum de actu interno: secundum de confessione externa nostre fidei; nunc agimus de primo præcepto, de secundo autem dicemus disputatione sequenti.

SECTIO I.

SECTIO I.

An detur præceptum de actu interno fidei,
& quale illud sit.

Actum fidei esse sub obligatione præcepti grauis, dubitari non potest: id enim constat ex scriptura comminante damnationem æternam ei, qui non habuerit fidem, Marc. ultimo. *Qui non crediderit, condemnabitur.* Ad Hebr. 10. *inustus ex fide uiuit, quod si subtraxerit se, non placebit anima mea.* 1. Ioann. cap. 3. Hoc est mandatum eius, ut credamus in nomine filij eius. Et constat clarè ex supradictis, quia cum fidei actus sit medium necessarium ad salutem, non potest non esse sub præcepto; homo enim tenetur quærere, & apponere media omnia necessaria sibi ad salutem. Videatur Suarez *disp. 13. sect. 1. n. 1. & 2.*

Vnde etiam constat præceptum hoc non esse iuris positiuum humani. Nam Ecclesia non potest præcipere actus merè internos, qualis est assensus fidei: & quia obligatio hæc non solum comprehendit homines baptizatos, qui sunt Ecclesie subditi, sed etiam eos, qui sunt extra Ecclesiam, imò ij sunt, qui communiter peccant peccato infidelitatis, eo quod non recipiant, & credant res nostræ fidei sufficienter propositas. Denique ex Scriptura constat esse præceptum ad minus iuris positiuum diuini, sicut præceptum baptismi, Eucharistiæ, & similia.

Difficultas prima esse potest, an sit solum præceptum iuris positiuum, an verò de iure naturæ. Præcepta iuris diuini positiuum appello, quæ versantur circa obiectum quod nisi positiuè præciperetur à Deo, non deberetur, qualis est baptismus, Confessio, sumptio Eucharistiæ, &c. Alia autem obiecta, ad quæ distamen ipsum rationis ostendit esse obligationem, & ideo præcipi à Deo, appellare possumus de iure naturæ, accipiendo naturæ uocem in latiori significatione, ut præscindamus à materia naturali, & supernaturali, de quo dicemus postea. Respondeo itaque breuiter distinguendo: nam in præcepto fidei altera pars est negatiua non dissentiendi iis, quæ sufficienter proponuntur reuelata à Deo: altera est affirmatiua credendi positiuè eiusmodi obiecta. Prior pars, proculdubio est de iure naturæ antecedenter ad omnem legem positiuam Dei; quia sicut de iure naturæ est non inhonorare Deum, ita non dissentire eius dictis, cum dissensus ille esset grauisima Dei inhonoratio, ut constat, quia eo ipso in actu exercito esset reputare Deum fallacem, vel fallibilem, quorum neutrum posset sine grauisima irreuerentia Deo imputari. Nec obstat, quod aliquis posset dicere, se credere Deum esse summè veracem, nec posse decipi, vel decipere, non tamen credere se, quod Deus hæc obiecta de facto reuelauerit. Hoc, inquam, non obstat, quia ut vidimus in superioribus, & notauit etiam Suarez *dicta sess. 1. num. 6.* non solum est irreuerentia dissentire iis, quæ fatemur ab aliquo dici, sed etiam dissentire iis, quæ sufficienter constat ab eo dici, ut de hoc possumus prudenter dubitare. Nam si summus Pontifex aliquid mihi diceret per nuntium authenticum, vel per litteras etiam authenticas suo sigillo munitas, & ego adhuc obstinatè dissentirem, non

excusaret dicendo, me de veracitate Pontificis non dubitare, sed negare nuntium illum, vel litteras Pontificis esse. Ratio autem est, quia sicut obedientia non solum obligat ad exequenda mandata superioris, quando fateor esse eius mandata sed etiam ad obediendum, quando non possum prudenter dubitare de veritate mandati, nec possum tunc, salua obedientia, excusari negando id, à superiore præcipi: & sicut obseruantia obligat me ad debitum cultum exhibendum Principi, non solum, quando fateor illum esse Principem, sed etiam quando non possum de hoc prudenter dubitare; nec possum me excusare tunc dicendo, me non credere, quod ipse sit Princeps: sit etiam debitum fidei diuinæ non solum exigit fidem, quando fatemur, reuelationem esse à Deo, sed etiam quando sufficienter proponitur talis, reuelatio, nec possumus nos excusare dicendo nos non credere Deum id reuelasse, nisi fortasse aliunde esset ratio prudenter de hoc dubitandi: alioquin licet non in actu signato, sed tamen in actu exercito, imputaremus Deo mendacium iudicando falsum id, quod prudenter non possumus iudicare non esse à Deo reuelatum.

De posteriori autem præcepti parte affirmatiua, qua obligamur ad positiuè credendum id, quod Deus reuelat, rursus distinguendum est: nam certum videtur, esse aliquo modo præceptum positiuum diuinum aliqua obiecta explicite credendi v.g. Trinitatem, Incarnationem, mortem, & resurrectionem Christi, & his similia, quæ arrento præcisè iure naturæ sufficeret implicite, & in genere credere, nisi Deus fidem etiam explicitam horum obiectorum præciperet, prout de facto præcipit, ut inferius videbimus. Fides autem implicita, & confusa eorum omnium, quæ Deus nobis reuelat, videtur esse ex lege naturæ, ex suppositione, quod Deus ea nobis reuelat. Ratio autem huius præcepti videtur desumi ex auctoritate diuina, cui non solum detrahi videtur, cum eius dictis dissentimus, sed quoties ei loquenti non præstamus assensum.

Dices non teneor ego positiuè credere ea, quæ Deus aliis omnibus reuelauerit, sufficit cohibere dissensum, et si mihi constet de credibilitate reuelationis: cur ergo teneor positiuè credere obiecta mihi per fidem reuelata. Respondeo, admissio antecedenti, negando consequentiam: nam quæ Deus aliis, non mihi reuelat, non mihi loquitur, nec ad me attinent; ideo possum de illis tanquam de impertinentibus mihi non curare, neque assentiendo, nec dissentiendo. At verò, quæ mihi reuelantur (qualia esse omnia obiecta fidei diximus *disp. 1.*) ea loquitur mihi Deus. Loqui autem est ordinare Deum ad me illud obiectum ex intentione manifestandi mihi suam mentem, seu, ex intentione, ut à me illa doctrina accipiatur: quare si in iis obiectis me haberem negatiuè, hæc esset irreuerentia in auctoritatem diuinam non accipiendo eius testimonium, & doctrinam, ex cuius intentione Deus mihi eam manifestare dignatur. Nam sicut si Christus Dominus nobis appareret, teneremur præcepto affirmatiuo religionis exhibere ei debitum cultum & reuerentiam, ita quando reuelatio Dei nobis apparet, teneremur eam debito cultu & reuerentia excipere, quæ reuerentia potissimè consistit in amplectendo eo testimonio, & præstando assensum cum debita summmissione rei testificate.

Dices, hoc argumento, si quid probat, probari exigi

exigi à nobis fidem explicitam horum omnium obiectorum: qui enim alicui loquitur, non id facit ea solum intentione, vt audiens credat in genere vera esse, quæ loquitur, quæcumque illa sint, sed vt notitiam habeat in particulari eorum obiectorum, & ea credat. Si ergo Deus hæc omnia nobis de facto reuelat, exigit à nobis fidem explicitam de iis obiectis: quando verò mediata solum, prout nunc communiter fidelibus proponuntur obiecta fidei nostræ, non semper exigere assensum explicitum circa singula. Ratio à priori est, quia ille, qui alicui immediatè loquitur, ad hoc planè ei loquitur, & communicet ei suam mentem, & quidem vt explicitè eam illi communicet, sicut explicitè ei loquitur, quare vult ab audiente attentionem, & assensum, & non possit ab irreuerentia grani excusari alteruter defectus, si Deo tibi immediatè loquenti nolles vel credere, vel etiam attendere. Exigitur ergo à te, & fides, & attentio, & per consequens fides explicita. Quando verò Deus solum mediata nobis loquitur, seu per alios reuelat, & communicat suam mentem, semper quidem exigit fidem, non tamen semper exigit attentionem explicitam ad singula quæ dicitur. Potest enim Deus mediata per alios aliqua nobis reuelare cum intentione determinata, & exigendo determinatè, vt ea omnia nobis explicitè proponantur, & tunc exigit à nobis attentionem, & fidem explicitam de singulis, sicut quando immediatè loquitur, exigit hanc attentionem & fidem explicitam de singulis ab eo cui loquitur. Vel potest etiam ea reuelare per alios exigendo solum, vt aliqua nobis saltem explicitè proponantur, & reliqua saltem in communi, permittendo tamen, vt singula etiam nobis eius nomine proponantur; & tunc exigit attentionem, & fidem explicitam ad aliqua, ad reliqua verò solum implicitè, & in communi. Hoc autem modo reuelat Deus, quæ in fide nostra continentur, exigendo vt fides Christiana omnibus eius nomine proponatur, & præcipua quædam capita explicitè, & quoad hæc exigit à nobis attentionem & fidem explicitam, quoad reliqua verò implicitam, & in communi; permittit tamen explicitam, quia permittit, quod explicitè etiam nobis eius nomine proponantur. Hæc autem Dei intentio de notitia & fide explicita horum vel illorum obiectorum colliganda de facto est ex modo, quo Deus fidei promulgationem imposuit, & ex scripturis, & traditione, ac vfu Ecclesiæ, vt postea videbimus examinando, quorum obiectorum fides explicita à nobis de facto requiratur.

6
An hoc præceptum fidei sit iuris naturalis, vel supernaturalis, vel supernaturalis.

Hinc autem oritur secunda difficultas, an hoc præceptum fidei sit iuris naturalis, vel supernaturalis. Ratio dubitandi est, quia lex naturalis non potest obligare ad id, quod viribus naturæ fieri potest, qualis est actus fidei diuinæ: ergo hæc obligatio non potest esse ex solo iure naturæ, nec natura potest dicere obligationem, quam nisi ex ipsa fide cognoscere non possumus, quæ fuerunt argumenta Caietani in presenti quæst. 10. art. 1. ad quæ Suarez dicta sect. 1. latè respondet. Ipse verò Suarez num. 3. 6. & 8. dicit, hoc præceptum aliquo modo appellari naturale, quatenus homini eleuato ad gratiam, & ad actus supernaturales est connaturale, sicut appellari solet status legis naturæ, in quo homines saluari poterant ante legem scriptam; quia licet contineret aliqua præcepta supernaturalia, erant tamen con-

naturalia homini eleuato ad finem supernaturalem, & ex ipsa eleuatione ad gratiam oriuntur sine alio præcepto positivo superaddito. Alio modo tamen modo præceptum hoc est supernaturale, quia licet natura ipsa dicat obligationem cognoscendi Deum ad eum diligendum, & colendum, quam dilectionem, & cultum lex ipsa naturalis imponeret: non tamen dicat obligationem cognoscendi Deum per fidem, cum cognitio hæc sit supernaturalis, & super naturæ terminos, & vires. Addit denique licet præceptum hoc sit supernaturale, esse tamen consentaneum ipsi rationi merè naturali, & quodammodo in illa radicaliter fundatum saltem remotè. Primum, quia, vt dixit Augustinus de prædestinatione Sanctorum cap. 7. posse habere fidem naturæ est hominum, habere autem gratia est fidelium. Secundò, quia vt dixit S. Thomas dicta quæst. 1. art. 1. ad 1. *Habere fidem non est in natura humana, in natura tamen humana est, ut mens humana non repugnet interiori instinctui, & exteriori veritatis prædicationi.* Tertiò, quia ratio naturalis dicat dandam esse fidem, vbi secundum iudicium prudentiæ constat, rem esse maxime credibilem, sicut euidenter conuincitur de fide catholica sufficienter posita: ergo facta tali propositione, est fides conformis dictamini rationis naturalis. Quartò, quia primæ veritatis non solum debemus non dissentire, sed etiam debemus positivè credere; nam homini etiam magnæ auctoritatis iniuria fieret non credendo, cum hæc ipsa suspensio assensus includat dubitationem incertam de veritate illius. Quintò denique, quia homo non credendo exponit se periculo damnationis, quod est contra naturalem rationem.

In hoc puncto non videtur esse posse quæstio, nisi de vocibus quas solum explicare oportet, vt in re conueniamus. Nam in primis præceptum naturale intelligi potest, prout conditionatur ad præceptum positivum, & in hoc sensu diximus obligationem credendi non esse de lege positua, sed ex iure naturæ; nam seclula contra lege positua, lex ipsa natura, & ratio clara dicat saltem obligationem, licet obligatio credendi explicitè aliqua obiecta particularia sit ex præcepto positua, vt vidimus.

Alio modo intelligi potest præceptum naturale, seu de iure naturæ, prout significat præceptum, cuius obligationem, seclusa omni reuelatione, qua Deus obligationem reuelat, ipsa naturalis ratio sufficienter ostenderet. Et in hoc etiam sensu præceptum credendi est de iure naturæ; quia licet Deus non reuelaret nobis talem obligationem, lumen ipsum naturæ clarè ostendit, esse obligationem in primis non dissentendiis, quæ Deus diceret, & sufficienter proponeret cum euidentia credibilitatis, nec de iis dubitandi, imò ostendit etiam obligationem positivè assensu, & credendi assensu firmo, & super omnia, prout diuinam veritatem, & auctoritatè dicit. Nam sicut lumen naturæ ostendit obligationem amandi Deum super omnia, & illum colendi supremo reuerentiæ cultu: ita ostendit obligationem exhibendi Deo supremum cultum intellectualem, captiuando intellectum nostrum in obsequium diuinæ auctoritatis. Et sicut lumen naturæ ostendit deberi Principi magnæ auctoritatis, & prudentiæ fidem in iis, quæ ferè testatur, & quorum fidem à subditis exigit, atque adeo fieri contra reuerentiam Principi debitam, & vel subditi dis-

fentiant, vel fidem non adhibeant Principi afferant: ita idem lumen ostendit à fortiori Deo supremo Principi, & summæ eius auctoritati, & veritati debent summam fidem in iis, quæ Deus affuerat, cui obligationi repugnaret, qui dissentiret, vel fidem non adhiberet. Quare in natura etiam pura, & licet homo non esset ad finem supernaturalem eleuatus, Deus sicut posset hominibus aliqua præcipere, ita posset mediâ, vel immediatè cum iis loqui, sine qua loquutione nec præcipere eis posset, atque adeo tunc etiam ipso naturæ lumine constaret obligatio credendi Deo in iis, quæ diceret, vnde tota obligatio credendi lumine naturæ cognosci potest, & in hoc sensu præceptum hoc meritò appellari potest de iure naturæ.

8 Nec obstat, quod de facto hæc etiam obligatio credendi cognoscatur per reuelationem Dei, cum Deus de facto in Scripturis reuelauerit etiâ obligationem credendi: hoc, inquam, non obstat, quia semper prærequiritur etiam de facto cognitio huius obligationis aliunde, quàm ex reuelatione Dei: nam ille idem actus fidei, quo credimus obligationem credendi, quia reuelata est à Deo, debet procedere ex imperio aliquo piæ affectionis, quam præcedat non actus fidei, ne detur processus in infinitum, sed iudicium euidentis credibilitatis, seu de obligatione credendi aliunde, quàm ex reuelatione cognita.

9 Nec etiam obstat, quod iudicium illud credibilitatis de facto sit supernaturale; hoc enim non tollit, quod præceptum per illud propositum, & obligatio credendi appellari possit de iure naturæ. Nam etiam de facto obligatio ad non occidendum cognoscitur per actum supernaturalem, imò per actum fidei, & ex reuelatione Dei, qui illam etiam obligationem reuelauit: & hoc non tollit, quod tota illa obligatio iustitiæ, quæ cognoscitur, sit de iure naturæ, quia nimirum est talis, vt sine reuelatione etiam Dei per naturæ lumen constare possit, & quia Deus hanc ipsam obligationem, quæ de iure naturæ inest, reuelat, & nos actum fidei supernaturalis credimus homicidium prohibitum esse de iure naturæ, & ideo simpliciter dicimus obseruare præceptum naturale, quando ex fide mouemur ad vitandum homicidium, vel quid simile,

Idem à fortiori dicendum est de alio præcepto magis vniuersali, quod lumine etiam naturæ constare potest, & de obligatione inquirendi verum Deum, & discendi ea, quæ ad eius cultum debitum necessaria sunt. Nam sicut lumine naturæ cognosci potest, esse aliquod supremum nomen, & auctorem vniuersi, ita cognosci potest debitum inuestigandi, & inquirendi modum, quo Deum illum colere debemus, cui obligationi satisficere audiendo, & credendo ea, quæ nobis in ordine ad hunc finem per fidem proponuntur. Quæ obligatio de iure etiam naturæ dici potest, quatenus sine vlla Dei reuelatione potest nobis constare, licet ei de facto non nisi per actus supernaturales satisficiamus, vt de obligatione credendi dictum est.

10 His suppositis, restare potest quæstio, an de facto præceptum credendi, quod nunc habemus, dicendum sit supernaturale, vel de iure supernaturali, eo quod huic præcepto de facto satisfieri non possit, nisi per actus fidei supernaturales: nam de facto non solum oportet vtunque credere Deo, sed credere fide supernaturali: quia de

facto homo eleuatus est ad finem beatitudinis supernaturalis, quam assequi non potest, nisi per actus supernaturales, & ideo fides supernaturalis necessaria est ad salutem, & fide supernaturali debemus colere Deum, & captiuare intellectum nostrum in obsequium veritatis, & auctoritatis diuinæ. Aliqui videntur, velle de facto præceptum hoc ideo esse supernaturale, quia obligat non solum ad credenda, quæ Deus dicit, ad quod etiam obligaretur homo de iure naturali, & per vires naturæ, sed etiam ad credendum propter testimonium diuinum sistendo in ipso, & non resoluendo fidem in alia moria humana, & denique assensu firmissimo, qui modus credendi & assentiendi superat vires naturæ, & solum haberi potest ex eleuatione supernaturali, qua homo de facto eleuatur.

Hic tamen explicandi modus nobis placere non potest, suppositis principiis nostris, quæ præsertim disp. 1. & in tota hac materia posuimus. Nam modus ille credendi propter diuinum testimonium, & sistendo vltimo in ipso, & assensu firmissimo, & super omnia, non ita superat vires naturæ, vt seclusa etiam eleuatione supernaturali: non posset lumine naturæ cognosci obligatio credendi Deo super omnia, & propter eius testimonium sistendo in ipso, & quidem ante primum actum fidei, quando homini adulto prædicantur mysteria nostræ fidei, & obligatio credendi, non prædicatur ei, vel saltem in ipso initio prædicationis non proponitur, quod Deus reuelauerit, hoc peculiari modo esse credendum, quia Deus eleuat intellectum ad credendum supra eum modum, quo ipse aliàs conari potuisset; & tamen homo conuictus euidentia credibilitatis imperat sibi assensum firmissimum, & sistentem in testimonio diuino: ergo etiam antequam credat eleuandum intellectum supra suam naturam ad assensum aliàs impossibilem, cognoscit, modum illum credendi debitum esse Deo & esse obligationem ita credendi, atque adeo non esse supra omnes vires intellectus, quantum est ex parte modi assentiendi; alioquin non imperaret sibi absolute talem assensum. Rationem autem cur apprehendat illo modo credendum esse assensu sistente in ipso testimonio, & auctoritate Dei, reddidimus supra disp. 1. explicando resolutionem vltimam fidei: quia nimirum eo ipso quod apprehenditur obligatio credendi Deo loquenti mediâ, vel immediatè, apprehenditur etiâ obligatio aliter & magis Deo credendi, quàm hominibus vel rationibus aliunde petitis, atque adeo assensu firmiori, & firmissimo. Hinc autem rursus apparet obligatio credendi per assensum, qui sistat vltimò in testimonio diuino: nam si resolveretur vltimò in testimonium humanum, non posset prudenter imperari assensus firmissimus, & super omnia; hic enim modus adhesionis ita firmæ debetur diuinæ soli auctoritati, non humanæ, in quam vltimò resolveretur ille assensus, per quem crederemus potius hominibus, quàm Deo, cum vltimò resolveremus fidem nostram in auctoritatem humanam. Sicut ergo lumen naturæ ostendit obligationem diligendi Deum super omnia, & ideo ostendit etiam obligationem diligendi Deum, non solum vt bonum nostrum referendo eum ad nos, sed etiam in se ipso, & ita vt affectus sistat vltimò in Deo, non referendo eum ad nos, quia alioquin non diligeremus Deum super omnia, nam per amorem concupiscentiæ non diligimus

ligimus Deum supra nos, quantum est ex vi illius actus; sic etiam lumen ipsum naturæ ostendens obligationem credendi Deo super omnia, eo ipso ostendit obligationem credendi Deo per assensum, qui sistat vltimò in ipsa diuina auctoritate; nam si ibi non susteret, sed progrediretur vterius, & resolueretur in auctoritatem humanam, vel rationes aliunde petitas, iam ex vi illius assensus magis crederemus hominibus, vel rationibus nostris, quàm Deo. Tota ergo illa obligatio credendi Deo per assensum firmissimum, & qui vltimò sistat in ipso Deo, non superat notitiam, quæ lumine naturæ haberi possit, licet de facto in statu eleuationis assensus ille, & notitia etiam obligationis sint actus supernaturales, vt dictum est.

12 Restat ergo, vt dicamus in primis præceptum hoc esse sicut præceptum contritionis, vel dilectionis Dei, quæ eodem modo, quo hoc dicitur præceptum naturale, vel supernaturale, idem dici potest de præcepto fidei, de quo dicere possumus esse in aliquo sensu supernaturale, & in aliquo etiam sensu naturale. Nam in primis est supernaturale de facto ex parte obiecti saltem materialiter; nos loquor autem de obiecto, quod creditur, sed de obiecto, quod præcipitur, quod est proprium obiectum legis; nam lex non præcipit Trinitatem, v. g. vel Incarnationem, sed assensum Trinitatis, vel Incarnationis. Hic autem assensus de facto est supernaturalis; quia posita pia affectione, & aliis circumstantiis requisitis, Deus, vt suppono, non concurrit ad assensum naturalem, sed solum ad supernaturalem: ergo actus, quo de facto satisfit huic obligationi, debet esse supernaturalis, atque adeo lex hæc de facto obligat ad actum supernaturalem, cum obliget ad eum actum, qui de facto haberi potest, & de facto non possit haberi nisi supernaturalis, eo quod Deus non concurrat ad naturalem. Vnde secundò potest dici præceptum hoc supernaturale præsuppositiue, quatenus in tantum impleri potest de facto per solum actum supernaturalem in quantum Deus eleuauit hominem de facto ad finem supernaturalem per talia media supernaturalia, & ratione huius eleuationis, & status consequitur, quod præcepto fidei non possit satisfieri, nisi per actum supernaturalem. Denique dici potest, præceptum hoc supernaturale, quatenus eius obligatio non proponitur de facto, nec cognoscitur hic & nunc practicè, & iudicio proximo, nisi per actum supernaturalem, quod præcedit piam voluntatem credendi, & dicitur obligationem assentiendi. Quare licet eadem obligatio cognosci potuisset mero lumine naturæ non eleuato, nunc tamen non cognoscitur, nec proponitur iudicio vltimo practico naturali, sed supernaturali, eo quod Deus in statu eleuationis non concurrit nisi ad iudicium supernaturale credibilitatis vltimò mouens ad piam voluntatem credendi supernaturalem.

13 Aliunde tamen vt diximus, potest præceptum hoc appellari naturale primò, quatenus absque vilo præcepto positiuo superaddito, & absque reuelatione de tali obligatione, cognosci potest; nam primum iudicium de hac obligatione non fundatur in reuelatione, nec creditur propter auctoritatem Dei, cum præcedat omnem actum fidei. Secundò, quatenus obligatio, quæ formaliter nobis proponitur, & manifestatur, potuisset eadem tota proponi, & manifestari per actum

naturalem, nec refert, quod de facto proponatur vltimo per iudicium credibilitatis, quod de facto est actus supernaturalis: nam malitia etiam homicidij v. g. proponitur, & manifestatur nobis de facto per actum supernaturalem, quando per actum fidei cognoscimus homicidium esse peccatum: & tamen tunc etiam cognoscimus esse contra præceptum naturale, hoc enim ipsum docet fides, homicidium esse contra legem naturæ. Quod idem constat clariùs in præcepto diligendi Deum super omnia, quod seclusa fide nunquam proponitur nobis efficaciter ad eius obseruantiam: & tamen dicimus illud esse præceptum naturale, seu de iure naturæ.

Dixi tamen, eandem obligationem credendi, quæ formaliter nobis proponitur, & manifestatur, potuisse totam proponi, & manifestari per actum naturalem; ne loquerer de obligatione materiali, quam paulò ante dixeram posse appellari supernaturalem, quatenus de facto præceptum credendi obligat materialiter ad assensum supernaturalem, eo quod de facto Deus ad illum solum dat concursum, & non ad naturalem. Hæc tamen obligatio ad assensum supernaturalem non proponitur nobis formaliter; quia iudicium credibilitatis non explicat nobis obligationem credendi actu supernaturali, sed solum credendi assensu firmissimo propter Dei testimonium. Quare obligatio ad actum supernaturalem proponitur solum materialiter, quatenus proponitur obligatio ad assensum, qui de facto aliunde non potest esse supernaturalis.

Tertiò, appellari potest præceptum hoc naturale, quia ex suppositione, quod Deus eleuauit hominem ad finem supernaturalem acquiritur, quod per actum supernaturalem; eo ipso oblique alio nouo præcepto obligatur homo ad habendos actus supernaturales necessarios ad finem illum acquirendum: quia ex obligatione diligendi seipsum obligatur ad procurandum finem illum adeò sublimem, & perfectum, ad quem ordinatus est, & per consequens ad adhibenda media necessaria ad eum finem, quorum vnum est assensus fidei supernaturalis.

Quartò denique dici potest præceptum naturale, quia licet lex naturalis, seclusa eleuatione, non obligat determinatè, seu distinctè & absolute ad assensum supernaturalem: obligat tamen etiam ad illum saltem in consulo, & sub conditione eleuationis. Proponitur enim, & apprehenditur obligatio credendi eo modo, & eo actu, qui homini possibilis fuerit: quare eo ipso implicite sub illa vniuersalitate consula continetur obligatio credendi actu supernaturali, si iustus naturalis firmissimus possibilis non sit, eo quod Deus ratione eleuationis non concurrat nisi ad assensum fidei supernaturalem. Illi ergo eadem obligationi vniuersali credendi, quam ratio naturalis etiam non eleuata ostendere poterat, facit facit voluntas nostra, quando de facto imperat assensum fidei, ex quo imperio intellectus elicit de facto assensum supernaturalem. Nam voluntas non imperat distinctè assensum supernaturalem, sed cum eadem confessione imperat intellectui assensum, quem ipse elicere possit, quicunque ille sit: ergo hic etiam assensus supernaturalis, quem intellectus elicit de facto ex imperio voluntatis, continebatur saltem in consulo sub obligatione illa vniuersali, siquidem de facto per hunc assensum satisfit illi obligationi, quam ratio

ratio naturalis proponere poterat. Quare merito potest ex his capitibus appellari præceptum iuris naturalis, licet ex aliis possit etiam appellari iuris supernaturalis: quæ tota erit quæstio, de vocibus vt diximus.

16 Hoc ergo supposito, secundò dubitari potest, an præceptum credendi explicitè ea obiecta, quorum fides explicita à nobis exigitur, sit etiam dicendum naturale, an solum præceptum positivum. Respondeo in primis, præceptum negativum scilicet non dissentendi obiecto revelato esse præceptum naturale; item præceptum credendi explicitè ea, quorum fides necessaria est necessitate medijs, esse etiam naturale ex obligatione, qua quisque debet procurare suam salutem. Denique præceptum credendi hanc fidei doctrinam saltem in communi, & implicitè, vt constat ex dubitatione prima. Deinde præceptum credendi explicitè vnum Deum ex natura etiam rei obligat statim; quia si obligatur statim homo ad credendam fidei doctrinam saltem in communi; eo ipso obligatur ad credendum Deum esse, cum nihil possit credi nisi credatur Deum esse, qui reuelat tenetur etiam credere esse remuneratorem, quia sine hac fide explicita non potest moraliter loquendo servare mandata, vt diximus; ergo cum ex notitia rei teneatur homo ponere media necessaria ad obseruantiam legis; tenebitur etiam ad hanc fidem explicitam remunerationis.

17 Si vero sermo sit de fide explicita Trinitatis, Incarnationis, & symboli, hoc præceptum non videtur esse naturale omnino, sed aliquo modo positivum; quia præcepto naturali satisfieri videtur, si homo credat doctrinam religionis christianæ in communi, & sicut non tenetur ad credenda explicitè alia mysteria reuelata, sic etiam nec tenetur ad illa. Nam cultus debitus diuinæ auctoritati aliqua obiecta testificant, non obligat ad explicitè inquirenda & intelligenda illa omnia obiecta, sed ad credenda illa sub aliqua communi apprehensione, & amplectendam doctrinam, in qua illa omnia continentur. Sed tamen in rigore videtur dicendum præceptum naturale, quia licet requiratur aliqua voluntas positiva Dei obligandi ad hanc fidem explicitam, & illam à nobis exigendi; posita tamen illa voluntate loquendi tali modo nobis, eo ipso obligatio naturalis oritur credendi obiecta illa explicitè. Sicut obligatio colendi Eucharistiam, & Christum in ea latentem, non est ex præcepto positivo, sed ex iure naturæ; nam licet prærequiratur voluntas libera Dei ponendi Corpus Christi sub speciebus, & manifestandi nobis eius præsentiam; ea tamen voluntate posita statim absque alio præcepto, ex natura rei oritur obligatio colendi Christum ibi existentem propter eius excellentiam. Sic etiam, licet potuisset Deus non loqui nobis, nec exigere à nobis fidem eorum, quæ loquitur; sed tamen eo ipso quod loquitur, & exigit à nobis attentionem determinatam ad talia obiecta, quæ vult distinctè à nobis percipi, oritur obligatio ea credendi explicitè, quia lumen naturæ, secluso omni alio præcepto positivo, ostendit irreuerenter agi, cum persona maximè auctoritatis, si ei loquenti fidem non præstamus, ad quam fidem, & notitiam nostram ex natura sua ordinatur omnis eiusmodi loquutio; quare sicut obligatio colendi Deum nobis apparentem est de iure naturæ, licet apparitio, & voluntas apparenti fuerit libera: ita obligatio attendendi, & credendi Deo taliter nobis loquenti videtur esse de iure naturæ, licet voluntas taliter loquendi fuerit Deo libera.

Card. de Lugo, de virtute Fidei diuina.

detur esse de iure naturæ, licet voluntas taliter loquendi fuerit Deo libera.

Dices, hinc sequi, obligationem etiam circa omnia præcepta positiva Dei, imo etiam hominum, esse de iure naturæ: nam licet Deus, vel etiam superiores creati libere præcipiant; posita tamen voluntate diuina, vel humana præcipiendi, & intimato præcepto, lex ipsa naturalis dicitur esse obligationem obediendi. Consequens autem est contra doctrinam communem distinguentem inter præcepta naturalia, & positiva, siue humana, siue etiam diuina. Respondetur negando sequelam: ratio differentia est, quia quando Deus, vel homo positivè aliquid præcipit, quod antea lex naturalis non præcipiebat, tota obligatio oritur immediatè ex præcepto illo habente pro obiecto obligationem nouam, quamuis mediatè, & consequenter lex etiam naturalis obliget ad obediendum, quatenus generaliter dicitur obediendum esse Deo, vel homini legitime præcipienti, & obliganti: ideo præcepta illa dicuntur positiva, quia obligatio immediatè non oritur ex lege naturali, sed prius, & immediatè oritur ex lege alia superaddita à legitimo superiore. At vero obligatio credendi Deo oritur immediatè, & primò ex lege naturali, non ex lege aliqua superaddita. Nam loquutio, & reuelatio, qua Deus manifestat nobis obiecta credenda, non est lex, vel præceptum, nec habet pro obiecto voluto obligationem, sed est loquutio, & manifestatio, ac communicatio mentis diuinæ circa talia obiecta: qua tamen loquutione, & manifestatione posita, lex naturalis immediatè obligat ad adhibendam fidem, ita vt tota obligatio oriatur immediatè ex sola lege naturali, reuelatione ipsa diuina habente se, non vt legem, vel præceptum obligans ad fidem, sed vt conditionem, & circumstantiam, in qua lex naturalis colendi diuinam auctoritatem obligat ad credendum propter irreuerentiam, quæ inferretur Deo, non credendo, quæ dicit, cum omnis loquutio talis ordinatur ad communicandum mentem, & ad gerendum in audiente notitiam, & assensum eorum, quæ dicuntur: quem assensum non exigit per modum legis, sed magis per modum desiderij, quod loquens habet communicandi suam mentem audienti, & generandi in eo assensum similem suo, cui desiderio, & ordinationi mentis propriæ sit irreuerentia, si diuinam mentem humiliter non amplectamur.

Dixi autem, ex loquutione tali Dei resultare obligationem iuris naturalis percipiendi, & credendi, quæ Deus dicit; possumus enim distinguere duplicem obligationem in audiente; altera percipiendi id, quod dicitur; altera id credendi. Vtrumque quippe exigere videtur ab audiente ille, qui loquitur, nempe quod attendat, & audiat, atque etiam quod credat; & utroque modo peccati potest contra reuerentiam loquenti debitam, si aut ei non credas, aut negligas etià eius voces percipere, & sensum concipere. Imò primo loco videtur loquens exigere auditum & attentionem, vt percipiatur, & postea fidem; nec minus videtur despici, & contemni, si ei nobis loquenti nolimus attendere, quam si attendentes nolimus ei credere; nam in secundò casu, licet non habeamus assensum, habemus tamen notitiam saltem apprehensivam de illius mente. In primo autem casu, nec assensum nec etiam notitiam vllam suæ mentis in nobis generat. Quamuis fides autem non amittatur fortasse nisi

D d nisi

nisi per disensum, aut dubitationem, de quo infra dicendum erit; utroque tamen modo peccatur contra cultum intellectualem Deo loquenti debitum; & ideo eo ipso quod scimus, Deum aliqua reuelasse, ut ea à nobis distinet, & explicitè percipiuntur, & credantur, debemus attendere, & inquirere, quæ & qualia sint ea obiecta. Sicut non posset sine graui irreuerentia subditus Principi ei de rebus seriis loquenti nolle attendere, aut eius litteras de rebus seriis ad ipsum scriptas nolle legere; sic multò maior irreuerentia erit nolle Deum audire, aut eius litteras nolle legere, quas hoc animo scripsit, ut à nobis distinet legantur, & percipiuntur.

20 Vnde rursus infertur, præceptum hoc explicitè credendi aliqua obiecta, licet in aliquo sensu videatur esse ex parte positium, non tamen esse solum iuris positium humani, sed etiam diuini, & impostum à Deo, atque etiam à Christo, & suis Apostolis intimatum. Mouet primò, quia Christus Dominus iussit Apostolis prædicare, & docere prius eos, qui baptizandi erant: ergo eos etiam voluit explicitam notitiam habere, non utique mysteriosam in communi, sed in speciali, ut patet de articulo iudicij finalis iuxta illud 2. Cor. 10. *Nobis præcepit Dominus prædicare, & testificari, quia ipse est, qui constitutum est à Deo iudex viuorum, & mortuorum.* Secundò, quia Ecclesia non potest præcipere actus merè internos ut suppono ex communi sententia in materia de legibus, credere autem explicita hæc vel illa obiecta, est actus merè internus, ergo Ecclesia, seu Apostoli non potuerunt illud præcipere, ergo hoc præceptum à solo Christo Domino ortum habuit. An verò teneamur memoriter scire symbolum, & de aliis circumstantiis huius præcepti, postea videbimus.

21 Dubitari potest tertio, quo potissimum tempore obliget hoc præceptum affirmatiuum credendi. Theologi, qui de hoc agunt, communiter dicunt obligare, quando primùm alicui fides sufficienter proponitur, quod non solum de non baptizatis, sed etiam de pueris baptizatis intelligendum est, quando veniunt ad usum rationis; postea verò inquit Aragon *in presenti quest. 2. art. 6. colum. penult.* non teneri eum amplius fidei actum elicere, nisi occurrat necessitas fidem confirmandi. Sanchez *lib. 2. in decalog. c. 2.* addit, obligare etiam, quando quis grauem tentationem contra fidem patitur; tunc enim debet positiuè resistere per actus contrarios. Alij verò casus, ut cum tenetur confiteri, vel conteri, vel alia exercere ad quæ fidei actus exigatur, non tam obligant ex hoc fidei præcepto, quàm per accidens ex vi aliorum præceptorum, quæ sine fide impleri non possunt.

22 Contra hæc tamen est grauis difficultas: nam præceptum dilectionis Dei non obligat, quando primùm Deus proponitur summè amabilis, nec quando incipit rationis vsus, ut cum communi Doctorum probat idem Sanchez *vbi supra c. 35. n. 7.* nec præceptum conuersionis, vel iustificationis obligat, quando primùm habetur notitia Dei, & grauitatis peccati: nam licet communiter dicatur præceptum baptismi suscipiendi obligare statim, quando primùm possit suscipi, & per consequens teneretur etiam homo habere attritionem ad effectum baptismi consequendum: ceterùm hæc obligatio esset per accidens: ponamus enim hominem, qui habeat iam nostræ fidei suf-

ficientem notitiam, & tamen non possit baptizari ob aliquam impedimentum: iste quidem non teneretur statim elicere assensum fidei, cum ergo teneretur statim elicere assensum fidei, cum tota fidei necessitas sit in ordine ad salutem, ad quam ille homo non teneretur statim procurare omnia media necessaria? Quod autem ille non teneretur statim ad contritionem, vel attritionem probatur, quia alioquin etiam adultus, qui post baptismum peccat, teneretur statim post peccatum ad contritionem, vel penitentiam, quæ ipsi tam necessaria omnino est, quam homini nondum baptizato, ergo sicut baptizatus non teneretur statim iustificari, vel conuerti post peccatum, ita nec teneretur non baptizatus, quando primùm habet notitiam Dei, de quo vide, quæ dixi late *disp. 7. de Penit. sect. 11.*

Adhuc tamen non videtur recedendum à communi sententia, quam omnes supponere videtur, licet eam ex professo non tractent Suarez *tom. 3. in 3. part. disp. 31. sect. 2. §. dicendum nihilominus, & disp. 13. de fide, sect. 5. num. 6.* Coninch *in presenti disp. 14. dub. 10. n. 205.* Valquez *tom. 3. p. disp. 149. n. 36.* & alij communiter. Omnia autem alii rationibus, quas afferunt Suarez, & Coninch *locis citatis.* Ratio videtur colligi ex supra dictis, quia fidei præceptum, licet sit affirmatiuum, & non obliget pro semper: est tamen cultus, & reuerentia, quæ debetur diuinæ auctoritati aliquid nobis proponenti, & reuerentia, quæ sicut ille, cui occurreret Rex, teneretur statim ei exhibere reuerentiam, quam si non exhiberet, non solum peccaret contra Regem tunc, sed etiam quando Rex permaneret præsens, & ipse maneret etiam sine vlla cultus exhibitione: sic etiam quando nobis primùm occurrit diuina auctoritas sufficienter propoſita, peccamus, si non eam debita reuerentia excipimus, & quando ita manemus, continuatur idem peccatum, sicut continuatur in eo, qui non restituit ablatum; quia adhuc perseuerat eadem obligatio reuerentia. At verò in præcepto penitentia, & conuersionis non militat hæc ratio, quia præceptum penitentia ita est affirmatiuum, ut non obliget ex natura rei statim: nam licet peccatum morale habeat aliquam malitiam irreuerentia in Deum, quatenus Deus postponitur creaturæ per peccatum; ceterùm omisso, vel dilato conuersionis non est grauis irreuerentia noua in Deum, quia non statim adest aliqua occasio determinata, in qua necesse sit Deum colere, nec per ipsam dilationem continuatur homo irreuerentiam præteritam, sicut etiam ille, qui Patri, vel Prælato aliquid præcipienti non obediret, non censeretur committere nouam irreuerentiam ex eo quod postea absentem patrem, vel Prælatum non adiret statim ad veniam petendam: præceptum enim obedientia solum obligat pro occasione occurrentibus fidei autem occasio semper adest, quia semper manet propoſita diuina auctoritas reuelans obiecta, & exigens cultum fidei, donec ei exhibeatur. Quod idem de præcepto dilectionis dicendum est: hæc enim non obligat ad diligendum obiectum, quando primùm proponitur, sed ad diligendum moraliter loquendo ad summum toties repetita dilectione, quoties sufficiat ad hoc quod iste homo moraliter dicatur amicus Dei: debitum autem reuerentia, qualis per fidem exhibetur, obligat quando primùm occurrit, vel saltem loquitur nobis persona, cui reuerentiam debemus,

SECTIO II.

Ad quam virtutem spectet præceptum fidei.

reuerentiam debemus, vt constat in humanis. Vide, quæ dixi loco citato de Penitentia vbi latius hanc differentiam explicui. Addi autem potest congruentia, quam afferunt Suarez, & Coninch *locis citatis*, quod is, qui assensum non præstat iis, quæ sibi à Deo proponuntur, & quorum assensus expliciter ab eo exigitur, vix potest moraliter contingere, quod id non faciat ex hæsitacione vel dubitatione circa veritatem obiecti propositi, quæ dubitatio iam esset culpabilis. Quomodo autem non sit eadem obligatio assensus circa ea, quorum fides explicita à nobis non exigitur, explicuimus supra; quare cum perseveret propositio actualis sufficiens diuinæ auctoritatis, eadem videtur perseverare irreuerentia per omissionem fidei, & reuerentia debita Deo loquenti. Circa hanc obligationem aduertendum est primò, fidelem non solum teneri credere, sed aliquando assensum fidei, & notitiæ horum obiectorum repetere, toties scilicet, quoties satis sit vt moraliter dicatur hic homo scire hæc obiecta habitualiter, & profiteri, seu amplecti hanc doctrinam fidei, cui obligationi nemo est, qui christianam religionem profiteatur, qui non satisfaciat quoad fidei assensum repetendum.

24
An possit dari
in ignorantia
invincibilis
fidei?

Vltimò dubitari solet, an possit dari, vel detur ignorantia invincibilis fidei. Ex duplici autem capite videtur non posse dari hæc ignorantia. Primò, quia fides est medium necessarium ad salutem, vt supra vidimus: nemini autem negantur media necessaria ad salutem. Secundò, quia obiecta fidei aliqua saltem sunt ita lumine naturæ nota, vt à nemine possint ignorari, nisi ab ignorare volente. Communis tamè sententia affirmat, dari posse in aliquo adulto eam ignorantiam, quam cum aliis late probant Suar. *d. 17. sect. 1. & 2.* & Coninch. *d. 18. dub. 2.* & quidem si sermo sit de fide non solum pro materiali, sed pro formali; res videtur clara: quia potest aliquis ignorare Deum revelasse hæc mysteria, eo quod nunquàm ei talis revelatio proposita fuerit, nec in eius mentem venerit, vnde ignorat invincibiliter obligationem credendi ex fide hæc obiecta. Quomodo autem illi homini Deus prouiderit media necessaria ad salutem, pertinet ad tractatum de gratia, vbi explicui quomodo homo ille habeat media remota ad salutem, nempe auxilia ad obseruanda præcepta naturalia quæ nouit, quibus si bene vtatur, illuminabitur, Deo ita prouidente, circa obiecta fidei, vt ea possit credere, & habeat media proxima ad salutem. Si autem præcepta naturalia violat, iam tunc iustè damnabitur, non ob peccatum infidelitatis, quod non potuit esse voluntarium, cum fuerit omnino ignoratum, sed ob alia peccata mortalia, in quibus ob ignorantiam non excusatur. Quia verò quæstio hæc pertinet, vt dixi, ad materiam de gratia, non est in huic locum alienum transferenda: aliqua tamen diximus supra, & dicemus inferius.

Si autem sermo sit de ipso obiecto materiali fidei, certum videtur, aliqua fidei obiecta esse invincibiliter ignorari. De aliquibus tamen est peculiaris difficultas, vt de existentia Dei, de eius prouidentia, de remuneratione bonorum, & pœna impiorum, quæ videntur esse cardines totius humane vitæ, & naturæ lumine notissima. Hæc autem Quæstio non est etiam huius loci, sed pertinet ad 1. 2. vbi agitur de ignorantia, & de ea videri etiam possunt Suarez & Coninch *locis citatis* & Salas in 1. 2. *tract. 13. disp. 8. sect. 4.* qui alios afferunt.

Carà. de Lugo, de virtute Fidei diuine.

25

Hoc dubium tractat ex professo P. Suarez in *presenti disp. 13. sect. 2.* & vt clarius percipiatur, distinguit duplicem modum huius obligationis. Primus est directus ex ipsa virtute fidei, quæ per se, & immediatè obligat ad credendum. Secundus est indirectus & per accidens, quo ex obligatione alterius virtutis oritur obligatio credendi, quatenus actus fidei est medium necessarium ad obseruandum alterius virtutis præceptum. Sicut enim ieiunium aliquando obligat ex virtute temperantiæ, & oratio ex virtute religionis: aliquando verò vtraque obligatio oritur ex obligatione alterius virtutis ad quam ieiunium, vel oratio sunt in his circumstantiis media necessaria: ita actus fidei poterit aliquando exigi necessariò ab ipsa virtute fidei, & hæc erit obligatio directa orta ex virtute fidei: aliquando verò poterit esse obligatio solum indirecta, & per accidens, quatenus ad obseruandum aliud præceptum alterius virtutis est medium necessarium assensus fidei. Quare eo casu ommissio actus fidei non erit peccatum diuersum à peccato, quod sit contra præceptum illius alterius virtutis, propter quod necessarius erat assensus fidei, vt cum aliis notant Suarez *vbi supra n. 1.* & Thomas Sanchez *l. 2. in decalog. c. 1. n. 3.*

26
Sententia P. Suarez.

Hoc supposito, idem Suarez *n. 4. & seqq.* dicit primò, esse obligationem directam & per se ex ipsa virtute fidei credendi ea, quæ pertinent ad ipsum Deum: quia Deus est primum, ac per se obiectum fidei, & quia in Dei cognitione maiori ex parte hominis perfectio consistit, vt dixit Dionys. *c. 4. de diuin. nominibus* & in ordine ipsa naturali cognouit Arist. *1. 0. Ethic. cap. 7. & 8.* ponens summam perfectionem hominis in cognitione summi veri. Similiter ergo in ordine supernaturali cognitio supernaturalis Dei, quæ habetur per fidem per se, ac directè præcipitur propter perfectionem ipsius hominis, non solum, quia ordinatur cognitio illa ad amorem Dei, vel ad spem nobis necessariam, sed etiam sistendo in ipsa fide quatenus affert cognitionem Dei. Addit autem statim, hanc Dei cognitionem præcipi, non solum vt medium ad charitatem, & spem, sed etiam propter honestatem, & perfectionem, quæ in se habet, vt intellectus specialiter subiciatur Deo iuxta illud Pauli *2. Cor. 10. in captiuitatem redigentes intellectum in obsequium Christi.* Quæ tamen honestas differt ab honestate, quam respicit formaliter Religio, quia Religio respicit Deum, vt supremum dominum, & quatenus habet supremam quandam excellentiam propter quam honorandus est. Fides verò respicit Deum, vt primam veritatem, cui peculiari modo intellectus subiciendus, & captiuandus est.

27

Addit rationem aliam ad hoc ipsum probandum *illo num. 5.* quia nimirum Dei cognitio est se primò necessaria ad iustitiam, & quidem non solum vt dispositio (provt sic enim obligatio hæc non esset per se, & directa sed indirecta ex debito acquirendi iustitiam, ad quam fides Dei est medium necessarium) sed fides hæc est etiam necessaria vt pars quedam ipsius iustitiæ, seu inchoatio, & fundamentum eius, & in ea caso mo-

D d 2 do

do consistit huius vitæ participata felicitas, iuxta illud Ioan. 17. *hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum.*

Loquendo denique de fide, prout versatur etiam circa materiam moralem, addit *num. 6.* eius obligationem non esse solum ex præcepto aliarum virtutum, ad quas hæc fides est necessaria, sed etiam per se, & directè ex ipsa virtute fidei. Primum quia hæc etiam materiam fides non attingit practico modo imperando, & dictando in particulari, quid sit agendum, quod pertinet ad prudentiam, sed speculativo modo cognoscendo veritatem illorum principiorum moralium. Secundò, quia hæc etiam cognitio est per se necessaria ad perfectionem status hominis christiani, vt christianus est, nimirum, vt sit proximè aptus, & bene instructus ad christianè viuendum. Ad hoc autè tenetur homo ex præcepto alicuius virtutis peculiaris, quæ non potest alia assignari præter fidem ipsam: nec potest solui oriri ex obligatione generali honestè viuendi: quia hic est specialis actus, & debet habere honestatem specialem, & non generalem. Denique, quia ignorantia fidei etiam in hac materia est speciale peccatum, & in ea potest committi peccatum hæresis, quod certè est contra specialem virtutem fidei, ergo fides ipsa per se, & ratione sui obligabat directè etiam in hac materia. Hæc est doctrina Suarezij circa illam primam obligationem, quæ oritur per se, & directè ex ipsa virtute fidei.

28

*Sententia
Auctoris.*

Ego paulò aliter sentio, totam illam obligationem directam, quæ oritur specialiter ex virtute fidei, fundari solum in debito colendi diuinam auctoritatem nobis loquentem, cui eo ipso debemus cultum supremum intellectualem, quem exhibere debemus per assensum firmissimum præstando fidem ipsi, quæ Deus nobis determinatè dicit, quam fidem eo ipso, quod nobis determinatè aliquid dicit, à nobis videtur exigere, nec possumus sine graui irreuerentia eam negare, vt supra explicuimus: quare omnes alie rationes, quas Suarez accumulat ad eam obligationem probandam, non videntur mihi satis efficaces, nisi ad hanc vnã reducantur, imò videtur in iis aliquando confundi obligatio directà, de qua sola nunc agimus, cum indirecta, & per accidens, de qua postea agendum erit.

29

Et in primis, Deum esse obiectum primum nostræ fidei, non probat hanc obligationem directam circa materiam, quæ pertinet ad cognoscendum ipsum Deum, nisi aliunde constet, voluisse nobis Deum hæc ipsa reuelare eo animo, vt omnino deberemus talem reuelationem specialiter audire, & percipere. Diximus enim supra, non obligari nos de facto ad credenda explicitè, & determinatè omnia, quæ Deus in scripturis sacris, vel aliter reuelauit, quia non ea omnia Deus eo animo reuelauit, vt obligaret nos ad ea in particulari audienda, & vt exigeret à nobis specialem attentionem circa singula, & ideo non ita loquutus est, vt exigeret fidem specialem circa singula in particulari, sed circa aliqua, quorum notitiam specialem, & mentem suam circa talia obiecta voluit nobis omnino communicare. Potuisset ergo etiam Deus, si voluisset, reuelare nobis liberè, ea omnia, quæ de se ipso reuelauit, hoc est, non exigendo fidem, nec attentionem specialem ad ea, sicut nunc de facto multa nobis de se ipso ita reuelauit. Quo etiam casu Deus potuisset esse obiectum primum, & attributionis fidei, quia licet fides per se nõ obligaret ad explicitam cognitionem eorum, quæ ad Deum etiam pertinerent; potuisset tamen

Deus ea omnia ad hunc finem reuelare, vt si homo vellet attendere, posset per fidem notitiam explicitam diuinitatis comparare. Sicut nunc de facto in iis etiam, ad quorum fidem explicitam non obligamur, non minus est Deus obiectum attributionis primarium nostræ fidei, quia nimirum ea etiam de facto eo animo reuelauit Deus, vt possemus meliorem notitiam per fidem comparare de eius perfectionibus, & attributis, quamuis ad eam meliorem notitiam per fidem comparandam non omnes adstrinxerit.

Similiter nec videtur efficax ad probandam hanc obligationem directam argumentum illud, quod affert, & inculcat Suarez ex eo, quod perfectio hominis, & quasi felicitas participata huius vitæ consistit in cognitione Dei, atque ideo in dependetio ab omni alia obligatione consequenti amandi Deum, colendi, &c. videtur esse obligatio directà circa cognitionem ipsam Dei, quæ in statu supernaturali debet esse cognitio supernaturalis per fidem. Hoc, in quâ, difficile videtur, quia in primis hoc argumentum probaretur esse etiam obligationem directam, ex virtute fidei, vt ceteri procurarent credere explicitè quidquid fides tradit de perfectionibus, & attributis intrinsicis Dei, nam perfectio hominis non est cognitio confusa Dei, sed distincta, qualis saltem in hac vita comparari potest. Deinde non satis efficaciter probatur, attentò iure naturæ esse obligationem procurandi perfectionem quam natura humana habere potest ex notitia Dei listendo in ipsa. Proceperit obligatioem etiam in natura pura intelligendi, & cognoscendi Deum, quia nimirum est obligatio illam diligenti, colendi, & gratis ei seruandi, quæ omnia sine Dei notitia fieri non possunt, sicut nec potest homo Deo obedire, & legem eius seruare, nisi sciat Deum esse supernum legislatorem. Hæc tamen obligatio non videtur finire in sola notitia, sed propter alia omnia, quæ sine Dei notitia, non possunt impleri, & ad quæ homo aliunde tenetur. Ratio autem esse videtur, quia status huius vitæ est solum status viæ in ordine ad terminum, qui est status vitæ futuræ, & æternæ, in quo dandus est præmium, quare homo non debet procurare perfectiones huius vitæ tanquam finem, sed tanquam media ad finem, ad quem adsequendum ordinatur. Cum ergo finis ille consequendus sit per merita, hæc solum procuranda sunt & in ordine ad hæc merita, & opera bona procuranda, est cognitio præsens Dei, & aliorum obiectorum: non est ergo obligatio per se, & directà huius notitiæ habendæ in hac vita, sed quatenus conducit ad finem melioris notitiæ, ad quam tanquam ad finem ordinatus est homo.

Nec etiam est magis efficax argumentum quod affert Suarez ex eo, quod fides sit necessaria tanquam pars ipsius iustitiæ, quam iustitiæ per se, & directè debet homo procurare. Nam vel sermo est de fide habituali, vel de actuali. Et quidem fides actualis nõ est pars iustitiæ, à qua formaliter homo dicitur iustus, sed dispositio remota ad illam: quare ex hoc capite non obligatur homo, nisi indirectè quatenus obligatur homo ad comparandam iustitiæ, & consequenter ad dispositiones, quibus comparatur, quarum vna est actus fidei. Si verò sermo sit de fide habituali, non est ad rem: nam præceptum de quo agimus, non est de habitu, sed de actu ipso, qui solum potest exigi, tanquam dispositio ad habitum, atque idcõ obligatio hæc non erit nisi indirecta de actu, & propter aliud, nempe propter

propter comparandum habitum. Adde, ad comparandum habitum fidei non prærequiri assensum fidei circa Trinitatem, vel alia similia, cum sufficiat assensus fidei circa Deum remuneratorem, vt supra vidimus; quare ex hoc capite non probaretur obligatio directa ex virtute fidei ad alios assensus.

32

Denique, quod idē Suarez addit de assensu fidei circa materias etiam morales, non probatur efficaciter hæc obligatio directa ex virtute fidei ad eos assensus argumentis, quæ ad hoc probandū ex ipso retulimus. Non primo argumento ex eo, quod fides non practico modo, sed speculatio proponat hæc obiecta. Per hoc enim non excluditur obligatio indirecta: nam omne illud potest cadere sub obligationem indirectam alicuius virtutis, quod potest esse medium necessarium ad id, ad quod virtus illa directè, & per se obligat: si ergo actus fidei circa materias morales est medium necessarium ad finem aliarum virtutum, v.g. ad sp̄s, ad charitatem, ad castitatem, &c. possunt hæc virtutes obligare indirectè, & cōsequenter ad talem assensum fidei, siue is dicatur actus speculatiuus siue practicus; sicut etiam de facto virtus moralis potest obligare ad comparandam noticiam aliquā speculatiuam, prout Governator aliquando debet legere, & scire historias præteritas, vt possit postea prudenter suo manere fungi: quantum magis poterit virtus aliqua obligare indirectè ad noticiam obiecti moralis ex fide, quæ notitia minus speculatiua est, quàm notitia historiæ antiquæ.

33

Secundum etiam argumentum quod affert, videtur confundere obligationem directam cum indirecta: si enim oritur ex eo, quod hæc fidei cognitio circa materias morales est per se necessaria ad perfectionem hominis Christiani, vt Christianus est, & vt sit aptus, & instructus ad bene viuendum, iam ergo non est obligatio per se, sed propter aliud, nepe, quia est medium necessarium ad bene, & Christianè viuendum. Quod verò in eodem argumento additur, debere hanc obligationem pertinere ad aliquam virtutem specialem, nec posse assignari aliam, nisi fidem, quia obligatio generalis honestè viuendi, non est specialis, sed generalis omnium virtutum: facile soluitur quia potest esse actus specialis, & in specie atoma per ordinem ad honestatem vniuersalem; sicut intellectio habes pro obiecto substantiam in communi, vel rationem communem entis, habet speciem infimam intellectiois desumptam ex obiecto satis communi: ad obiectum enim commune potest esse ordo non communis, sed specialis, distinguens actum illum ab omni alio actu, quicumque sit. Sic ergo potest esse actus honestus honestate formali, speciali, & infima per ordinem ad honestatem obiectiuam communem, & potest etiam ad eum actum dari specialis virtus innominata, quæ inclinet ad studiosè viuendum, & operandum, de quo habitu & virtute videri potest late P. Salas 1. tom. in 1. 2. ar. 7. disp. 2. sect. 7. n. 6. & seqq. vbi varias Theologorum sententias, & argumenta congerit. Nobis pro nunc sufficit, quod possit qualibet virtus particularis obligare ad comparandam noticiam necessariam circa suum obiectum, & rursus virtus illa alia inclinans ad fugiendam inhonestatem potest inclinare ad comparandam noticiam omnem necessariam circa materias morales ad viuendum honestè, seu fugiendam turpitudinem, & contra hanc virtutem poterit esse peccatum, si ea notitia negligatur.

Card. de Lugo de Virtute Fidei diuina.

Denique, quod etiam in ignorantia fidei circa materias morales possit interuenire peccatū hæresis, non probat, fidem per se obligare ad assensus fidei circa eas materias: alioquin æquè probaretur quòd fides per se obligat de facto ad assensus circa omnem materiam reuelatam, cum circa omnē illam possit de facto committi speciale peccatum hæresis negando quemlibet articulum, vel de illo dubitando. Distinguenda est ergo duplex obligatio supra indicata. Altera est ad non dissentiendū, vel dubitandum circa materiam reuelatam, quæcunque illa sit, & hæc obligatio est directè, & per se à virtute fidei, cui opponitur directè irreuerentia talis peccati circa diuinam auctoritatem, & hoc esset peccatū hæresis, quando esset circa materiam ab Ecclesia Catholica creditam. Altera est obligatio, de qua nunc loquimur, assentiendi explicitè rei reuelatæ: & hæc non datur circa omne obiectum reuelatū vt constat, sed circa aliqua, & de hac obligatione, quærimus an proueniat per se, & directè à virtute fidei, an per accidens, & indirectè propter obligationem alterius virtutis, ad quam assensus ille fidei sit necessariū medium, nec probatur esse directè à fide ex eo, quod circa eam materiam committi possit peccatum hæresis contra fidem, quia hoc peccatum esset contra primam obligationem, non contra secundam.

35

Ratio ergo, & regula generalis ad cognoscendam obligationem directam, & per se ortam ex virtute ipsi fidei ad assensum est, quam supra posuimus: vta quippe fidei obligatio fundatur in reuerentia debita diuinæ veritati, quam colere debemus cultu intellectuali supremo: cui obligationi directè, & per se opponitur in primis dissensus, vel dubium de virtute obiecti, in quibus continetur irreuerentia positua, vt ita dicam, opponitur etiam directè, & per se omissio assensus, tunc scilicet quando reuerentia erga diuinam veritatem assensum posituum exigit. Non enim semper illum exigit determinatè circa omnia, quæ reuelat, vt vidimus, sed tunc quando nobis determinatè aliquid reuelat, & dicit, eo animo, & tali modo, vt attentionem à nobis exigit vt mentem suam determinatè circa tale obiectum nobis communicet. Sicut esset irreuerentia contra Principem humanum magnæ auctoritatis, si ei loquenti seorsim cum subdito, & res magni ponderis manifestasti, subditus vel non attenderet, vel non crederet, cum Princeps ab eo attentionem & fidem exigeret. Non tamen esset talis irreuerentia, si Principe euulgante librum, vt gesta sua à subditis sciri possent, subditus ea non legeret, vel non explicitè, & in particulari crederet, quia Princeps, licet mentem suam subditis manifestare intendisset, non tamen ita vt attentionem ab eis exigeret, sed vt possent, si vellent eius mentem cognoscere; esset tamen tunc etiam irreuerentia in Principem posituè negare ea, quæ in libro narraret; ita ergo de obligatione fidei diuinæ cum proportione loquendum est, dum obligationem solū directam fidei inquirimus.

Tota fidei obligatio fundatur in reuerentia debita diuinæ veritati.

36

Ex hac autem regula, & ratione sic explicata infero primò de facto virtutem ipsam fidei directè & per se obligare ad assensum explicitum eorum obiectorum spectantium ad Deum ipsum, & eius perfectiones, de quibus de facto fides explicita à Deo requiritur. Si enim Deus fidem explicitam exigit, ergo reuelat nobis hæc obiecta eo animo, vt à nobis percipiantur,

Virtus fidei directè obligat ad assensum explicitum obiectorum spectantium ad Deum ipsum, & eius perfectiones.

& attendamus, & fidem præstemus iis, quæ nobis dicit: ergo non attendere, vel non credere hæc obiecta esset contra reuerentiam diuini testimonij, quam fidei virtus per se & directè præcipit.

37 Vnde secundo infero idem dicendum esse de iis etiam obiectis fidei, quæ versantur circa materias morales; & quarum fidem explicitam Deus à nobis exigit, quia necessaria est ad non errandum in iis materiis: sunt enim aliquæ etiam materiae morales, quarum obligationem aliunde non possemus noscere, nisi fides illam nobis manifestaret. Huiusmodi sunt præceptio baptismi, Eucharistiæ, Sacramenti Penitentiae, & alia eiusmodi, quorum obligatio seclusa fide cognosci non posset. Cum ergo Deus ad hæc voluerit nos obligare, voluit etiam eam obligationem manifestare, & reuelare ita, ut deberemus attendere ad hanc reuelationem, & eius obiectum credere. Non est autem hæc obligatio credendi solum indirecta, & propter solam obligationem obseruandi illa alia præcepta, sed etiam per se, & directè oritur ex virtute fidei. Nam licet Deus ideo illam obligationem nobis reuelat, ut ei satisfacere possimus, ita ut obseruantia illorum præceptorum sit finis extrinsecus Dei reuelantis: sed tamen eo ipso, quod id reuelat, reuelatio ipsa tali modo facta obligat per se, & directè ad fidem rei reuelatæ: quia reuelatio tali modo facta habet per se, & directè pro fine intrinseco fidem nostram. Sicut enim loquutio ex quocunque fine extrinseco fiat, habet semper pro fine intrinseco, immediato, & directo communicationem mentis loquentis, sic habet exigere ab audiente attentionem, & fidem. Sic dominus creatus, quando præcipit seruo aliquod opus, habet quidem pro fine extrinseco, quod opus illud à seruo fiat; ipsa tamen loquutio, & intimatio præcepti exigit immediatè, & directè à seruo attentionem & fidem de voluntate præcipiendi in Domino, quam voces illæ significant: ipsamet ergo virtus fidei diuinæ obligat directè ad credendum in iis etiam materiis, quas Deus ad hoc nobis reuelat, ut omnino sciamus talem obligationem, quam aliàs sine Dei reuelatione scire non possemus.

38 Hinc autem tertio infero, loquendo etiam de iis materiis moralibus, quas Deus per fidem nobis reuelauit, & quæ aliunde nobis innotescere etiam potuissent, fidei virtutem obligare directè, & per se ad eas posituè credendas: quia nimirum aliqui ob suam impetritam, & tarditatem eiusmodi obligationes alia via percipere non possunt, nisi per fidem eis proponantur. Sunt enim materiae morales, in quibus, licet lumine naturæ cognosci posset aliunde obligatio, voluit tamen Deus expressam legem, & præceptum interponere, prout fecit de facto in præceptis decalogi, quæ Moyse dedit populo Dei nomine proponenda, & in aliis similibus, in quibus dicimus virtutem fidei obligare etiam per se, & directè ad assensum fidei circa hanc obligationem. Nam eo ipso, quod Deus præcipit, & reuelat præceptum suum, loquitur eo modo, & eo animo, ut velit percipi à subditis, & exigit ab eis auditum, & fidem: nemo enim præcipit, ut subditus solum possit audire, & obedire, sed ut ipsa audiat, & credat, se velle præcipere: ergo in iis omnibus præceptis satis iudicat Deus, se exigere auditum à subditis, & fidem circa veri-

tatem præcepti reuelati, ac per consequens fidei illa non est solum necessaria indirectè, & propter obseruantiam præcepti (hoc enim seruan possit ex notitia obligationis aliunde habita) sed etiam per se, & directè ex obligatione fidei, quam per se audiatur, & percipiatur à subditis.

Hinc etiam solui facile possunt aliqua, quæ sibi obicit Suarez *dist. a. sect. 1. n. 3.* nempe, quod fides pertinet ad perfectionem merè intellectuales hæc autem si consideretur merè intellectuales, & sine ordine ad dirigendam voluntatem, ut bene operetur, non videtur cadere sub præceptum, sicut nec scientiæ speculatiuæ, imo nec de ipsa prudentia videtur esse speciale præceptum, nisi quatenus eius defectus redundat in defectum voluntatis, quæ ea de causa deficit circa aliam virtutem necessariam. Si verò fides consideretur ut necessaria ad actus bonos voluntatis, iam obligatio illius oritur ex obligatione ad actus voluntatis pertinentes ad varias virtutes, & non ex præcisa obligatione ipsius fidei.

Ad hoc respondet idem Suarez *n. 8.* actum enim fidei non præcipi, nisi prout dicit ordinem ad voluntatem, hoc est, quatenus ex voluntatis imperio potest liberè elici. Hoc tamen non solum difficultatem, nemo enim dubitauit, quod præceptum quodcumque sit, debeat dirigi immediate ad voluntatem, quæ sola est immediate capax præcepti sicut ipsa sola potest immediate obedire. Quæ illi Doctores, quos in argumento retulit ipse Suarez, dicentes, actus intellectus non cadere sub præceptum, non intendebant solum quod non præciperentur immediate, & independentè à voluntate; hoc enim erat euidenter ex terminis, sed quod non præciperetur voluntati imperium talium actuum, nisi quando ipsi essent viles ad dirigendam voluntatem in ordine ad bonum, prout præcipitur prudentia, quia est necessaria ad dirigendas virtutes voluntatis.

Facilius ergo ad argumentum Respondetur concedendo, nullum esse præceptum iuris naturalis de actibus intellectus sistendo in perfectione, quam ij actus afferunt intellectui in hac vita esse tamen præcepta de iis actibus aliquando attendendo ad bonum honestum, quod in iis elucet, quatenus, v.g. ij actus necessarij sunt, ut per ipsos debitus honor; aut reuerentia aliis debita exerceatur. Nam sicut potest præcipi generatio externa, quatenus est cultus externus personæ superiori debitus, etiam ipsa generatio non sit necessaria ad alios actus bonos voluntatis sublequentes, ita potest esse præceptum iudicij intellectuales, & de facto iure naturæ prohibetur iudicium intellectuale temerarium de malo proximi, quia per ipsum inferitur proximo damnum, & iniuria, & præcipitur iudicium contrarium ex suppositione, quod ferendum sit iudicium, licet in vtroque iudicio non consideretur veritas, vel nocumentum ad alios actus voluntatis sublequentes, sic ergo, Deo nobis loquente, præcipitur assensus firmus fidei: non quidem propter perfectionem, quam assensus ille affert intellectui, sed quia per assensum illum exhibetur reuerentia debita diuinæ veritati, ex quo capite assensus ipse habet honestatem obiectiuam, ratione cuius sic materia præcepti independentè ab veritate, quam habet dirigendi voluntatem ad alios actus bonos.

Cæterum, quoniam diximus, virtutem fidei per

per se, & directè obligare, vt Deo tali modo nobis loquenti attentionem, & fidem præbeamus, dubitari possit an sit duplex virtus realiter, vel formaliter, altera quæ inclinet, & obliget ad audiendum, & attendendum Deo loquenti; altera quæ inclinet, & obliget ad credendum. Viderur enim esse ex parte obiecti duplex honestas obiectiua, & quidè prima separabilis à secunda, cum possit aliquis attendere Petro loquenti, & velle distinctè percipere, quæ dicit, & tamen postea nollet ei credere. Quod si sit duplex virtus, dubitari potest, an quatenus inclinat præcisè ad audiendum Deum, & percipiendam, quæ dicit, sit propriè virtus fidei, vel aliqua alia; de hoc tamen non est quod multum contendamus: potest enim dici, quod non sit duplex virtus simpliciter, loquendo etiam ex parte obiecti, sed vna cuius obiectum consistat ex duabus partibus quasi integrantibus vnicam honestatem completam, quæ consistit in reuerentia debita exhibenda diuinæ veritati, quæ reuerentia exhiberi debet, & attentè audiendo Dei nobis loquentis verba, & ea credendo; quare ad vtrumque procul dubio extenditur fidei virtus, quia primum sine secundo non sufficeret ad reuerentiam diuinæ veritati debitam. Possit etiam dici, hæc duas partes non à què formaliter respici à virtute fidei, sed secundam, nempe credere Deo respici formaliter, & per se, quia in eo assensu firmo credulitatis consistit potissima reuerentia diuinæ veritatis. Primum verò partem, nempe audire Dei verba, & eis attendere, respici à virtute fidei quasi materialiter, & propter aliud, nempe quatenus est medium necessarium ad credendum Deo, & ad reuerentiam credulitatis exhibendam. Ratio autem esse potest ex dictis, quia ille, qui mihi loquitur, intendit formaliter, vt diximus, communicare mihi suam mentem, seu quod ego eandem cum illo mentem habeam, & idem cum ipso sentiam; quare licet loquendo eo ipso exigat me attentionem simul, & fidem, sed tamen attentionem ipsam, non videtur exigere formaliter, sed materialiter, quatenus necessaria est, vt obriueatur finis loquutionis, nempe quod idem cum ipso sentiam, ad quod prærequiritur auditio, & attentio. Virtus ergo fidei, licet nos ad vtrumque inclinet, & obliget diuerso tamen modo: nam ad assensum inclinat tanquam ad finem intentum à loquente; ad auditionem verò & attentionem, tanquam ad medium necessarium ad eum finem: quare non est necesse considerare duas honestates diuersas etiam ex parte obiecti, sed vnicam, nempe reuerentiam debitam diuinæ veritati, quæ formaliter consistit in assensu, & propter quam debetur auditio, & attentio tanquam medium, & ideo qui solum audit, & non credit, nullo modo est fidelis: nam Iudæi etiam volebant audire ex ore Christi, an ipse esset filius Dei, & tamen non id faciebant ex virtute fidei, quia non id querebant ad credendum, sed potius ad calumniandum. Et hæc dicta sint de obligatione directæ, qua virtus fidei per se, & directè obligat ad assensum fidei; nunc dicendum est aliquid de obligatione indirectæ.

§. Vnic.

Quando ad actum fidei obligemur indirectè.

43 **D**iximus initio huius sectionis, aliquando nos obligari directè, & per se ad assensum

fidei, quam obligationem huc vsque explicuimus; aliquando verò indirectè, & propter aliud, eo quod assensus fidei necessarius tunc sit ad alia præcepta implenda, de quo genere obligationis dicendum nunc est. Regula generalis est, toties esse obligationem eliciendi assensum fidei, quoties is necessarius est ad obseruandum aliud præceptum, quod tunc obliget; quia qui tenetur ad aliquem finem, tenetur etiam ad ponenda media necessaria præsertim proportionata, & facilia: obligatio autem hæc non erit ex ipsa virtute fidei sed ex illo alio præcepto, ad cuius obseruantiam erat medium necessarium actus fidei, contra quod solum præceptum peccabitur omisso actu fidei, nec erit duplex peccatum explicandum in confessione, sed vnicum contra illud aliud præceptum, quod urgebat, vt monet benè Thomas Sanchez lib. 2. in decalogum cap. 1. num. 3. & ex ipso docet idem Coninch disputat. 14. dub. 10. num. 215.

Hinc sequitur, esse obligationem eliciendi fidei actum, quando homo vult se ad iustificationem in Sacramento comparandam præparare: quia debet præmittere detestationem absolutam, & efficacem suorum peccatorum, ad quam debet præcedere actus fidei, vt diximus supra. Vnde obiter aduerto, stultè aliquos scrupulis angere, eo quod non recordentur, an habuerint actum fidei ante confessionem: non enim oportet de hoc esse sollicitos: quia si cogitarunt de dolore peccatorum præmittendo debent omnino putare, quod habuerint etiam actum fidei, quia motuum doloris illius efficacis proponi debuit prius ab intellectu; de facto autem, seclusa fide, non proponitur tale motuum per vllas alias rationes, saliter, vt sequatur dolor efficax de peccatis super omnia, qualis ad iustificationem etiam in Sacramento, requiritur: quare licet non habuerint reflectionem supra ipsam fidem, illam tamen procul dubio exercuerunt, quando voluntati proposuerunt moriuum ad dolendum efficaciter de peccatis super omnia.

Similiter ex obligatione diligendi Deum, quando illud præceptum obligat, erit etiam obligatio habendi actum fidei, sine quo non elicitur dilectio Dei super omnia, quod idem dicendum est de actu spei, quando præceptum illius actus urgeat, quem etiam debet præcedere actus fidei: imò cum non possit homo sine fide meritare legem Dei per longum tempus, consequens est, vt ad illam seruandam debeat etiam fidei actus exercere. De hac tamen obligatione non est necesse, quod Confessarius penitentem interroget, nec penitens se ipsum examinet, vel accuset, quia non contingit moraliter, quod ei non satisfaciatur, repetendo sæpe fidei actus. Vnde inutilem etiam existimo quæstionem illam, quam plures mouent de tempore, quo tenetur fidelis actus fidei repetere, vt satisfaciatur obligationi directæ ipsius fidei, cui obligationi non videtur satis facere semel amplectendo fidem Christianam, & eam credendo, nec etiam in articulo mortis eum actum eliciendo, sed debet aliquoties fidei actus exercere, & ideo aliqui dicunt, debere id fieri saltem diebus festis: alij volunt in singulis saltem festis debere elici actum fidei circa mysterium illud, quod eo die celebratur. Alij dicunt, obligare hoc præceptum saltem semel in anno, sicut præceptum confessionis, & communionis; quas sententias & eorum auctores videre poteris apud Sanchez, vbi

Regula generalis: Toties est obligatio eliciendi assensum fidei, quoties is necessarius est ad aliud præceptum, quod tunc obliget.

44

Tenetur homo elicere actum fidei, quando vult se ad iustificationem in Sacramento comparandam præparare.

45

Item quando obligatur elicere actum charitatis & spei.

supra n. 3. & apud Suarez *disput. 13. sect. 5. num. 2.* & sequentibus, qui eas bene impugnant. Ceterum hæc quæstio, vt dixi, parum utilis mihi videtur, quia non potest contingere moraliter loquendo, quod homo christianus, qui fidem christianam semel toto corde amplexus est, nec postea ab ea defecit, nec de eius veritate dubitauit, non repetat sæpius actus fidei, ita vt non solum ratione primæ voluntatis non retractatæ, sed etiam ob repetitos sæpe actus, censetur habitualiter, & moraliter in eadem fide perseverare, & eam credere: imò, vt notauit in tractatu de gratia, vix contingit, hominem Christianum exercere aliquod opus honestum, vel resistere alicui tentationi, & satisfacere alicui præcepto ex sine bono nisi interueniente aliquo fidei actu, sine quo S. Augustinus vix agnouit in homine infideli actum aliquem vndequaue honestum, & per consequens actus omnes honesti, & vndequaue laudabiles, qui reperiuntur in homine fidei, fidei tribuendi sunt, cuius regulam, & directionem, vt magis certam, & securam, consulit statim homo, quoties opus aliquod honestum exercendum occurrit. Quare cum materia hæc honestè, & inhonestè operandi adeo frequenter occurrat, non est dubitandum de exercitio plusquam sufficienti actuum fidei ad satisfaciendum eius præcepto.

46

Alii casus enumerantur in quibus est obligatio indirecta exercendi actum fidei. Quando vrget grauis tentatio. Quando est necessaria oratio ex fide orta.

Aliqui præterea casus enumerari solent, in quibus sit obligatio indirecta exercendi actum fidei. Primus est, quando vrget grauis tentatio, quæ non nisi fidei scuto superari possit, iuxta illud 2. Petri 5. *cui resistite fortes in fide.* Quod idem est, quando sit necessaria oratio ex fide orta. Quem casum rarum esse notat Coninch vbi supra num. 215. Addo ego, frequentius aliquem obligari in iis casibus ad orationem iuxta illud Christi consilium, *vigilate, & orate, ne intretis in tentationem;* de quo etiam monemur in Tridentino sess. 6. cap. 11. in illis verbis: *Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis.* Rarò autem obligatur tunc homo ad fidem: quia licet oratio ipsa debeat oriri ex fide: *quomodo enim inuocabunt eum, in quem non crediderunt?* ipsa tamen fides iam præcedit, cum vix contingat, hominem graui adeo tentatione oppugnari, quin statim fides proponat motiua reuelata ad resistendum tentationi præsentis.

47

Et maximè quando tentatio vehemens sit contra ipsam fidem.

Hæc obligatio fidei habendæ ad vincendam tentationem à fortiori, & multo magis locum habebit, quando tentatio vehemens sit contra ipsam fidem, quo casu contingeret aliquando actum fidei necessarium esse ad resistendum tentationi contra fidem. Addit autem Suarez *sect. 5. n. 6.* obligationem tunc non esse indirectè, sed directè ad ipsam virtutem fidei: quod verissimum est, cum tunc non exigatur fides propter aliud, sed ad conferuandam ipsam fidem, & ex obligatione solum ipsius fidei. Monet tamen Coninch *vbi supra n. 214.* rarò contingere, quod actus positivus fidei sit necessarius ad resistendum, cum possit sæpe id fieri cogitationem ad aliud diuertendo: imò nota cum Sanchez *vbi supra n. 3.* qui affert Ledesnam, scrupulis consulendum non esse in eo casu hoc remedium exercendi tunc actum fidei, qui scrupulis vexati fingant sibi semper periculum amittendi fidem, cum tamen in ea sint firmi, & ideo torquent se repetendo continuò actum fidei, vt certè sint, quod fidem non negant.

Secundus casus est similis huic, quando occurrat occasio confitendi exterius fidem præsertim coram Tyranno. Ita cum aliis Suarez *sect. 5. n. 6.* Sanchez *d. 6. l. n. 3.* Coninch *vbi supra n. 217.* & alii quos refert, & sequitur Castro Palao *tom. 1. operum moralium tr. 4. disp. 1. puncto 12. n. 6.* supponit autem Suarez obligationem tunc esse directam ex ipsa virtute fidei: quod tamen negare videtur Sanchez dicens, obligationem illam esse per accidens ratione præcepti adiuncti, quod videtur intelligere de præcepto confitendi fidem, ad cuius obseruationem necesse est eam fidem interius amplecti. Sed certè si periculum sit in ea graui oppugnatione succumbendi, & à fide deficiendi, ipsa fides obligabit iam directè ad suum actum, ne deficiat fides vt diximus de patiente grauem tentationem contra fidem, ad quam superandam necessarius sit actus fidei. Quando verò non esset periculum amittendi interius fidem, sed solum illam exterius fidet negandi ad fugienda tormenta, obligatio ad actum internum non erit directæ, & per se ex præcepto credendi, sed ex præcepto confitendi fidem. An verò præceptum confitendi fidem exterius oriatur ex virtute fidei, an ex alia peculiari virtute, dicemus inferius agentes de actu fidei externo, seu de præcepto confessionis fidei. Aliqui tamen hunc casum intelligere videntur solum, quando coram tyranno ita grauius vrgetur fidelis, vt periclitetur eius constantia, nisi se ipsum per fidem actualem confirmet; in indicat Sanchez ponens hanc obligationem, quando tenetur quisquam aliquod exterius facere, quod nequit commodè prestare sine interno actu fidei, vt si tenetur tunc ipsam fidem exterius confiteri. Quare si ita esset firmus habitualiter fidei, vt sine repetitione noui actus expliciti, possit commodè illam confiteri, non videtur agnosceri eam obligationem: idem videtur sentire Castro Palao loco citato ponens hanc obligationem. *Si grauius ab aliquo tyranno de fide tenetur; & quia aliquo medio se debet munire in tam graui consilio ne pereat.* Si ergo ob firmitatem habituales tota illa tentatio leuiter aliquem oppugnet, non videtur agnosci obligatio noua repetendi assensum fidei. Quod verò addunt Coninch, & Castro Palao, nisi tunc actu credimus fidem nostram esse veram, vix, aut nullo modo percipi, quomodo possimus eam constantiter confiteri: difficile est. Nam frequenter, qui fidem in eo consilio negant, non eam negant, interius, sed solum exterius ad vitandam mortem, vel tormenta, ex quorum metu procedit defectio illa externa, & non ex defectu fidei interius, cum ea non amittatur. Quare licet actu crederent eam esse veram, non minus negarent exterius ex metu tormentorum. Quod si interius etiam à fide deficiant, iam tunc manifestè peccatur contra obligationem directam ipsius fidei ad actum internum. Aliunde verò ex ipsa rei natura non videtur simpliciter necessarius actualis assensus fidei ad illam exterius etiam verè confitendam. Nam qui interrogatur de sua sententia in aliquo alio puncto, sufficit, quod recordetur, se semper fuisse in tali sententia, nec eam vquam mutasse. vt possit verè dicere, se habere talem sententiam, licet actu non formet nouum assensum illius. Verba enim illa satis verificantur de sententia, quam habitualiter habet, & hunc sensum apud audientes generant. Similiter ergo

ad verè confitendam fidem sufficiat ex natura rei quod recorderetur, se eam amplectum fuisse, nec vquam retractasse, sed semper in eadem moraliter perseverasse: hunc enim habituales statum, & sensum suum significat. Credo itaque de facto, moraliter loquendo, vix vnquam contingere, quod homo fidelis, præsertim à tyranno cum minis interrogatus, fidem confiteatur sine actu interno eiusdem fidei. Quia propositis ovis motiuis saltem extrinsecis ad fidem deferendam, statim fides ad examen vocatur, quod si in ea persistit, non id fit sine amore, & affectu efficaci erga fidem. Sicut si propositis magnis motiuis ad violandam castitatem, in ea persistit homo, non id contingit sine affectu efficaci positivo erga castitatem. Posito autem efficaci affectu nouo erga fidem, statim fides ipsa in intellectu exercetur, qui omnino dependet in eo assensu, & determinatur ab affectu efficaci voluntatis. Non tamen apparet repugnantia physica, quod homo vellet non negare, sed confiteri fidem absque actu positivo, quo actu repeteret assensum nouum fidei. Neque etiam video repugnantiam physicam, quod aliquis non neget interiùs fidem, & tamen eam non confiteatur exteriùs, sed potius neget, & hoc absque nouo actu fidei positivo, & solum nolendo eam interiùs negare, sed solum exteriùs ad vitanda tormenta, vel mortem. Denique non probatur vniuersalis obligatio repetendi semper eo casu actum posituum fidei, cum non probeatur esse semper medium necessarium per modum causæ ad confitendam fidem, licet fatear necessitate quadam quasi concomitanti interuenire semper aut ferè semper assensum nouum fidei, quoties in eo conflictu profiteretur homo exteriùs fidem suam, vel saltem ab ea interiùs non deficit. Si autem necessarius sit actus posituus fidei ad eam tunc profitendam, vel etiam interiùs retinendam iam tunc erit obligatio exercendi talem actum iuxta regulas suprà traditas.

49 Tertius casus, quo fidei actus ex præcepto necessarius est, assignari solet articulus mortis. Ita cum aliis Suarez, *lect. 5. n. 6.* Castro Palao *vbi suprà n. 2.* quam obligationem Suarez videtur probare ex periculo, Palao autem ex obligatione exercendi tunc alios actus spei, charitatis, &c. ad quos prærequiritur fides. Hoc tamen non approbat Sanchez (à quo immeritò pro se citatur Suarez) imò *dicto num. 3.* aperte dicit, id sibi non placere, quia nullo textu aut ratione probatur, atque ideò ex hac articuli mortis ratione non teneri hominem ad fidei actum eliciendum, nisi concurrerent aliæ circumstantiæ, quæ tunc obligarent, vt graues fidei tentationes. Et postea *et. 3. n. 9.* reprobat etiam sententiam ponentem obligationem ad actum charitatis propter articulum mortis instantem, quia aliis remediis, inquit, potest se homo tunc aduersus demonis tentationes communitate, vt oratione inuocando diuinam opem, & incumbendo in ea virtutis opera, contra quam tentationes infestant. Et quidem quod atinet ad tentationes, & remedium contra illas, non videtur illa esse vniuersalis obligatio, cum plures moribundi eas tunc non patiantur. Quod verò atinet ad necessitatem fidei ad actum charitatis, & spei, quos tunc oportet elici, pender ex ea questione, an præceptum charitatis obliget ad eius actum in articulo mortis, quando iam homo in vita charitatis actus exerceret, de quo dicendum est infra, agendo de præcepto charitatis.

Quartus casus assignari solet, quando quis suscipere debet aliquod Sacramentum, tunc enim debet præmittere actum fidei circa veritatem, & efficaciam illius Sacramenti, ita Castro Palao, *vbi suprà n. 2.* & Coninch *n. 217.* dicentes, id præsertim habere locum in susceptione Eucharistiæ in qua tenemur credere, Christum in ea contineri. Hi autem Auctores, meo iudicio, idem multò magis deberent dicere in casu, quo aliquis ministrat & confert actiue aliquod Sacramentum: nam minister conficiens Sacramentum, debet habere intentionem illud conficiendi, & per consequens debet habere intentionem operandi, vt minister Christi, qui non potest conficere Sacramentum, nisi nomine Christi, & vt eius minister operetur: debet ergo credere, Sacramentum illud institutum fuisse à Christo, cuius nomine confici debet, imò idem debent etiam consequenter dicere de oblatione sacrificij Missæ, vt non solum requiratur actus fidei in Sacerdote offerente, (hic enim cum & conficiat, & suscipiat Sacramentum, iam aliunde debet ratione Sacramenti actum fidei exercere in ea sententia) sed etiam in aliis Missam audire volentibus, qui eo ipso volunt suo modo medio Sacerdote, & cum ipso sacrificium illud offerre, debent ergo credere ibi contineri verum sacrificium à Christo institutum habens efficaciam ex Christi institutione ad plures effectus, vt hac intentione offerant illud sacrificium ex potestate à Christo relicta ad consequendos eius effectus. Quæ cum ita sint, adhuc P. Suarez *vbi suprà sect. 5. num. 2.* dicit actum fidei non esse simpliciter necessarium ad audiendam Missam modo sufficienti ad illud præceptum implendum. Satis enim est, sibi adesse cum attentione & intentione colendi Deum, vel offerendi sacrificium, quæ omnia possunt fieri etiam si proprius actus internus fidei non exerceatur, quamuis ergo illa sit optima opportunitas exercendi actus fidei, non possumus tamen cum fundamento dicere, quod sit necessitas præcepta. Hæc Suarez, cui subscribit Palao *vbi suprà n. 2.* nullum assignans discrimen inter oblationem sacrificij, & receptionem Sacramenti cuiuslibet, ad quam dixerat esse necessarium ex præcepto exercere actum fidei, Suarez autem de susceptione Sacramenti nihil dixit.

Ego magis credo, in iis omnibus interuenire debere aliquem actum fidei saltem implicitum, & in confuso, quatenus ex memoria notitiæ per fidem comparatæ habet fidelis intentionem ministrandi, vel suscipiendi sacramenti, vel offerendi sacrificium, aut saltem coofferendi cum sacerdote, quando adesse vult oblationi. Nam licet ad valorem horum actuum sufficeret intentio orta etiam ex fide humana, qua homo velit facere illud actum validum, quantum valere possit, hoc enim modo Iudæus etiam, & paganus validè baptizatur volens id facere iuxta Christi institutionem, si fortè fuerit talis institutio: de facto tamen in homine fideli videtur requiri, vt debito modo operetur, intentio absoluta orta aliquo modo ex doctrina ipsius Christi. Quod videtur à posteriori ex eo quod omnes supponunt requiri de facto necessitate præcepti omnibus fidem explicitam de iis saltem sacramentis, quæ omnibus necessaria sunt necessitate mediæ, vel præcepti; de aliis verò sacramentis requiri fidem explicitam in iis, qui ea suscipiunt. Voluit ergo Christus, vt sua reuelatio de sacramentis ad eos explicitè perueniret, &

50
Item quando
quis suscipere
debet aliquod
Sacramen-
tum.

51

& ab eis attentionem & fidem explicitam de iis obiectis petit. Non videtur autem hanc fidem explicitam ab iis petiisse ad alium magis finem, quam ad hunc, vt cum ea fide, & intentione inde orta conferrent, vel suscipere eiusmodi sacramenta, alioquin cur magis eam fidem explicitam petiit ab eo, qui suscepturus est Sacramentum matrimonij, v.g. quam ab eo, qui non est suscepturus, nisi vt ea fide instructus debito modo intendat illud sacramentum suscipere? Ratio autem congruentiæ esse potuit, quia vt ea sacramenta debito modo conferantur, vel recipiantur, oportet per se loquendo ea cognoscere, & discernere ab aliis signis, & rebus non solum prophanis, sed etiam sacris, quæ talem efficaciam infallibilem non habent ad eos effectus causandos: ex eo enim quod conferant infallibiliter gratiam sanctificantem, oritur obligatio in conferente ea conferendi in statu gratiæ, vt probauit *disp. 8. de Sacrament. in genere sect. 9. num. 142. & sequentibus*, & obligatio etiam in suscipiente afferendi statum gratiæ vel saltem dispositionem ad illam in iis sacramentis, quæ per se ordinantur ad dandam primam gratiam. Requiritur ergo notitia diiudicans signa illa ab aliis signis non habentibus illam infallibilem significationem, & efficaciam. Vnde Paulus in suscipiente Eucharistiam petit, quod diiudicaret cibum illum ab aliis cibis: quod idem cum proportione dici potuit de aliis sacramentis. Hæc autem notitia non solum debuit esse de infallibili efficacia sacramenti, sed etiam infallibilis ipsa in se, quantum fieri poterat, & per consequens orta aliquo modo ex fide, & fundata in diuino testimonio. Nam ad hæc, vt efficaciam, & debito modo intendat effectum sacramenti, qui illud, vel confert, vel suscipit, multum refert, quod infallibiliter credat, & cognoscat sacramenti efficaciam, & vt reuerenter & debito modo officietur, v.g. erga venerabilem Eucharistiam, multum refert infallibiliter credere Christi præsentiam in eo sacramento. Quare cum Christus exigit fidem explicitam de sacramentis ab iis, qui ea debent vel conferre, vel suscipere, non apparet vt dixi, ad quid magis eam fidem exigeret, quam vt debito modo conferrentur, & recipiantur, & per consequens, vt voluntas conferendi, vel recipiendi ab ea fide procederet, cum fides quoad eam partem magis sit practica, quam speculatiua. Quod idem cum proportione dicendum videtur de sacrificio Missæ, cuius fides explicita ad hoc potissimum exigi videtur in offerentibus, vt debito modo illud offerant, cognoscentes ex diuino testimonio quid ibi offeratur, & diiudicantes actionem illam ab aliis actionibus non solum prophanis, sed etiam sacris, quæ talem efficaciam, aut dignitatem non habent. Nec oportet anxium aliquem esse, aut sollicitum hac de causa de eliciendo & exercendo actu fidei, antequam sacramentum conferat, vel recipiat, vel Missæ interfuit: nam si semel fidem habuit explicitam de his mysterijs, & obiectis, prout debuit habere; eo ipso quoties vult actiones illas sacratas exercere, voluntas illa procedit à fide saltem confusa, quam in memoriam reuocat: quia vult obiectum illud propter bonitatem in ipso apparentem: hanc autem bonitatem exquirat intellectu per meliorem, & certioram viam qua eius nequitia ab intellectu habetur: quare eo ipso intellectus proponit notitiam ex fide habitam, quæ certissima & tutissima est: sicut si ha-

beret notitiam vnã probabilem, & alteram euidenter de bonitate obiecti, non proponeret solum probabilem, relicta euidenti, sed hanc potius primo loco proponeret, vt magis suam intentionem firmaret.

SECTIO III.

Quorum obiectorum necessaria fuerit ex præcepto fides explicita ante aduentum Christi.

Restat nunc in particulari videre, quorum obiectorum necessaria sit ex præcepto fides explicita, in quibus non numeramus illa, quorum fidem explicitam diximus supra esse necessariam necessitate medijs. Quia tamen hæc obligatio non est eadem, & a qualis pro omni statu, & pro omnibus personis: agemus in primis de statu legis antiquæ, & ante euangelium, & postea de statu legis euangelicæ, & de varijs classibus personarum, quæ in eo statu continentur.

In primis certum est, necessariam fuisse in toto illo tempore ex præcepto fidem eorum obiectorum, quam *disp. præcedenti* diximus esse necessariam necessitate medijs, atque ideo fidem vnã Dei remuneratoris; quia media omnia necessaria ad salutem, quæ pendet à nobis, necesse sunt etiam sunt de necessitate præcepti, cum homo debeat sub peccato procurare salutem æternam, & per consequens apponere media omnia ad eandem salutem necessaria. Vnde necessaria etiam erunt fides de immortalitate animæ, saltem præsumendo ab eo, quod anima esset immortalis ex natura sua, vel ex dono, & voluntate Dei suspendendo, quam fidem diximus *disp. præcedenti* sect. 1. necessariam esse necessitate medijs, cum non possit crediti sufficienter remuneratio Dei æterna, nisi crederetur anima ipsa in æternum victura. Quid autem dicendum sit de alijs attributis Dei, vt creatoris, gubernatoris, &c. constat ex iis, quæ eo loco dicta sunt.

Dubitat Suarez in *presenti disp. 13. sect. 3. n. 2.* an in statu legis naturæ esset obligatio credendi æternitatem penarum, quod ipse dubium iudicat propter imperfectionem illius statas, licet præsumatur per se loquendo probabilem putet partem sufficientem: quam ego proculdubio veram existimo: quia fides sola pœnæ temporalis non sufficeret moraliter loquendo, ad coercendam licentiam peccandi in natura corrupta, & ad continentos homines in perfecta obseruantia totius legis naturalis. Vnde in veteri etiam testamento æternitas pœnæ credebatur, vtique non nisi ex reuelatione Dei, quæ habebatur per traditionem perpetuam. *Isaia 33. Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* & cap. vii. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* *Iudith. 16. dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, vt urantur, & sentiant osque in sempiternum.* Quo etiam sensu intelligi solet illud *Ecclesiastes 11. si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.* Et quidem cum crederet impium, non posse ad vitam ingredi, & vnumquemque iudicandum esse secundum opera, quæ in hac vita habuit, non poterat credere, penam impiorum habitam

habituam finem, vt tandem aliquando impij ad requiem tranferant: alioquin idem credidissent de diabolo, aliquando à pœna soluendum, & beatum futurum; quam ignorantiam, adeo crassam non potissimum fidelibus legis antiquæ tribuere.

Dubitat etiam secundò Suarez n. 4. de fide resurrectionis, quia hæc fides nec ita est per se necessaria, nec expressè, aut distinctè in lege naturæ omnibus proponebatur. Ego tamen in primis non dubito, quod Deus hunc etiam articulum in eo statu reuelauerit: Nam Iob, qui extra legem scriptam erat, satis distinctè & expressè resurrectionis fidem profitebatur, vt constat ex verbis illis cap. 19. *Scio, quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra resurrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, &c.* & Machabei pueri firmissimè eandem fidem profitebantur Machab. 2. cap. 7. *Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternâ vitæ resurrectione suscitabit.* Et rursus tertius frater, eum lingua, & manus ei amputarentur, dicebat: *E Cælo ista possideo, sed propter Dei legem nunc hæc ipsa despectio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero.* Et quartus itidem repetebat: *Potius est ab hominibus morti datos sperare à Deo, iterum ab ipso resuscitandos: tibi enim resurrectio ad vitam non erit: hoc est, ad vitam beatam.* Quam nimirum fidem à beata eorum matre didicerant dicente, *Creator, qui formauit hominis naturam, qui que omnium inuenit originem, & spiritum vobis iterum cum misericordia reddet, & vitam.* Denique hanc fidem communem fuisse iustis, & fidelibus, constat ex iis, quæ in eodem lib. cap. 12. in fine dicuntur de Iuda, qui duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiosè de resurrectione cogitans (nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) & quia considerabat, quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant optimam haberent repositam gratiam. Quæ omnia ostendunt apertè, præcessisse Dei reuelationem de resurrectione futura, sine qua reuelatione non potuisset ita firmiter credi, quæ reuelatio per traditionem perpetuam apud fideles conseruabatur. Si autem Deus eum articulum expressè reuelauerat, prout fatendum videtur, eo certè animo id fecit, vt ab omnibus explicitè crederetur, & hæc fide, & spe resurrectionis futuræ excitarentur ad diuinæ legis obseruantiam, & ad patientiam religiosam in laboribus vitæ præsentis: quam necessitatem huius fidei agnouerunt Apostoli, dum in symbolo hunc etiam articulum resurrectionis futuræ, necessariò ab omnibus explicitè credendum proposuerunt.

Dubitat tertio de peccato originali, an fides explicita illius fuerit tunc necessaria. Granado in præfati controuersia 1. trati. 10. disp. 3. n. 3. dicit, debuisse credi saltem notitia aliqua confusa, vitiata esse naturam humanam, & indigere aliquo remedio etiam in paruulis. P. Suarez vbi supra num. 4. & alij cognitionem etiam explicitam necessariam fuisse dicunt: quod ego etiam per se loquendo, verum puto. Deus enim non solum manifestauerat vitium aliquod naturæ in confuso, sed maculam spiritualem peccati à posteris Adæ contrahendam: quod totum ex Dei reuelatione credebatur, vt constat ex cap. 6. Osee, vbi de Adæ posteris dicitur: *ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prauaricati sunt in me;*

id est, in paradiso, vt exponit Hieronymus ibi, & Paulus id etiam explicuit dicens, *Omnes in Adam peccauiss.* Et clarus id professus est Iob intra cancellos legis naturæ existens, dum capite 14. dixit: *nemo mundus à sordè, neque infans, cuius est vnus Dei vita super terram, vt legunt Septuaginta, vel iuxta nostram vulgatam: quis enim mundus à sordè? at nemo, et si vnus dies sit vita eius super terram.* Et Dauid psal. 50. *Eccc enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Vbi, vt notauit S. Thomas 1. 2. quest. 81. art. 2. ad 1. Scripturarum more numerus pluralis pro singulari positus est; seu, vt alij volunt, quia peccatum originale continet virtute alia peccata, quorum est radix: nec potuit loqui Dauid de peccatis suorum parentum in eius generatione commissis, vt notauit S. Thomas 4. contra gentes cap. 50. cum Dauid ex legitimo matrimonio, & ex piis, ac honestis parentibus natus sit, in quibus matrimonij legitimus vltus peccatum non erat.

Accedit, quod post peccatum Adæ necessarium erat etiam pro paruulis remedium, vel circumfisionis, vel legis naturæ à Deo institutum ad delendum peccatum originale: ergo debebant homines habere noticiam illius mali, ad cuius remedium necessarium erat illud Sacramentum. Quod quidem probat, non solum in confuso, sed in particulari præceptam fuisse noticiam peccati: non enim sciebant solum fideles, posteros esse vitiatos præscindendo à vitio, & damno corporali, & spirituali; quia experientia ipsa constabat per Sacramentum illud paruulis applicatum nullo prorsus corporali, & visibili malo, vel contagio eos liberari, sed obnoxios adhuc manere morti, morbis, & aliis omnibus malis, & calamitatibus, ac miseriis corporalibus, sicut pueros alios, quibus tale remedium non applicabatur: credebant ergo esse remedium contagij, & morbi inuisibilis, & spiritualis à quo inuisibiliter liberarentur. Adde, necessariam tunc fuisse saltem ex præcepto fidem vnus mediatoris, & redemptoris venturi; non autem debebat credi venturus ad mortem corporealem auferendam, vel alias miseras temporales. Ergo ad viuificandos homines vita spirituali, quam per Adæ peccatum amiserant; Dixi tamen per se loquendo necessariam fuisse hanc fidem de peccato originali, quia per accidens ratione ignorantia, & imperfectionis illius status, potuit saltem in aliquibus remanere sine culpa notitia valde confusa ruinæ spiritualis contractæ, præsertim cum tota ea reuelationis notitia traditione potissimum & doctrina per manus tradita conseruaretur, prout etiam fatetur Suarez loco citato.

Quartò. Dubitari potest, an sicut exigebatur fides explicita de Deo creatore huius vniuersi, sic etiam deberet explicitè credi, quod non ab æterno, sed in tempore illud condidisset. Negat Granado vbi supra num. 3. & Suarez disput. 13. sect. 4. numero 6. esse, vel fuisse obligationem præsertim grauem de hoc articulo explicitè credendo, non enim videtur adeò necessarius. Bañes verò in præfati quest. 2. art. 8. dicit incertum esse, licet ipse probabilis putet debere explicitè credi creationem in tempore, ego tamen percipere non possum, quomodo posset stare fides de natura humana vitiata in vniuersum per culpam originalem sine notitia primi hominis, à quo tota humana natura procedit, & in quo tota vitiata fuit.

56

57

An etiam tunc deberet explicitè credi mundum non esse conditum ab æterno, sed in tempore?

fuit. Si autem perueniatur ad vnum primum hominem, iam non fuerunt generationes humanæ ab æterno, sed incipere debuerunt in tempore determinato.

58 Denique his omnibus addenda est fides mediatoris venturi, quæ esto non fuerit necessaria necessitate mediæ; necessitas tamen præcepti non videtur neganda non solum in lege scripta, in qua notitia clarior erat, & omnia sacrificia, & cæremoniæ illius legis Christum significabant, & promittebant, sed etiam in statu legis naturæ, in qua omnes etiam gratiæ conferebantur intuitu Christi venturi & propter eius merita, & ideo ab ipso initio voluit Deus hac spe redemptoris futuri fouere fidem hominum, & eorum spem, quam saltem necessitatem præcepti significant plura loca, quæ adducta sunt *disp. præcedenti*, dum ageremus de fide necessaria necessitate mediæ. Eodem modo necessaria erat necessitate præcepti fides de efficacia Sacramenti, quod datum fuerat in eo statu in remedium peccati originalis, quod tunc illud esset: quia eo ipso, quod institutum fuit à Deo, vt medium necessarium ad salutem saltem paruulorum, voluit, quod omnes haberent notitiam illius mediæ, vt possent quando oporteret, illud adhibere. Vnde idem credo de efficacia pœnitentiæ, & contritionis, & de eius necessitate ad salutem post peccatum mortale: nam sicut nunc est obligatio ad fidem de baptismo, & de eius necessitate, eo quod sit institutus à Deo vt medium necessarium ad salutem, ita propter eandem rationem videtur idem dicendum de notitia contritionis & necessitatis illius. Nam sicut baptisimus ex libera institutione Dei habet talem efficaciam; ita contritio eam habet ex institutione libera Dei, qui, vt suppono ex dictis in tomo de pœnitentiâ, potuit non dare hanc efficaciam contritioni, vt ea posita condonaretur peccatum, sicut potuit etiam minus exigere ad illud condonandum, sicut nunc de facto posita sola attritione cum sacramento Baptismi, vel Pœnitentiæ confert primam gratiam. Oportuit ergo in lege etiam naturæ credere efficaciam, & necessitatem contritionis ad expianda peccata, & quid Deus circa hoc statuisset.

59 Iam verò in lege scripta fatendum est fuisse ex præcepto necessariam fidem aliorum etiam obiectorum: nam licet non omnia, quæ Deus in eo statu reuelauit, ita pertinerent ad omnes, vt à singulis exigeretur notitia, & fides explicata; multa tamen erant, quæ ad omnes pertinebant, & quorum fides explicata à singulis exigebatur. Et quidem Suarez *vbi supra num. 5. & 6.* vult, non fuisse peculiare præceptum in lege scripta de fide explicata, quæ non esset de aliquo obiecto operabili, quod in ea lege præciperetur, vt de circuncisione, de sacrificiis specialibus, &c. pro quo affert S. Thomam in *præsenti quæst. 16. art. 1.* Sed ibi S. Thomas nihil dicit, cum iam ibi non agat de fide & de re ipsa negari non potest, quod in statu legis scriptæ necessaria esset ex præcepto fides aliquorum obiectorum, quæ non erant operabilia, vt de exitu filiorum Israël ex Aegypto, cuius notitia, & mirabilium, quæ tunc Deus fecit volebat Deus permanere semper in populo illo, iuxta illud psalmi 77. *Quanta mandauit Patribus nostris nota facere ea filiis suis. Filij qui nascentur, & exsurgent & narrabunt filiis suis, & alibi sæpè.* Erit autem quæstio de vocibus, an hæc fides dici possit aliquo modo de obiecto operabili, quate-

58
An fides Mediatoris venturi fuerit necessaria.

59
In lege scripta fuit ex præcepto fides aliorum etiam obiectorum.

nus conducebat ad melius exercenda sacrificia, & cæremonias præceptas, per quas representabatur memoria illorum beneficiorum præceptorum: hoc enim sensu etiam fides Trinitatis, & incarnationis poterit apud nos dici de obiecto operabili, quatenus conducit ad melius exercenda Sacramenta, & sacrificia legis euangelicæ, in quibus mysterium Trinitatis, aut Incarnationis exprimitur, vel supponitur. Negari etiam non potest fuisse tunc necessariam necessitate præcepti virtutem, quæ exigebatur in lege naturæ, fidem etiam explicitam de institutione eorum sacrificiorum, Sacramentorum, & rituum, quorum obseruatio omnibus præciperetur. Lex enim Dei, cum vniuersalis esset, ad hoc lata fuerat, vt omnibus intromitteretur, & ab omnibus acceptaretur, & per consequens, vt omnes notitiam haberent legis illius à Deo latæ. Ad quem etiam finem puto, necessariam tunc fuisse ex præcepto fidem de lege decalogi à Deo Moyfi data, cuius præcepta, licet maiori ex parte essent contenta in lege naturæ, voluit tamen Deus specialiter eadem præcepta promulgare, vt maiorem haberent auctoritatem apud illum populum, & firmius retinerentur, cum lumen naturæ potuisset sibi relictum facile in multis illorum errare, vel certe laborare ignorantia culpabili, prout notauit etiam Suarez *vbi supra n. 4.* voluit quippe Deus Magister specialis esse populi illius in iis omnibus, quæ ad salutem ei necessaria erant, vt vel sic ex fide viveret, & operaretur ea omnia, quæ ad salutem consequendam, vel augendam conducere poterant iuxta illud psalmi 147. *qui annuntiat verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israel.* Et certe contra legem tanto apparatu à Deo latam, & in duas tabulas reductam, suoque digito exaratum, ad hanc finem ita fuisse promulgatam solemniter, vt ab omnibus Israëlitis compendiosè teneretur, & religiosè obseruaretur, quod sine illius fide fieri non poterat.

SECTIO IV.

Quorum obiectorum fides explicata necessaria sit ex præcepto in lege euangelica.

Certum est, necessariam in primis esse ex præcepto fidem explicitam illam, quæ est necessaria ex necessitate mediæ ad salutem, de qua dictum est *disp. præcedenti*, quia vt sæpè diximus, mediæ necessaria ad salutem, quæ à nobis pendens, necessaria etiam sunt necessitate præcepti, quo quis teneret salutem propriam procurare, & mediæ omnia apponere ad eandem salutem necessariam. Ultra hæc etiam aliqua ex præcepto omnibus fidelibus credenda vel scienda proponuntur, de quibus quæ, & qualia sint, variæ sunt doctorum sententiæ.

Prima sententia refertur eorum, qui dicunt, non sufficere Christiano in communi credere ea omnia, quæ ecclesia catholica credit, licet non defendat ad particularia. Pro hac sententia D. Thomas, Sanchez *lib. 2. in Decalogum cap. 3. num. 3.* & alij communiter referunt aliquos Canonistas, Innocentium, Ioannem Andream, Abbatem, Hieronymum, Imolam, Ananiam, Baldum, Zanchiensem, & Summam Rosellam, in qua verbo fides

num. 1. petitur solum fides Dei remuneratoris, & punitoris: quibus addi solent Guillelmus Parisiensis in tract. de fide §. postquam autem circa finem, & Altiusdor. lib. 3. summa tract. 3. cap. 1. §. 5. Quorum sententiam, ut erroneam damnant Valentia, & Ledefina, quos refert, & sequitur Sanchez ubi supra; imo Bañes apud eundem dicit esse hæreticam. Nam in direct. Inquisitorum 2. p. quæst. 10. heresi 8. refertur ab Eymérico Censura ab Inquisitoribus lata de mandato Gregorij Papæ XI. cum consilio Cardinalium, & Theologorum, qua articulus hic damnatus fuit: Quod laici non reventur ad aliquem articulum fidei explicitè credendum, sed sufficit illis ista conclusio in genere, quod credunt omne illud, quod sancta Dei Ecclesia credit. Sed tamen Suarez in præsentii disp. 13. sect. 4. num. 1. eos Auctores ab hac Censura liberat, quia illi non excludunt omnes prorsus articulos, cum fidem saltem vnius Dei remuneratoris explicitam petant.

61 Omnes tamen Theologi communiter, & verissimè docent, esse ex præcepto obligationem fidei, & notitiæ explicitæ aliorum articulorum præter illos duos à Deo remuneratore. Quod in primis Suarez ibi n. 2. dicit esse indubitatum quoad omnia, quæ in statu legis naturæ explicitè credi debebant, nec id sine errore posse negari. Quod tamen non debuit cum ea vniuersalitate tradi; nam in eo statu, ut supra vidimus, necessaria erat ex præcepto fides, & notitia de remedio illo dato à Deo ad expiationem à peccato originali, ut possit debito modo explicari, quæ fides, & notitia explicita nunc non est necessaria, & paucitæ docti eam habent. Sicut etiam plurium obiectorum notitia explicita exigebatur in lege scripta, quorum à nobis non exigatur, sed aliorum, quæ sunt propria legis Evangelicæ. Restat tamen difficultas in iis assignandis, in quibus nostri doctores non consentiunt.

62 Multi dicunt, eos omnes, & solos articulos debere à singulis explicitè credi, quos Ecclesia solemnè ritu celebrat, quos congerit latè Sanchez ubi supra n. 5. Ad hoc enim ab Ecclesia solemnè celebrantur, ut ab omnibus cognoscantur explicitè. Quare alij, qui fatentur debere credi explicitè articulos in simbolo contentos, fatentur etiam obligationem sciendi explicitè eos, qui ab Ecclesia celebrantur. Ita Coninch disp. 1. 4. dub. 10. n. 190. Hæc tamen obligatio quoad ea omnia, quæ ab Ecclesia celebrantur, communiter reicitur apud Sanchez ubi supra num. 6. Castro Palao n. 6. cum aliis, quos affert. Et probari potest, quia ex eo, quod Ecclesia celebret festum alicuius sancti, non sequitur, quod singuli fideles debeant scire merita, & sanctitatem illius, aut noscere illum, præsertim si non sit præceptum obseruandi festum, sed solum fiat officium de illo: imò licet obseruandum sit festum, sufficit rustico scire, esse præceptum illa die abstinendi ab operibus seruilibus, & vacandi Deo: ergo licet celebretur etiam mysterium aliquod Christi, ut transfigurationis, circumcisio; præsentatio in templo, &c. non ideo debet imponi rustico obligatio præsertim gratis credendi explicitè, vel sciendi illa mysteria.

63 Communis ergo, & vera sententia docet, obligari fideles singulos ad credendos, & sciendos explicitè iuxta suam capacitatem articulos, qui in simbolo articulorum continentur, ita Suarez, Sanchez, Coninch. locis citatis, & alij multi, Card. de Lugo, de virtute Fidei diuina.

quos ipsi congerunt; in quo tamen obseruandum est, sermonem esse de Symbolo Apostolorum, non de Symbolo Athanasij, vel etiam Nicæno, in quibus ad maiorem explanationem aliqua addita sunt, quorum notitia non exigitur à singulis fidelibus, ut de processione Spiritus sancti à Patre, & Filio fatentur Suarez numero 6. Sanchez num. 17. Coninch. num. 190. Petrus Hurtado disp. 44. sect. 2. §. 10. & alij. Vnde nec probò, quod aliqui ex his Auctoribus nomine symboli intelligunt, & explicant aliud quoddam Symbolum, quod in rudimentis Christianæ Doctrinæ idiomaticè vulgari proponi solet pueris in Hispania, vbi ultra Symbolum Apostolorum proponitur Symbolum aliud sub nomine Christianæ fidei, quorum septem spectant ad diuinitatem, & septem ad Christi humanitatem quos quatuordecim articulos ab aliis quibus enumerari dixit S. Thomas in præsentii quæst. 1. art. 8. in corpore, quamuis aliquantulum differant ab illis, qui in prædicto puerorum catechismo continentur, quorum articulorum feriem pueri memoriter discunt, & iuxta horum articulorum textum aliqui Doctores Hispani explicant fidem explicitam necessariam ex præcepto, ita Suarez ubi supra num. 6. & sequentibus, Hurtado dicto §. 10. & 11. Sanchez num. 6. Granada in præsentii tract. 10. disp. 3. sect. 2. numero 6. & sequentibus, & alij, qui videntur supponere Symbolum illud ex 14. articulis constatum commune esse toti Ecclesiæ pro instituendis pueris; cum tamen extra Hispaniam non viderim esse in vsu. Certè Ecclesia Romana in Catechismo iussu Concilij Trident. & Pij. V. ad Parochos edito, ut plebem instruant, solum Apostolorum Symbolum 12. articulos continens proponit: sicut etiam in Catechismo breui pro pueris instruendis iussu Clementis 8. à Roberto Cardinali Bellarmino composito, & edito vulgari lingua ad vsum populi Romani, & aliarum Ecclesiarum, non proponitur aliud Symbolum nisi Apostolorum, & eius 12. constatum articulis, in quibus quidem aliqua explicantur, quæ non explicantur in illis aliis 14. articulis. Quare alij merito solum Symboli Apostolorum meminerunt, quando obligationem fidei explicitæ circa præcipuos articulos adstruunt.

64 Porro obligatio hæc vniuersalis notitiæ explicitæ circa materiam Symboli Apostolorum colligitur ex vsu perpetuo ipsius Ecclesiæ, quæ hanc notitiam à singulis ante, atque etiam post Baptismum exigit, ut constat ex Concilijs Agathensi, Bracharensi 2. & Cabilonensi relatis c. 20. & sequentibus de consecrat. dist. 4. & ex Rabano relato ibi in cap. ante Baptismum, & ex Catech. Pij V. vbi dicitur in principio, omnes scire, & credere debere ea, quæ Apostoli certis articulis comprehenderunt: & ex cap. Deus qui, de penitentis, & remiss. & ex Augustino lib. 8. confess. ap. 2.

Ratio huius obligationis, aliis omiſſis, hæc est, quia qui Christianam religionem amplectitur, ita debet eam amplecti, ut eam distinguat ab aliis; quæ illa non sunt, & per consequens debet talem fidem credere, quæ distinguat Christianam religionem ab aliis doctrinis, quæ vel sint vel fuerint: alioquin non distingueret religionem Christianam à statu legis naturæ in quo etiam fideles credebant Deum vnum remuneratorem supernaturalem, atque etiam credebant vera esse

64 Vnde colligitur obligatio vniuersalis notitiæ explicitæ circa materiam Symboli Apostolorum

65 Ratio huius obligationis.

quæcumque Deus reuelasset & quæ in vera Ecclesia ex Dei reuelatione haberentur. Christianus autem eo ipso, quod Christianismus profiteretur, debet agnoscere, quæ, & qualis sit religio, cui nomen dat, saltem quoad substantialia capita, & fundamenta huius religionis: indecens enim est velle fieri Christi discipulum, & sequi eius doctrinam, & simul ignorare prorsus Christi doctrinam, quam profiteretur. Debet ergo saltem quoad substantialia capita sciri doctrina Christi, vt aliquis verè sit Christi discipulus; quæ substantialia, & potissima capita ab omnibus scienda Apostoli diuino instinctu disposuerunt in Symbolo, vt breuiter, & facillè possent omnes fidem suam, quantum satis esset, profiteri.

66
Obiectio.

Obicitur contra hanc regulam, quia videtur peccare per excessum, & defectum: nam aliqua sunt in Symbolo, quorum fides explicita non videtur esse sub obligatione, & è contra requiritur sub præcepto notitia explicita aliorum, quæ non continentur in Symbolo. Exempla prioris partis sunt, Christum passum esse sub Pontio Pilato, descensus ad inferos, natiuitas ex Virgine, sanctitas Ecclesiæ, communio sanctorum. Exempla posterioris partis possunt esse mysterium Eucharistiæ, quod dicitur per antonomasiam mysterium fidei, Sacramenta Ecclesiæ, decalogus, & alia eiusmodi, quæ in Symbolo non continentur.

67

Hac occasione de singulis pro vtraque parte enumeratis agere solent Doctores, an, & quomodo credi debeant: & in primis, in Symbolo ea potissimum dicunt posita esse, quorum fides magis intendebatur propter notitiam, quam propter debitum operandi; ea autem, quæ propter notitiam Christianæ Doctrinæ quasi intellectualem considerabatur, continentur, quantum sufficit, in dicto Symbolo. Nempe vnitas Dei, eius omnipotentia, & quod creator omnium sit, & remunerator remuneratione æterna: immortalitas anime, & mortuorum resurrectio, peccatorum remissio, mysterium etiam augustissimum Sanctæ Trinitatis, Incarnatio Filij Dei, & eius Conceptio ex Virgine matre sine opera viri, passio, resurrectio, ascensio gloriosa in cælum, & aduentus ipsius ad vniuersale iudicium: quæ sunt præcipua capita doctrinæ euangelicæ, quæ Apostoli iussi sunt prædicare omni creaturæ. Et quidam de aliquibus articulis spectantibus ad diuinitatem iam diximus *sect. 2.* fuisse eorum fidem explicitam necessariam etiam in lege naturæ & scripta. Fides verò Trinitatis necessaria est in lege gratiæ, in qua eius notitia explicita atque fuit à Christo, & erat maximè necessaria ad notitiam explicitam ipsius Christi, qui erat secunda Trinitatis persona, & ideo in ipsa Baptismi forma, per quem ad Ecclesiam ingredimur fieri voluit perfectionem explicitam huius mysterij, tanquam fundamentum Christianæ religionis.

Quod verò spectat ad Christum, necessaria erat in lege Christiana distincta Christi notitia, cum vix Christianus possit dici, qui Christum non cognoscit, & quidem non de solo nomine, sed quoad rem ipsam: quod nimirum non sit homo purus, sed Deus factus homo, vt nos redimeret, quod & fecit per passionem, & mortem acerbissimam, ita tamen vt gloriosus etiam resurrexerit, & regnet in cælo ad corroborandam spem nostram, vnde venturus iterum est vniuersorum iudex; quæ est summa & compendium prædicationis euangelicæ, & sine cuius notitia non habent fi-

deles notitiam religionis, quam profiterentur etiam quoad substantialia.

Ceterùm in vtriusque articulis, tam qui ad diuinitatem spectant, quam qui ad Christum, esse posse in eorum notitiæ explicitæ defectu repetitæ paruitatem materiam, ratione cuius ignorantia excusatur à culpa saltem graui, v.g. quod Christus passus fuerit sub Pontio Pilato: neque enim multum refert ad substantiam, quod sciat fidelis, sub quo iudice Christus passus fuerit. Alterum est, quod hos ipsos articulos in Symbolo conuocatos satis sit scire notitia quadam rudi, & crassa, vt vulgari, vt cum aliis obseruat Sanchez *ubi supra num. 17.* Quare sufficit scire Deum esse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, quod non esse plures Deos, licet non intelligatur distinctè pluralitas personarum cum vnitate essentia. Similiter sufficit scire, Christum esse Deum & hominem, licet non intelligatur distinctè vnitas in persona, & distinctio in naturis: & sic de aliis sufficit scire, quod verba rudi, & crasso modo significat, vt notat etiam Suarez *dicta sect. 4. num. 5.* Non tamen sufficit scire Symbolum memoriter idioma, quod non intelligas, v.g. lingua Latina, cuius significationem non intelligas, quia iam tunc non crasso quidem modo de rebus significatis notitiam haberes, vt cum aliis notant prædicti Doctores: quia si magis explicita notitia, à singulis fidelibus exigeretur, magis explicitè debuissent hæc mysteria in Symbolo declarari, in quo mæbatur plebi ab Apostolis notitia sufficiens eorum, quæ in particulari credere, & scire debebant.

Vnde sufficit credere, Deum esse vnum, & omnipotentem, & creasse cælum, & terram, in iis enim implicite continetur, quod creauit omnia, quæ vtrouique continentur, de Christo autem creditur explicitè esse filium Dei vnicum, per quem satis explicatur esse filium naturalem, qui solus est propriè, & sine addito Filius. Addeamus etiam, *Dominum nostrum*, quod non potest solùm apponi honoris gratia, sed vt obiectum explicitè credendum, per quod fiat potestatem supremam, quam habet, ratione cuius sumus eius subditi, & serui. Quæ fides explicita merito exigitur à fidelibus: indignum enim est, aliquem in familia, & obsequio Principis alicuius esse, & nescire illum non esse vnum ex familiaribus, sed Principem, caput, & dominum aliorum. Credimus ergo, & profiteremur, Christum non esse vnum ex præcipuis sanctis, aut summam solam inter illos, sed esse Dominum, & Principem illorum omnium.

Dubitatur, an debeant singuli explicitè diuinitatem credere perpetuam Deiparæ. Affirmant. *Asinus* Suarez *dicta sect. 4. n. 7.* Banes *hic quest. 2. art. 3.* *Castro Palao* *ubi supra num. 5.* Coninch *ubi supra num. 189.* Granado *vt art. 10. disput. 1.* *sect. 2. num. 8.* quia id significare videntur verba Symboli, quibus dicitur *natus ex Maria Virgine*, neque enim dicitur simpliciter Virgo, quæ aliquando, & non semper virgo permanit. Addunt, ita explicari in illo alio Symbolo 14. articulo, quod dicitur *qui ex populo*, quod non explicatur in Symbolo Apostolorum, v.g. quod Christus eduxerit animas Patrum ex inferis, vbi eius aduentum expectabant. Nunc verò agimus de iis, quæ in Symbolo Apostolorum explicantur, quod

solum Romana Ecclesia pueris in catechismo proponit, vt diximus.

71 Alij ergo negant, eam fidem explicitam requiri in singulis de perpetua Virginitate Deiparæ; ita Azot, quem refert & sequitur Sanchez *vbi supra* n. 17. & alij, quos tacito nomine refert, & sequitur Suarez *loco citato*, quorum sententiam ipse etiam iudicat non esse improbabilem; quia id non videtur satis in symbolo expressum. Ego in primis puto non solum credendam explicitè Virginitatem Mariæ in conceptione sui filij, sed etiam in partu. Ratio est, quia quando fides docet, Christum conceptum ex Virgine, sensus eorum verborum non est diuisus, vt ita dicam, hoc est conceptum ex ea, quæ antea fuerat Virgo, sed compositus, hoc est ex Virgine manente Virgine, sic enim intelligunt omnes Patres, & Catholici vaticinium illud Isaia, *ecce Virgo concipiet*, & in symbolo Nicæno profitemur hoc mysterium in verbis illis: *Incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine*, hoc est, manente Virgine: cum ergo in symbolo Apostolorum explicitè profitemur Christum natum ex Maria Virgine, verba hæc facere etiam debent sensum compositum, hoc est, manente Virgine in ipso partu. Sic enim verba eiusdem Isaia intelligunt communiter Patres, quos congerit Suarez 2. tom. in 3. parte disp. 5. sect. 2. & quia dixit, *Virgo concipiet, & pariet filium*, inde colligunt Deiparæ Virginitatem in ipso etiam partu: cum ergo in symbolo profitemur explicitè Christum natum ex Maria Virgine, ibi etiam profitemur Virginitatem matris in ipso partu.

72 Vnde rursus videtur mihi multo verius, quod in eisdem verbis profitemur explicitè Virginitatem perpetuam Mariæ, etiam toto tempore post partum. Suppono enim de fide etiam esse perpetuam Mariæ Virginitatem, vt ex Concilijs & Patribus probat latè Suarez *dicta disputatione* 5. sect. 3. Sed dubium esse potest, an hæc veritas debeat explicitè credi, & mihi magis placet prima sententia affirmans supra relata, & quod hic sit sensus illorum verborum in symbolo, *natum ex Maria Virgine*, & non solum intelligantur de Virginitate in ipso partu permanente, sed de Virginitate etiam consequenti. Nam si deberent limitari ad illud solum tempus, diminutè hunc articulum explicuisset symbolum Nicænum, quod in Missa cantatur, in quo non explicatur Christum natum, sed conceptum ex Virgine, in verbis illis: *Incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine, & homo factus est*: In quibus de natiuitate nihil dicitur: non est autem credibile, omisissam fuisse in eo symbolo veritatem hanc in symbolo Apostolorum explicatam de Virtute Mariæ etiam in ipso partu: quare fatendum est, verbis illis, *ex Maria Virgine* non significari solum Virginitatem in Conceptione, sed etiam consequentem, & perpetuam, & ideo in illis explicari Virginitatem etiam in partu perseuerasse.

73 Ratio autem est, quia ecclesiasticus vsus hoc habet, vt Virginis cognomen non attribuitur simpliciter, & absolutè alicui fœminæ nisi virgo semper permanens: ideo nunquam in sacris precibus Virgines vocat, nisi illas sanctas, quæ Virgines semper fuerunt. Nec sufficit solum Virginitatem tunc fuisse, quando contigit id, quod narratur, vt Virginis titulo simpliciter decoretur: quando enim Ecclesia dicit, v. g. *Conceptio est hodie sancta Mariae Virginis: Hodie concepta est* Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

Virgo Maria &c. certè non est sensus solum, quod erat Virgo, quando concepta fuit, sed quod illa, quæ semper fuit virgo, tunc concepta est. Sicur, & quando proponit celebrandum festum sub nomine Natiuitatis, aut Præsentationis Mariæ Virginis, non significat solum fuisse Virginem, quando nata, vel præsentata fuit. Alioquin eodem modo dicere posset, hodie nata, vel concepta est B. Anna Virgo, vel proponere festum natiuitatis B. Annæ Virginis, quia ipsa etiam in natali suo virgo erat; quod certè ab vsu & sensu Ecclesiæ longe abest. Sensus ergo illius tituli, & cognominis non alligatur ad tempus illud, sed extenditur ad futurum: sicut quando Ecclesia loquitur de conuersione sancti Pauli Apostoli, non loquitur de Apostolatu, quem iam tunc haberet, quando conuersus fuit, sed quem postea habuit. Si ergo, quando Ecclesia dicit: hodie concepta, vel nata aut præsentata est Maria Virgo: non intelligit solum de virginitate, quam tunc habebat, sed etiam de virginitate perpetua, quæ est virginitas simpliciter & absolutè prolata: cur quando dicit *Christum conceptum est, vel natum ex Maria Virgine*, intelligi debet de sola virginitate tempore conceptionis, vel partus, & non de perpetua. Præsertim cum hic sit perpetuus Ecclesiæ vsus, vt ad significandam perpetuam Mariæ virginitatem, quoties Mariam nominat, addat etiam Virginis titulum, quod notauit Epiphanius hæresi 78. his verbis. *Quis vnquam, aut quo saculo ausus est proferre Mariae nomen, & interrogatus non statim intulit Virginis vocem? ex ipsis enim nominibus etiam virtutis signa elucent.* In hoc ergo sensu in symbolo dicitur Christum natum ex Maria Virgine, non ad significandam solum eius virginitatem in partu, sed ad demonstrandum, de qua Maria sit sermo, nempe de illa, quæ semper virgo fuit, & per antonomasiam sub solo nomine *Virginis* intelligitur, ita vt quoties absolutè, & sine nomine de Virgine loquimur, intelligamus de Dei matre, vt obseruauit Augustinus in *Enchirid.* cap. 34. quem esse sensum, & vim illorum verborum, *ex Maria Virgine*, in symbolo obseruauerat etiam Suarez *dicto* 2. tom. in 3. p. disp. 5. sect. 3. §. Secundo præsertim. Est ergo factis probabile, & pium, quod hic articulus de perpetua Deiparæ virginitate sit necessariò explicitè ab omnibus credendus, & ideo in symbolo positus. Hoc enim non parum refert ad dignitatem Christi, & matris, & vt fideles erga ipsam, & eius cultum magis afficiantur, quàm si parent, eam fuisse, sicut vnquam ex alijs fœminis, quæ aliorum etiam filiorum procreationi, & generationi communi modo attendisset, non contenta vnico naturali filio, quo etiam vnico filio naturali Æternus ipse patet contentus est.

74 Nec obstant verba Basilij hom. 25. de humana Christi generatione, vbi relata sententia eorum, qui volebant Deiparam post Christum natum alios filios ex Ioseph suscepisse, vel ab eo maritaliter cognitam, sic ait. *Non verò, licet nihil hoc doctrina pietatis officeret: nam donec dispensabatur Christi generatio, necessaria erat virginitas: quid verò postea sit factum ad mysterij huius doctrinam non anxie coniungendum est. Verum tamen ne hoc eorum, qui Christum amant, ferre cogantur aures, quod genitrix Dei aliquando desierit esse virgo, has rationes sufficere putamus.* Vbi videtur indicare, hunc articulum, non fuisse inter necessariò credendos. Hoc tamen, vt dixi, non ob-

Et 2 stat,

stat, quia nimium probaret, nimirum non solum, non fuisse necessarium fidem explicitam huius veritatis, sed neque etiam rem ipsam fuisse certam ex fide, quod tamen dici non potest, vt constat ex Augustino (vel quisquis sit Author) in *lib. de Ecclesiast. dogmat. cap. 69. tom. 2.* vbi dicitur id firma fide credendum, nec blasphemiam Heluidij acquiescendum. Omnes ergo debemus Basilium explicare, cuius mens non erat de certitudine aut necessitate simpliciter illius articuli agere, sed solum in ordine ad intentum praesens, nempe quod Christus sine viri opera de Spiritu sancto conceptus, & natus fuerat ex Maria ad quod dogma sustinendum necessarium non erat illud aliud de perpetua Mariae Virginitate post partum, in quo sensu verba illa solent à Doctoribus Catholicis communiter intelligi.

75

Per hoc tamen non contento esse improbabilem secundam sententiam supra relatum eorum, qui dicunt, non esse ex necessitate praeccepti credendam explicitè perpetuam Mariae Virginitatem. Pro qua rursus afferri posset, quod Apostoli symbolum illud composuerint anno Christi 44. iuxta sententiam communiorum, quam amplectitur Card. Baronius 1. tom. annal. eo anno 44. quo anno Deipara adhuc in terris agebat iuxta sententiam eorum, qui volunt ipsam obiisse anno aetatis suae 63. vel 72. in quam vltimam inclinari magis Suarez 2. tomo in 3. partem disp. 21. sect. 1. Difficile autem appareat, quod Apostoli proposuerint in symbolo credendam explicitè de fide ab omnibus fidelibus perpetuam virginitatem Mariae vsque ad mortem includendo etiam tempus futurum, & quo nondum adhuc seruata fuerat eius virginitas. Non ergo debent intelligi ea verba symboli de Virginitate perpetua, sed de virginitate in conceptione, & in partu. Quamuis ad hoc etiam responderi posset, in primis valde incertum esse tempus mortis B. Virginis, vt ex Card. Baronio, & aliis ostendit Suarez loco proxime citato, & satis communem esse opinionem, quod contigerit anno 59. suae aetatis, qui fuit vndecimus à morte Christi, & annus 44. Christi, quo anno volebant, Apostolos symbolum condidisse, quare potuerunt illud post Virginis obitum componere, quando iam erant in varias orbis partes dispergendi: Vnde Suarez conicit Petrum Apostolum non discessisse à Iudaea ante Virginis obitum, sed statim post illum; nam eo anno Romam primum venit, nempe secundo anno Imperij Claudij teste Eusebio in Chronicis, & Hieron. de scriptoribus Ecclesiasticis. Quod si aliquis contendat B. Virginem per plures annos superuixisse, & symbolum anno illo Christi 44. fuisse compositum, simulque velit sententiam nostram tueri de perpetua virginitate in verbis illis contenta, necesse est, quod dicat, Apostolos per verba illa significasse virginitatem illam vsque ad tempus illud, quo loquebantur: hoc enim necessarium erat, vt tunc simpliciter, & absolute appellaretur Virgo. Tradidisse tamen symbolum illud sub eadem verborum formula futuris etiam temporibus recitandum, quia diuino Spiritu afflari sciebant permanens integritatem, & virginitatem Deiparae perpetuam (quod certe mirum est, quod ipsamet saltem Virgo non sciret ex diuina reuelatione, quae sicut de rebus aliis ad se spectantibus, ita & de hoc potuit Apostolos docere) atque adeo potuerunt bene symbolum fidelibus sub iis verbis tradere, quae scie-

batur, quocumque tempore proferrentur, non continere falsum, sed verum, & à Deo reuelatum. Nec ex hoc sequitur, diuersam esse fidem, quam Apostoli in symbolo profitebantur, ab ea, quam nos profiteamur, quando idem symbolum nunc recitamus, eo quod illi significarent solum virginitatem Mariae vsque ad illud tempus; nos vero in eisdem verbis significamus nunc virginitatem eiusdem vsque ad finem vitae: haec enim diuersitas tota est materialis, & non facit fidem formaliter diuersam sicut in eodem symbolo, & in symbolo etiam Niceno profiteamur resurrectionem mortuorum, & iudicium, & aduentum Christi futuri: per quae verba Apostoli non significabant futura haec omnia post tempus, quo nunc nos symbolum recitamus: ipsi enim non sciebant tantam diu differendus esse secundus Christi aduentus: nos autem profiteamur haec futura post hoc tempus, quo symbolum recitamus, quae est diuersitas materialis ex diuerso tempore, quo symbolum recitatur. Apostoli autem composuerunt formulam profitendi fidem iis verbis, quae apta essent ad eam verè profitendam, quocumque tempore proferrentur in Ecclesia militante, quia semper haec sunt futura in ordine ad illud tempus. Sic etiam circa virginitatem Mariae appropinquat verba quibus semper fideles firmissimè eius fidem profiterentur: quia sciebant, quocumque tempore ea verba profiterentur, verissima esse; haec materiale significatum posset variationem aliquam accipere propter diuersas circumstantias, quae variari poterant, manente tamen eadem formula professionis, quoad formale symbolum, & quoad eadem verba, quibus fidem profiteamur.

Sequitur iam articulus de Christi passione in verbis illis, *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus*, in quibus verbis certum videtur in primis, non esse obligationem saltem grauem sciendi Christum passum sub Pontio Pilato, cum ea circumstantia, & nomen, ac cognomen Iudicis non multum referat singulis ad illud tempus; certum etiam videtur, debere explicitè credi, Christum passum, & mortuum esse propter nostram salutem; cum enim Christus debeat explicitè credi, vt Redemptor nollet, oportet credere nos suo sanguine redemisse, & ita omnino expediebat ad debitam gratitudinem erga ipsum concipiendam; & id constat à fortiori ex dictis *disp. praecedentis*: si enim iuxta communem satis sententiam fides explicita Christi mediatoris necessaria est ad salutem necessitate mediij, oportet ergo credere propter Christum dari salutem, atque adeo ex Christi meritis, quorum praecipua fuerunt mors, & passio, remitti peccata, & pro consequens ad hunc finem passum esse, prout explicatur in symbolo Nicæno illis verbis, *qui propter nos homines, & propter nostram salutem* &c. cur autem haec causa finalis passionis Christi non fuerit, ita explicita, in symbolo Apostolorum, ratio esse potuit quia satis explicitè videbatur contineri, vel supponi. Tum quia professio fidei christiana supponebat ea, quae de Christo credi debebant explicitè in lege antiqua, in qua credi debebat explicitè vnus mediator venturus, quem mediatorem fides christiana profiteatur iam venisse, & hunc esse Christum, qui mortuus est, quare eo ipso fateretur redemptionem hominum per Christum: tum etiam quia impossibile moraliter est, quod christiani explicitè confiteantur filium Dei verum Deum, & hominem mortuum esse, & eundem

eundem fuisse nostrum redemptorem, & nesciant per passionem, & mortem nos redemisse, & ideo opprobria, & tormenta alioquin Deo indigna suscipere non fuisse dedignatum, quare in illis, quæ in symbolo traduntur sufficienter continebatur & hoc aliud, si illa alia explicite credantur, ut experientia manifesta testatur.

77

An genus mortis nempe crucifixio sit de necessitate præcepti explicite credendum.

Dubitari potest, an genus mortis nempe crucifixio, sit de necessitate præcepti explicite credendum, de quo nihil inuenio apud Doctores in particulari; imo aliqui solum videntur ponere necessitatem credendum Christum mortuum esse; ita loquitur Suarez in præfati disp. 13. sect. 4. n. 8. dicens post hoc sequuntur articuli de passione, morte, & Resurrectione Domini, de quibus omnes Theologi sententur esse ex præcepto explicite credendos ab omnibus. & clarius Hurtado disp. 44. sect. 2. §. 11. dicit: non esse necesse cognoscere eum fuisse circumcisum, &c. Sed sufficit, eum pro salute nostra mortuum fuisse, & à mortuis surrexisse; ut cognoscamus nostram per eius sanguinem redemptionem; item ut per resurrectionem concipiamus spem resurgendi. Eodem ferè modo loquuntur alij, Castro Palao dict. puncto 10. n. 5. inter credenda explicite non enumerat crucifixionem, sed passionem, mortem, descensum ad inferos, resurrectionem, &c. & postea addit: non est necessarium circumstantias passionis cognoscere, videlicet passum esse sub Pontio Pilato: sufficit si cognoscatur esse passum. Item Granada dict. tract. 10. disp. 3. sect. 2. n. 8. dicit, teneri omnes explicite credere, Christum esse Deum, & hominem, conceptum ex Maria semper Virgine, natum, mortuum, quod resurrexerit, & sit modo in cælesti gloria, quodque venturus sit ad iudicandum.

78

Alij tamen de crucifixione in particulari loqui videntur. Ita Coninch in præfati disp. 14. dub. 10. num. 189. dicit, non teneri omnes scire, Christum passum esse sub Pilato, sed sufficere iudicibus scire, Christum verè esse Deum & hominem, & verè passum esse, & mortuum in cruce, ac ad cælos ascendisse. Idem videntur supponere illi, qui docent, esse obligationem sub mortali, ut singuli fideles sciant signare se signo crucis, prout docent Angelus, Sylvester, Tabiena, & Armilla apud Sanchez dict. lib. 2. in decalogum cap. 3. num. 14. in fine: nam ea notitia certè parum deseruit sine notitia mysterij crucis, in qua Christus salutem nostram operatus est. Denique cum Doctores in univèrsum dicant, esse obligationem gravem credendi explicite, quæ continentur in symbolo, & non excipiant crucifixionem, neque ego eam excipiendam dicam, quam Apostoli scorsim à passione, & morte explicuerunt, & explicari voluerunt, & adeo accuratè, ac frequenter prædicabant iuxta illud Pauli 1. Cor. 2. Prædicamus Christum, & hunc crucifixum, & quidem cum Christus Dominus voluerit, insigne quasi gentilitium christianæ religionis vnicum esse crucis vexillum, turpissimum esset christiano homini proprium ignorare signum, nec illud noscere potest, si virtute crucis nescit à Christi passione derivari: unde merito crucis mysterium inter præcipua fidei capita oppositum est, nec video, quomodo ob materiam parvitatem excusari possit ignorantia crucis quam Christus suis affectibus dedit quasi visibile symbolum, quo ab aliis omnibus gentibus dignoscerentur.

79

Vnde obiter infero, cum in symbolo illo ex 14. articulis constato, cuius supra meminimus, & Card. de Lugo de Virtute Fidei diuina.

quo Hispani auctores tanquam credendorum in præfati, vtuntur, eo quod apud ipsos in catechismo puerorum proponi solent, cum, inquam, ibi non explicetur crucifixio, sed solum mors, & passio Domini, debere Catechistam id explicare, & monere, aliqua esse in symbolo Apostolorum explicite credenda, quæ in illis articulis de sunt, etiam in iis, quæ pertinent ad Christi humanitatem. Vnde miror, Magistrum Ioannem de S. Thoma virum sanè doctum, & pium, & in Complutensi Academia Theologiæ professorem, qui in explicatione christiana, doctrinæ, quam pro rudioribus instruendis Hispano idiomate vtilliter nuper edidit, cum in explicatione illius tertij articuli multa alia minutiora addidisset de passionibus, & doloribus Christi internis, & externis; de cruce tamen, & eius mysterio nihil dixisse, cum tamen crucifixio, quam Apostoli in suo symbolo explicite appofuerunt, in textu illius articuli desideraretur.

Dubitari etiam potest de Christi sepultura, quam in Apostolorum symbolo explicite profitemur, an sit ex præcepto explicite credenda. Et quidem aliqui ex Doctoribus citatis enumerantes explicite credenda, de sepultura nihil dicunt. Petrus Hurtado dicta disp. 44. §. 11. dicit sufficere explicite credere, Christum pro salute nostra mortuum fuisse, & à mortuis resurrexisse, &c. de sepultura autem nihil dicit. Similiter bases in præfati q. 2. art. 3. dubitatione 2. in 2. conclusione de articulis ad Christi humanitatem spectantibus, vbi explicat substantiam credendorum explicite de Christi humanitate, nihil de sepultura explicat. Nec mirum, quia in illis etiam 14. articulis, quos pro textu, & regula accipiunt, sepultura etiam Christi omiffa fuit; idem videtur supponere Coninch dict. dub. 10. n. 188. dicens sufficere scire, Christum verum Deum, & hominem verè passum, & mortuum in cruce, & ad cælos ascendisse. Vbi crucifixionem quidem enumerat, ut supra notauimus, atque etiam resurrectionem quatenus dicit ascendisse ad cælos, nisi enim resurrexisset, non ascendisset Christus in cælum, sed eius anima: de sepultura verò nihil dixit. Castro Palao dict. tom. tract. 4. disp. 1. puncto 10. ex vna parte videtur agnoscere obligationem circa hunc articulum explicitem, cum n. 3. dicat esse obligationem sciendi, & credendi explicite, quæ in Apostolorum symbolo continentur. Ex alia tamen parte videtur id negare, cum n. 5. solum enumeret credenda explicite passionem, mortem, descensum ad inferos, resurrectionem, successionem ad dexteram Patris, & aduentum ad iudicium.

80

Christi sepultura an sit ex præcepto explicite credenda

Alij videntur hanc obligationem agnoscere, ita Luisus Turrianus in præfati disp. 28. dub. 1. dicens, esse obligationem præcepti ad credendos omnes fidei articulos, qui in symbolo continentur. Eodem modo loquitur Lorea in præfati disp. 23. membr. 1. vbi n. 15. dicit esse præceptum omnibus fidelibus credendi fide explicite articulos fidei, tam secundum illam numerationem, quam quatuordecim numerantur, (loquitur de illis 14. articulis, quibus Catechista Hispani clariùs explicant Apostolicum symbolum) quam eos, qui in symbolo Apostolorum exprimuntur. Et postea n. 18. dicit non esse verisimile Apostolos, qui in breuem summam, & compendium doctrinam fidei reducere voluerunt, quæ omnibus esset in promptu, aliquid posuisse in symbolo, quod non erat creditum necessarium.

81

82

Ego quidem in genere fateor obligationem credendi explicitè, quæ continentur in symbolo Apostolorum, quia ipsi diuino spiritu afflati regulam illam fidelibus omnibus communem tradiderunt ad profitendam suam fidem, iudicantes, ibi contineri substantiam fidei nostræ, quantum satis esset, vt omnes satisfacerent debito credendi explicitè capita saltem substantialia Christianæ religionis. Cùm hoc tamen stat, quod in eodem symbolo sint aliqua adeo minuta, vt propter materiam paruitatem non possit eorum ignorantia refundere malitiam grauem, quandiu non negantur, sed ignorantur, quoad notitiam explicitam, id enim negari non potest in circumstantia illa iudicis, quod fuerit Pontius Pilatus, quia ignorata, potest adhuc articulus ille passionis Christi quoad substantialia explicitè credi. Torum ergo dubium esse potest in assignandis iis, quæ substantialia sunt articuli credendi, vt ideo ignorari non possint sine culpa graui: quæ verò sint accidentalialia, ita vt sine illis maneat substantia articuli explicitè credita, & ideo eorum ignorantia non sit culpa grauis. Et quod ad præsens attinet, non videtur improbabile, quod sepultura secundum se non sit circumstantia adeo grauis, vt defectus fidei explicitæ circa illam sufficiat ad peccatum mortale. Nam ideo in symbolo explicata fuit, non quidem vt articulus diuersus, nec *velut articuli pars, que nouam aliquam difficultatem habeat.* (verba sunt Catechismi Pij V. in explicatione articuli quarti symboli §. 8.) *præter ea, que iam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum, primum vt minus de morte dubitare liceat; cùm maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus, deinde vt resurrectionis miraculum magis delectetur atque eluceat.* Vtraque autem ratio videtur ostendere, sepulturam solum explicari vt circumstantiam mortis, & resurrectionis: quæ sanè circumstantia non videtur tanti ponderis esse, vt sine illa fides mortis, vel resurrectionis vacillet, cùm aliunde firmissimè credamus mortem ante sepulturam, & stante morte non potuerit resurrectio esse ficta, cùm non possit semel mortuus iterum sine vera resurrectione viuere. Si cui tamen hæc circumstantia maioris momenti videatur, consequenter dicere debet, fidem etiam illius explicitam sub peccato mortali à singulis fidelibus exigi: illud certè fatendum est, non posse hanc omissionem à peccato saltem veniali excusari.

83

Articulus de descensu ad inferos an debeat à singulis credi si de explicita ex necessitate præcepti

Sequitur articulus de descensu ad inferos, qui in symbolo Nicæno omissus est, & ideo de eius necessitate dubitant Theologi: quorum aliqui putant, hanc particulam non fuisse ab Apostolis in symbolo positam, sed additam postea, eo quod aliqui Patres antiqui, dum symbolum explicant, nihil de illa dicant, vt Augustinus in *lib. de fide, & symbolo*, & *libris de symbolo ad Catechumenos*, Irenæus *lib. 1. c. 2.* Tertullianus etiam *lib. de uelands virginibus in princip.* & *lib. de præscript. heret. c. 13.* & *lib. contra Praxeam in principio.* & Origenes *in initio librorum æpi apocryph.* Alij tamen eam etiam particulam in symbolo exposuerunt vt Chrysostr. *hom. 2. de symbolo*, Cyrillus Ierosol. *cap. 4.* & Rufinus *in expositione symboli*, & quamuis hic dicat, non haberi eam particulam in Ecclesiæ Romanæ symbolo, & in Orientis Ecclesiis; id tamen intelligunt

de symbolo Nicæno, quo Ecclesiæ Romana in illa virtute, vt putat Suarez *2. tom. in 3. part. disp. 43. sect. 2.* versus finem, qui etiam verius existimat, quod fuerit ab Apostolis appositum. Præsertim cùm idem Augustinus eam etiam in aliis locis addiderit, vt in *serm. 115. vbi* illam particulam attribuit Thomæ Apostolo, alij aliis Apostolis, vt videri potest apud Suarez *ibidem.*

Itaque non pauci Doctores sentiant, hunc articulum non debere à singulis credi fide explicita ex necessitate præcepti. Ita Suarez *loc. citato in dicto 2. tom. in 3. partem*, quamuis concedat, fuisse ab Apostolis in symbolo appositum, idem tenet Castro Palao *dict. tract. 4. disp. 1. puncto 10. num. 5.* & videtur supponere Coninch *dicto dub. 10. n. 188.* quatenus dicit, rudioribus sufficere credere, Christum verum Deum, & hominem verè passum esse, & mortuum in cruce, ac ad celos ascendisse, &c. Clarius id tenet Granado *dicta sect. 3. num. 8.* vbi fatetur, non esse obligationem præsertim grauem ad fidem explicitam huius descensus ad inferos.

Alij tamen plures videntur agnoscere eiusmodi obligationem. Lorca *in præsentia dicta disp. 3. memb. 1. num. 20.* & Medina apud Suarez *loc. proxime citato*, Bañes *vbi supra dicta conclus. 2. & 5. sequenti*, dicens id esse probabilius, & securius, Thomas Sanchez *dicto cap. 5. num. 6. vbi* dicit regulam huius obligationis non esse symbolum Apostolorum, sed illos quatuordecim articulos, qui in Catechismo pueris proponuntur, qui omnes prout ita recitantur, debent explicitè credi ex præcepto: in illis autem continetur explicitè descensus ad inferos: in quo quidem excessu præsens symbolum illud ex quatuordecim articulis symbolo Apostolorum quoad explicationem obligationis. Postea verò *num. 22.* dicit, omnes etiam rusticos intelligere, & scire saltem credo modo hunc articulum, quantum sufficit ad satisfaciendum prædictæ obligationi; eodem modo loquitur P. Hurtado *dicta disp. 4. §. 11.* dicens, hunc descensus ad inferos credendum esse necessitate præcepti crasso modo, non verò singulis exactè, pro quo affert Saucium à nobis proxime adductum. Sed certè Sanchez, licet videatur contentus esse fide explicita crasso modo huius articuli, re tamen ipsa magis explicitam fidem petit, quam petatur in symbolo Apostolorum, in quo solum dicit *descendit ad inferos.* At verò in illis quatuordecim articulis, quos Sanchez assumit pro regula meliori huius obligationis, articulis hic multò magis explicitè proponitur his verbis: *Quartus articulus est, quod descendit ad inferos, & inde eduxit animas sanctorum Patrum, qui eius aduentum expectabant.* Denique accerbis loquitur Curtianus *dicto libro 1. circa finem* dicens, certum omnino esse præceptum credendi explicitè illos omnes articulos pertinentes ad Christi humanitatem, & in hoc conuenire omnes Theologos, in quo non paucum excessu cum ipsemet Bañes, vt retulimus quoad aliquos ex his articulis, solum dixerit id esse probabilius, & securius. Debuerat itaque sententiam suam sine graui certitudinis, & sine consensu vniuersali omnium Theologorum proferre.

Ego in primis existimo cum Saucio *supra adducto* articulum hunc ab ipso initio ab apostolis fuisse in symbolo positum: nam Apostolorum symbolum purum & integrum, sine ulla præfusa additione, vel variatione, prout ab Apostolis accepit,

accepit, retinuit, & conseruauit Romana Ecclesia, vt testatur S. Ambrosius ep. 81. ad Syricium Papam: de quo argumento videri potest latè Card. Baronius tom. 1. anno Christi 44. vbi ex Rufino refert causas, ob quas, licet in aliis Ecclesiis ob varios errores ad eos negandos addita fuerint in symbolo aliqua: in Ecclesia tamè Romana, quæ nullo vnquam errore maculata fuit, nulla vnquam Apostolico symbolo additio facta sit. Vnde rursus, licet primam sententiam excusantem à peccato graui defectum fidei explicitæ, seu ignorantiam circa hunc articulum, probabilem iudicem, & practicè tutam, cum habeat pro se tot, & tam graues Auctores, probabiles tamen, & verius puto, esse per se loquendo obligationem grauem circa notitiam huius articuli, quem & Apostoli exprimi voluerunt, & Athanasius in suo etiam symbolo ab ecclesia recepto non omisit. Ratio autem defumitur ex dictis, quia cum nulla alia regula melior assignari à nobis possit ad discernenda substantialia nostre fidei, & quorum notitia à singulis fidelibus exigitur, quàm ea, quam accepimus ab Apostolis, qui symbolum nobis tradiderunt, vt ab omnibus fidelibus teneatur, non debemus aliquem articulum in eo symbolo contentum æstimare rem minoris fortasse momenti. Nam licet id asseri possit de circumstantiis alicuius articuli, prout diximus sepulturam esse circumstantiam mortis, & resurrectionis Christi: ad descensum ad inferos non est circumstantia alterius articuli, sed articulus nouus continens aliquid peculiare, quod Apostoli iudicauerunt multum referre ad notitiam Christi redemptoris. Nimirum, quia Christus ad opus redemptionis nostre venisse credendus est, oportuit scire, eum ad hunc finem non solum in terram, sed etiam ad inferos descendisse: ex quo descensu apparet, & efficacia, & necessitas huius redemptionis. Efficacia quidem, quatenus soluto pretio, & consummata redemptione per Christi mortem statim iure suo detentos spiritus carcere inferorum ob pretium nondum solutum, liberauit omnino, vt ad possessionem eternæ beatitudinis absque mora vlla peruenirent. Necessitas verò huius redemptionis, constat etiam ex eo, quod anima illa sancta, & ab omni culpa aut pena reatu sufficenter expiata: per tot sæcula debuerint calororum aditu, & beatitudinis possessione priuari, quam primus parens suo nobis peccato clauserat: Vnde & infectio totius naturæ humanæ, & originalis labes, & necessitas vniuersalis Redemptionis nostri patet. Ad hæc ergo omnia noscenda multum refert descensum Christi ad inferos explicitè profiteri. Quamuis enim in symbolo Apostolorum non explicentur etiam causæ, sed solus descensus ipse, vt & symboli breuitati consulere, & multorum rudiorum tarditati oportuit tamen descensum saltem ipsum ad inferos explicare, qui cognitus daret occasionem fidelibus inuestigandi causas illius prout experientia testatur, vix reperiri, qui descensum ad inferos sciat, & nesciat eductas esse à Christo ex eo loco animas sanctorum Patrum. Quare, sicut diximus supra, non fuisse explicitè in symbolo additam causam mortis Christi, nempe redemptionem nostram, quia impossibile moraliter erat, quod qui mortem filij Dei crederet, causam ignoraret, vt experientia ipsa testatur: sic de causis descensus ad inferos dici potest, cum nemo Christianus concipere possit, Christum ob peccata propria, aut ob

defectum potentia ad inferos descendisse, sed credat potius, sicut ad terras, sic ad inferos filium Dei descendisse propter vtilitatem & salutem humani generis. Quod autem in Nicæno symbolo omisus fuerit descensus ad inferos, non arguit eius fidem non esse necessariam. Ad hoc enim respondit S. Thomas q. 1. art. 9. ad 4. ideo omisum fuisse, quia circa illum nullus error exortus fuerat apud hæreticos, & ideo potuit supponi ex symbolo Apostolorum, nec enim symbolum posterius abolet symbolum prius, nec tollit eius necessitatem. Sic enim videmus in symbolo Athanasij, quod utroque priori longius est, multa omittit, quæ erant in utroque, v. gr. Christum conceptum de Spiritu sancto ex Virgine & Crucifixum esse. Item vnitatem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, communionem sanctorum, & peccatorum remissionem: quia nimirum ad intentum Athanasij, & controuersias tunc agitata, hæc non erant necessaria, nec ipse intendebat tradere omnia, quorum fides explicita à singulis desideratur.

Sequitur articulus de resurrectione Christi illis verbis: *Tertia die resurrexit à mortuis*. De quo non est controuersia, quod eius fides explicita sit singulis sub præcepto grauius sit quasi fundamentum proprium fidei nostre, vt inueniat Paulus 1. Cor. 5. *Si christus non resurrexit, inanis est ergo predicatio nostra, inanis est, & fides nostra; & si, Christus non resurrexit vana est fides nostra.* & ad Rom. 10. *Hæc fides resurrectionis necessaria asseritur illis verbis. Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris.* Vt enim Augustinus dixit in psal. centesimo vigesimo: *Non magnum est credere, quia mortuus est Christus: hoc & pagani, & Iudæi, & omnes vniuersi credunt: hoc omnes credunt: quia mortuus est. Fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse.* Quare ad hunc articulum potissimum prædicandum Apostoli destinati sunt, qui ea de causa quasi per antonomasiam appellabantur testes resurrectionis, *Act. 1. & 2.* de necessitate ergo fidei explicitæ circa hunc articulum non est controuersia.

Dubitari posset circa verba illa, *tertia die*, an sit præceptum credendi etiam explicitè hanc circumstantiam diei tertij, quæ in symbolo explicita fuit; de quo puncto Auctores citati nihil dicunt. Appositam autem inuenimus circumstantiam illam in symbolo etiam Nicæno, & in symbolo Athanasij, & in illis 14. articulis supra citatis, quare videtur æstimata non leuis, sed magni ponderis. Aliunde tamen plures ex dictis Auctoribus, dum necessariò credenda enumerant, circumstantiam illam videntur omittere. Nam Bañes in presenti quest. 2. art. 8. conclusione 2. circa articulos humanitatis, dum explicat substantiam singulorum articulorum, dicit, substantiam huius articuli esse, quod eadem anima Christi fuerit iterum unita corpori, & resurrexit Christus verus homo in carne gloriosa, & immortalis. De die verò tertij nihil dicit. Eodem modo loquitur Castro Palao dicto puncto 10. num. 5. dicens, credenda esse explicitè de Christo hæc omnia: passionem, mortem descensum ad inferos, resurrectionem, & sessionem ad dexteram Patris, &c. Item Hurtado disp. 44. §. 1. dicit, sufficere scire Christum pro salute nostra mortuum fuisse, &

Cur in symbolo Nicæno omisus fuerit descensus ad inferos?

86

Articulus Resurrectionis Christi, à singulis fidei explicitè credendus sub præcepto graui.

87

An sit præceptum credendi etiam explicitè circumstantiam diei tertij.

à mortuis resurrexisset, & ascensum eius in cælum, &c. Denique Coninch *dicit a disp. 14. dub. 10. num. 188.* dicit, sufficere rudioribus scire, Christum Deum & hominem vere passum esse, & mortuum in cruce, ac ad cælos ascendisse. Vbi nec resurrectionis quidem meminit, quia fortasse, vt supra notavi, sub ascensione eam inclusit, cum non posset cælos ascendere Christus, si non viueret. Confirmarique potest ex verbis Pauli Apostoli ad Rom. 10. paulo antè adductis: *si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris.* Vbi de tertia die nihil explicuit.

88

Ego existimo, obligationem aliquam esse sciendi circumstantiam illam, quæ non frustra in omnibus symbolis, & catechismis explicata fuit, & quam Apostoli inculcabant, & apertè in sua prædicatione explicabant iuxta illud eiusdem Pauli 1. ad Cor. 15. *Tradidi vobis in primis, quoniam Christus mortuus est propter peccata, & quoniam resurrexit tertia die; & Petrus catechizans Cornelium, & domesticos eius, act. cap. 10. dixit hunc Deus suscitauit tertia die.* quæ etiam verba dixit Paulus Antiochenis act. cap. 13. & quidem notitia huius circumstantiæ conducebat ad confirmandam mortis ipsius veritatem, ne fortè suspicaretur aliquis, quod non fuisset verè mortuus, si statim viuus appareret, & ad veritatem prædicationis agnoscendam, qua sapius prædixerat se tertia die resurrecturum. Non tamen auderem damnare peccati mortalis ignorantiam huius solius circumstantiæ: præsertim cum Apostolus Petrus ipsa die Pentecostes, cum primùm euangelicam doctrinam, & Christi resurrectionem prædicaret *Act. 2.* hanc circumstantiam omiserit, solùmque dixerit: *quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni, quo etiam modo resurrectionem Christi proposuit act. 3. & 4. eo quod tota resurrectionis substantia sine illa circumstantia proponi posset, quamuis nec alios grauiores articulos tunc proposuerit, sed potissima capita, quibus viam præpararet ad aliorum articulorum noticiam.*

89

Sequitur articulus de ascensu ad cælum verbis illis, *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.* Quæ etiam verba sunt in symbolo Nicæno, & Athanasij, & in illis quatuordecim articulis supra commemoratis: de cuius etiam articuli fide explicita, & eius necessitate conueniunt Doctores supra adducti. Dabunt tamen de sessione ad dexteram Patris, cuius sensus videtur difficilis, & supra captum vulgi rudioris propter varios explicandi modos, quibus verba illa declarari solent, de quibus latè Suarez *2. tom. in 3. p. disp. 5. sect. 3.* & ideo idem Suarez in præfati dicit a disp. 13. sect. 4. num. 9. dicit, sufficere credere, *Christum esse in cælo in summo, ac dignissimo gradu beatiudinis, vt homo est, & equalis Patri, vt Deus est.* Bañes loco supra citato dicit substantiam credendam sub his verbis esse, *quod Christus secundum corpus etiam ascendit ad cælos, & quod sit maxime beatus inter omnes creaturas. Quod quidem explicatur per metaphoram sedendi ad dexteram Patris; quia dextera significat prosperitatem; & ita sedere ad dexteram Patris est potiri optimis bonis super omnes creaturas.* Sed tamen Castro Palao ubi supra n. 5. putat, quod Sanchez, & Azor non agnoscunt obligationem credendi explicitè hanc sessionem ad dexteram Patris propter eius obscuritatem, &

An articulus de ascensu ad cælum credi debeat fide explicita.

An sessio ad dexteram Patris.

difficultatem: quibus tamen ipse non consentit, sed dicit aliqualem illius noticiam exigi, quæ credas, *Christum habere in cælo supremam locum, vt homo est, & equalem Patri, vt Deus est; quia hæc pertinet ad dignam Christi estimationem, & debitum honorem exhibendum.* Sed reuera Sanchez, & Azor non negant obligationem aliqualem notitiæ: vtque enim dicit, in eo, & in aliis symboli articulis requiri, quod intelligatur id, quod simpliciter, etsi confusè, & generaliter significatur vocibus in articulo contentis. Aliter explicat Magister Ioannes de S. Thoma sensum eorum verborum in Catechismo illo Hispano supra citato nimirum, quod *Christus equalis est Patri vt Deus, & in eadem persona quæ equalis est Patri, est etiam humanitas, quæ indutus est.* Quæ certè explicatio difficilior est pro captu puerorum, & rudiorum. Aliter explicatur in rudimentis doctrinæ christianæ à Cardinali Bellarmino iussu Clementis VIII. editis, nimirum, quod *Christus in cælo sedet in gloria equali Patri tanquam Dominus, & gubernator omnium creaturarum: in quibus verbis non videtur agi de gloria humanitatis, hæc enim non est æqualis gloria Patris, cum sit creata, & finita.* Denique Coninch *dicit a disp. 10. num. 188.* hanc sessionem ad dexteram Patris non videtur numerare inter necessarios de Christo credenda explicitè, sed mortem in cruce, & ascensum ad cælos, &c.

Ego existimo articulum hunc, quoad tempus ipsius significatam, esse necessariò ab omnibus credendum, sensum autem illorum verborum meliùs, & clariùs explicuit Catechismus Romanus iussu Pij V. editus c. 7. de 6. articulo §. 3. vbi dicitur ad explicandam Christi gloriam, quam vt homo præ cæteris omnibus adeptus est, eum in Patris dextera esse consistere. Sedere autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regiam, summamque potestatem, ac gloriam firmam, & stabilem possessionem, quam à Patre accepit, declarat: de quo ait ad Ephes. 1. *Suscitauit illum à mortuis, & constituit eum ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius.* Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam ad præparatam, & singularem Domini esse, vt cuius alij creaturæ nature conuenire non possit. Quare alio loco restatur: ad Hebr. 1. *(Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: sedet à dextris meis?)* Ex quibus verbis colligitur, sensum illorum verborum symboli non limitari ad explicandam solam æqualitatem gloriæ, & potestatis, quam Christus vt Deus habet cum Patre, sed debere etiam ibi intelligi excellentiam, & eminentiam Christi vt hominis, vt faceret Suarez d. disp. 5. 1. sect. 3. de illo enim dicitur sedere à dextris Dei, de quo dicitur, ascendisse in cælum; neq; ascendit certè, vt Deus, qui in cælo semper mansit, sed vt homo, quem Deus secundum operationem potentis virtutis eius suscitauit à mortuis, & constituit ad dexteram suam in cælestibus, quæ verba meliùs aptantur Christo vt homini quàm vt Deo; & ideo Chrysofost. homil. 3. in epist. ad Ephes. explicans illa verba dicit: *Hoc de eo qui ex mortuis exiit: de Verbo significat dem nequaquam, & Theodoretus, Clarus est, inquit, hæc omnia possesse tanquam de homine: ea enim de causa etiam admiratione dicitur esse. Quod enim qui Deus est, vna cum Deo sedeat, & qui*

est filius, unde cum Patre regnet, non est admirabile: quod autem sumpta ex nobis natura eiusdem honoris cum eo, qui sumpsit, sit particeps, hoc omne miraculum superat. Scio aliquos Patres, quos congerit Suarez dicta sect. 3. ex illa sessione ad dexteram Patris probasse unitatem naturae diuinae communis Patri, & Filio: sed tamen non est excludendus, ut idem Suarez monet, sensus alius, quem ego puto praecipue intentum, de excellentia, & eminentia peculiari Christi, ut hominis aequalitas, seu identitas potestatis diuinae, quae Christo ut Deo communis est cum Patre, iam in aliis articulis credita, & contenta est, in quibus Christus creditur unigenitus Dei Filius, & verus Deus: in hoc autem articulo explicatur praerogatiua, & excellentia peculiari Christi etiam ut homo est.

91 Duplex autem praerogatiua, & excellentia peculiaris Christi intelligi potest in illis verbis. Prima est, quod Christus etiam ut homo sedeat ad dexteram Patris, hoc est, in eodem throno, & dignitatis sede, quatenus propter unitatem personae eiusdem, quando Christum adoramus, & colimus, vnica adoratione laetiae supremae, quae Deo debetur, adoramus totum Christum, atque adeo eius etiam humanitatem, quae est natura constituens personam illam, cui supremum laetiae cultum deferimus; de quo diximus late disp. 34. de Incarnat. sect. 2. Et in hoc sensu de aequalitate honoris & cultus, quem humana etiam natura in Christo participat, non verò de aequalitate in beatitudine, quam humanitas Christi habet aequali Deo, intelligi possunt S. Leo Papa serm. 1. de ascensione, dum de natura humana Christo dicit: neque ullis sublimitatibus modum suae profectionis habitura, nisi aeterni Patris recepta concessu illius gloria sociaretur in throno, cuius natura copulabatur in filio. Et Theodoretus in verbis supra adductis dicens: quod autem sumpta ex nobis natura eiusdem honoris cum eo, qui sumpsit, sit particeps, hoc omne miraculum superat. Nomine enim gloria, & honoris, hi Patres non videntur intelligere beatitudinem essentialem, sed cultum, venerationem, & reuerentiam, quam ideo S. Leo non dixit gloriam simpliciter, sed gloriam in throno. Et huic fortallè sensum intendit Bellarminus in Catechismo Italico doctrinae Christianae, dum sedere ad dexteram Patris, sic explicat Italicè: cio è, in gloria uguale al Padre, come Padrone, & Governatore di tutte le Creature. Vbi nomine gloria in vulgari etiam sermone potuit non beatitudinem, sed honorem, & thronum significare.

92 Si autem hic sit sensus eorum verborum, non est dubium, quod debeat ab omnibus fidelibus credi, & quod de facto credatur, licet non ita distinctè, dum credunt, Christum eundem, ac vnum esse simul Deum, & hominem: nam eo ipso credunt confusè totum Christum colendum, & honorandum esse supremo laetiae cultu, qui absque diuisione fertur ad totam personam, quam colimus, & per consequens humanitas, quae personam illam Christi intrinsecè constituit, coadorati debet cum diuinitate, quando totus Christus supremo cultu adoratur. Vnde non videbatur ita necessarius nouus articulus circa hanc veritatem, quae iam in articulis praecedentibus contenta fuerat.

93 Secunda ergo excellentia, & eminentia Christi etiam ut hominis, quae in sessione illa ad Pa-

tris dexteram explicari videtur, ea est; quod scilicet Christus etiam ut homo acceperit supremam potestatem in Angelos, homines, & res omnes creatas, ut possit de illis ad nutum disponere, illisque imperare, tanquam supremus Rex, Gubernator, Iudex, & Dominus, ratione cuius supremae potestatis meritò dicitur sedere ad dexteram Dei, iuxta communem Scripturae phrasim, qua sedere & sedes accipi solent pro regni, & imperij potestate 3. Reg. 1. Salomon filius tuus regnabis post me, & ipse sedebat in solo meo, in quo sensu planè dicitur Christus sedere, ut constat ex psal. 109. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis; donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quae verba Christus de se ipso explicuit Matth. 22. & in eodem sensu allegauit Paulus ad Hebr. 1. dicens: ad quem autem Angelorum dixit aliquando sede à dextris meis? Porro sedere ibi idem esse, ac regnare explicuit idem Paulus: ad Cor. 15. vbi alludens ad illa psalmi verba dixit: Oportet autem, illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Vnde Origines tract. 12. in cap. 20. Matthiae dixit: vide ne forte, quod dicitur, Christum restitui in Regno suo, recipientem proprium principatum, hoc sit, sedere Christum in solo gloriae sua. Haec ergo suprema Regni, & Imperij auctoritas, & potestas, quae Christo ut homini data est, & ipsi soli competit, explicatur potissimum per verba illa, sedet ad dexteram Patris, ut declarauit Optime Carechismus Pij V. in verbis supra adductis, & colligitur ex verbis illis Ioann. 5. Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio: quod planè intelligitur de Christo, ut homine, cui data est administratio, & gubernatio totius Ecclesiae, pro ut ipsemet Christus dixit: data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra: quae suprema, & absoluta potestas, non videbatur explicata in praecedentibus symboli articulis, & necesse erat quod in hoc articulo explicaretur, & quod ab omnibus fidelibus crederetur, & cognosceretur. Puto enim, hanc supremam Christi potestatem, & regnum, quod attinet ad rem ipsam, esse vnum ex iis, quae à fidelibus cognoscenda, & credenda sunt. Turpe quippe, & indignum esset quod Christiani, qui peculiariter familiam, & Ecclesiam Christi, per eiusdem Christi Baptismum ingrediuntur, ignorarent quem locum idem Christus in hac domo, & familia teneat, & cum sub Christo Principe militent, nesciant Christum non esse commilitonem, sed Principem supremum, & absolutum, ad quem ut ad iudicem, & gubernatorem, ad supremum Regem recurrere debeant: de facto autem non est inter Christianos, qui hoc ignoret, & ideo non est necesse, quod de sensu verborum illorum symboli à Confessario interrogetur, quia rem ipsam verbis illis contentam, omnes noverunt, quantum sufficit, ut notitiam de suprema Christi potestate sufficientem habere censeantur.

94 Sequitur articulus de aduentu Christi nouissimo ad iudicium in verbis illis: inde venturus est iudicare vivos, & mortuos, qui continetur etiam in symbolo Nicæno, & Athanasij, & sine controversia est necessario credendus, & proponendus explicite fidelibus, ut constat ex illo act. 10. Et praecepit nobis predicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex vivorum & mortuorum. Necessaria enim vel certè utilissima erat fides huius extremi, & vniuersalis iudicij ad comprimendas passiones nostras, pro ut Sancti

cellitia Christi etiam ut hominis quae in sessione ad dexteram Patris explicatur.

94 Articulus de aduentu Christi nouissimo ad iudicium, est necessarius, & proponendus explicite fidelibus, ut constat ex illo act. 10. Et praecepit nobis predicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex vivorum & mortuorum.

Sancti Patres omnes, & experientia ipsa testatur. Sensus autem huius articuli, non est solum, quod Christus iudicaturus sit omnes honores, sed etiam quod venturus sit iterum ex cælo ad hoc iudicium exercendum. Hunc enim secundum aduentum suum frequenter inculcauit ipse Christus & statim post ascensionem Angeli ipsi manifestè dixerunt Apostolis: *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum*. Et ideo ecclesia in symbolo Nicæno addit particulam illam iterum, & dicit, & *item venturus est cum gloria iudicare vivos, & mortuos*: vt explicet secundum aduentum tealem, & visibilem futurum, sicut & primum, gloriosum tamen, qualis non fuit primum: prout expressè prædixit ipse Christus Matth. 26. *Videbitis filium hominis sedentem à dextris Dei, & venientem in nubibus Cæli*.

95

An sensus huius articuli sit quod Christus iudicaturus sit solum Deus, an etiam vt homo.

Maiores difficultates esse potest, an sensus huius articuli sit, quod Christus iudicaturus sit solum, vt Deus, an etiam vt homo. Nam aliqui videntur negare Christo, vt homini potestatem iudicariam, eamque videntur ponere propriam solius diuinitatis, vt Scot. in 4. dist. 48. q. 1. quamuis P. Suarez 2. som. in 3. p. dist. 5. 2. sect. 1. col. 1. Scoti interpretetur quod loquatur solum de potestate suprema iudiciali, quæ competit soli diuinitati, non de potestate subordinata, & quasi delegata. Fundamentum autem sumi potest ex verbis Christi dicentis: *sedere ad dexteram meam, vel sinistram non est meum dare vobis*. Vnde Chrysostr. hom. 38. in Ioannem, Theophilactus item, Euthymius Hilarius, Athanasius, Cyrillus, Tertullianus, & alij, quibus fauet S. Th. 3. p. q. 59. art. 1. Verba illa Ioan. 5. *Pater non iudicat quemquæ, sed omne iudicium dedit Filio*: intelligunt de Filio ratione diuinitatis; quare dicunt potestatem, & actum iudicandi attribui peculiariter Filio non per proprietatem, sed per appropriationem, quatenus Filio ex vi generationis communicatur sapientia, per quam exercetur iudicium; & ideo sicut Pater per generationem dedit Filio sapientiam, ita dedit ei potestatem iudicandi, quæ Christo, vt homini competit per communicationem idiomatum, sicut alia attributa diuina; Vnde & verba illa eiusdem Christi eodem c. 5. *potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est, quæ clariùs videntur explicare hanc potestatem competere Christo in ipsa humanitate, explicat idem Chrysostr. loco citato de potestate, quam Christus habet in natura diuina. Quare verba illa legit aliter cum distinctione, aliter interposita, nempe. Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere. Quia filius hominis est, nolite mirari, & c.* ita vt sensus maneat absolutus, & perfectus ante illa verba, quia filius hominis est. Postea incipiat alia clausula, & dicat, nolite mirari, aut dubitare eo quod filius hominis sit etiam homo, quam expositionem sequuntur etiam Theophyl. & Euthym.

96

Ceterum, vt bene aduertit Suarez d. quest. 59. art. 2. in Commentario articuli: aliud est quæretur, an Christus vt homo etiam habeat iudicariam potestatem, aliud an prædicta testimonia sequantur de potestate conueniente Christo secundum naturam humanam. De hoc enim secundo potest esse controuersia: primum autem negari non potest; cum colligatur satis apertè ex scripturæ testimoniis; quale est illud Matth. 13. *Tunc mittet filium hominis Angelos suos, & c.* &

c. 16. *Filius hominis venturus est in gloria Patri sui cum Angelis suis, & tunc reddet unicuique secundum opera sua, & illud S. Petri act. 1. c. supra adductum: & præcepit nobis predicare populo, & reficari, quia ipse est, qui constitutus est à Dextera viuentium, & mortuorum.* Vbi de Christo occurrunt remissionem, dicitur esse constitutum iudicem: sicut ergo illa alia competunt, Christi vt homini, ita & iudicaria potestas. Quod etiã probant verba illa, *constitutus est à Deo*, quæ significant opus liberum Dei ad extra, qualis non est æterna generatio, qua filio communicatur sapientia. Et idem significauit Paulus act. 17. dicens. *In quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans enim à mortuis.* Quare Patres omnes Latini verba illa: *quia filius hominis est*, legerunt, vt in vulgata nostra habetur, coniuncta cum præcedentibus, & intellexerunt in sensu formali de potestate competente humanitati, Augustinus, Hieronymus, Tertullianus, alij, quos affert Suarez in commentario illius articuli 2. & ita tenendum esse, affirmat S. Th. 3. p. q. 59. art. 2. & Theologi omnes, quos sequitur idem d. dist. 5. 2. sect. 1. & ex eiusdem verbis hanc veritatem probat Catechismus Pij V. in explicatione articuli 7. §. 5. & 6. addit rationem (quæ addita etiam fuerat à S. Thoma) quia cum iudicium hoc exercendum sit circa bonos, & improbos, nec possit ab improbis diuinitas videri, expedit iudicem esse ab improbis etiam visibilem, atque ideo Christum etiam vt hominem.

Quomodo autem humanitas possit habere potestatem iudicariã, cum hæc videatur inobscure potestatem, & auctoritatem supremam, quæ Deo soli competit, humanitas verò solum videatur exercere promulgationes sententiæ à Deo late explicat latè idem Suarez d. dist. 1. & variis modis defendere conatur. Res autem ipsa mihi videtur satis facilis, & clara: nam potestas iudicariã licet dùm se præscindit à suprema, & ab infectione, seu demandata, & deriuata à potestate superiori demandantis, & vtraque est vera potestas iudicariã: index enim à Principe constitutus, vt secundum leges iudicet, verus est index: & licet solus summus Pontifex habeat v. suprema in terra potestatem dispensandi in legibus ecclesiæ vniuersalis ille tamen, cui Pontifex hanc facultatem committit, verè ipse dispensat, & verè habet potestatem dispensandi, licet à Pontifice dependentem, & communicatam. Si ergo poterunt de facto homines constitui à Deo iudices ad dimittenda vel retinenda peccata, & exercere potestatem vt iudicariã in eo foro, licet re vera potestas suprema dimittendi peccata in solo Deo esse possit: quantum magis potuit Christo, vt homini communicari, & demandari potestas iudicariã, & decernendi de præmissis, & suppliciiis, quamuis ea potestas suprema in solo Deo sit. Neque periculum in ea commissione, cum ratione summæ sapientiæ à Deo humanitati Christi communicatæ nõ possit humanitas in iudicio illo errare, vt non iudicet, & decerneret iuxta lege à Deo statuta: quare potuit bene Deo dare efficaciam plenam iudicariã, & secretiã, quæ à Christo vt homine proferretur, quod sufficit, vt simpliciter & absolute dicatur habere potestatem iudicariã supra omnes homines. Hinc autem ortur alia difficultas, an Christus vt homo non solum habeat potestatem iudicariã in ultimo iudicio vniuersali, sed etiam in iudicio

dicio particulari singulorum hominum, qui moriuntur. Suppono enim, præter iudicium illud vniuersale dari iudicium particulare, quo singuli homines, quando moriuntur, iudicantur, vt iuxta merita, vel demerita destinentur ad propriam cuiuslibet sortem: quod dogma ex scriptura, & Patribus latè probat Suarez *dict. disp. 2. sect. 2.* de hoc itaque iudicio particulari quæri potest, an pertineat etiam ad Christum vt hominem; neque enim tam certum est, quàm illud de iudicio vniuersali. Communis tamen & verissima sententia id affirmat, quam sequitur Suarez *dict. sect. 2. §. Tertio ex dictis*, & colligi potest ex modo loquendi scriptura sacra, in qua hora mortis significatur per aduentum filij hominis, vtique ad iudicandum. *Vigilate, quia nescitis qua hora filius hominis veniet.* Matth. 13. & 24. & iterum Ioann. 14. *Si abiero, & preparauero vobis locum, iterum veniam & recipiam vos ad me ipsum.* & 1. ad Timoth. 6. *vt serues mandatum sine macula irreprehensibile vsque in aduentum Domini mei Iesu Christi.* & ratio videtur eadem, cum maius quid appareat esse iudicem vniuersalem etiam eorum, qui antea præcesserant, quàm particularem eorum, qui quotidie moriuntur, quod confirmant etiam reuelationes plures de iudicio particulari aliquarum animarum, in quibus semper Christus visus est iudicis munus exercere; quarum aliquæ videri possunt apud Cæsarium lib. 12. *miraculorum c. 22.* & apud auctores illos, qui narrant iudicium à Christo factum contra Vdonem Archiepiscopum Magdeburgensem, & passim eiusmodi inueniuntur in Ecclesiasticis historiis: ac denique hoc ipsum confirmari poterit à fortiori ex iudiciaria potestate, quam etiam ante mortem Christus exercet, vt nunc dicam.

99
 Dubitari etiam solet, ac non solum in morte, sed etiam in discursu vitæ Christus exerceat iudiciariam potestatem: nam in hac etiam vita plura exercentur iudicia circa hominis v. g. quando homini iusto propter bona opera datur augmentum gratiæ, & quando homini propter peccatum aufertur gratia, & quando propter bonum vsum gloriæ dantur maiora, & vberiora auxilia, vel è contra propter malum vsum auxilia vberiora, quæ data fuissent & quando in præmium bonorum operum dantur bona temporalia, vel è contra quando propter peccata punitur homo in bonis temporalibus: imò, & dispositio ipsa cursus rerum humanarum dicitur communiter provenire ex occulto iudicio Dei, circa quæ omnia est satis verisimile, Christum etiam vt hominem exercere potestatem suam iudiciariam, vel gubernatiuam, quod videtur sentire S. Thom. 3. *part. dicta quæst. 9. art. 4.* & sequitur Suarez *ibi dict. 5. sect. 2. §. Tertio omisso*, & videtur colligi ex loquutionibus vniuersalibus eiusdem Christi. Matth. vltimo *data est mihi omnis potestas in celo & in terra.* & Ioann. 5. *omne iudicium dedit filio: cuius rationem adiunxit, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem:* quia nimirum multum cõfert ad Christi honorem quod sciant homines ab ipso ponderare totius nostræ vitæ gubernationem, felicitatem, & infelicitatem. Denique ratio esse videtur, quia cum iudiciaria potestas Christo competat, quatenus est Rex, & Dominus cum potestatis plenitudine, non videtur coarctanda solum ad iudicium vniuersale de meritis totius causæ: nam Rex, qui ratione suæ supremæ dignitatis potest de maioribus, & vni-

uersalibus causis cognoscere, posset etiam, quando vellet cognoscere de particularibus causis, licet eas communiter soleat ad inferiores iudices remittere, eo quod non possit ipse per se ad omnia particularia attendere. Si tamen posset, maior perfectio, & excellentia esset, si omnia, & singula ab eius prudentia, & iudicio penderent. Quod multò magis locum habet in casu nostro, cum iudicia hæc particularia ita præparent materiam iudicij vniuersalis, vel iudicij etiam particularis cuiusque hominis post eius vitam, vt ferè nihil remaneat quod arbitrio iudicis decernatur, sed debeat sententia vltima proferri iuxta ea, quæ per hæc particularia iudicia disposita fuerunt: quare multò plus facit ad dignitatem, & potestatem Christi, quod hæc etiam iudicia particularia ad ipsum spectent, & auxiliorum distributio, vel subtractio, à quibus tota materia dependet posterioris iudicij.

Sed hinc oritur statim dubium, an Christus vt homo vsus fuerit hac potestate iudiciaria statim ab initio suæ conceptionis, an solum à tempore mortis, qua pretium redemptionis completè persoluerat. P. Suarez *dict. disp. 2. sect. 1. versus finem* dicit, potestatem iudiciariam secundum se, & in actu primo habuisse Christi humanitatem ab initio conceptionis: quia hæc potestas erat ei debita ratione vnionis, neque erat necessaria ad nostram redemptionem carentia potestatis pro eo tempore: sicut ergo ab initio habuit dignitatem capitis, & alia eiusmodi; ita dicendum est de potestate iudiciaria. Postea *verò sect. 2. in fine* addit vsum huius potestatis non fuisse in Christi humanitate ante mortem suam quia pro toto eo tempore potius voluit iudicari, quàm iudicare, iuxta illud Ioan. 12. *Non veni, vt iudicem mundum, sed vt saluifecem mundum:* & Paulo ante dixerat: *Si quis audierit verba mea, & non crediderit, ego non iudico eum & c. 3. non misit Deus Filium suum in mundum, vt iudicet mundum.* Tunc ergo cœpit vti hac potestate, quando cœpit esse in statu regnantis, & dominantis, & desinit esse in statu passibili, & humili, & ideo tunc dixit: *Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra.*

Ego huic doctrinæ consentio, quatenus negat, Christum vsum fuisse hac potestate ante suam passionem & mortem. Quod rursus probare possumus ex statu, quem Christus tunc habebat, in quo negotiabatur quidem salutem nostram, non tamen disponendo de illa quasi auctoritate propria, sed intercedendo, orando, & petèdo à Patre vt daret nobis auxilia, remitteret peccata, pœnas, &c. Ideo enim in Cruce dixit. *Pater dimitte illis quia nesciunt quod faciunt:* si verò auctoritate iudiciaria, & gubernatiua vteretur, ipsemet dedisset illis auxilia efficacia, vt dolerent de peccato, & iustificarentur, non ergo distribuebat, & gubernabat, sed negotiabatur, & operabatur salutem nostram; quod verò atinet ad potestatem ipsam, non mihi omnino placet, quod ea simpliciter, & absolute concedatur in Christi humanitate ab initio suæ conceptionis. Et in primis exemplum de dignitate capitis non est ad rem: quia Christus ab eo initio habuit non solum in actu primo sed etiam in actu secundo munus & officium capitis, si quidem ab initio influebat per sua merita in membra vt propter illa merita darentur eis gratiæ, & auxilia, quod pertinet ad influxum capitis: potestas autem iudiciaria

100

An Christus
 vt homo vsus
 fuerit hac po-
 testate iudi-
 ciatia, statim
 ab initio sua
 conceptionis,
 an solum à
 tempore mor-
 tis

101

102

diciaria non habebat vsum pro eo tempore. Deinde, & à priori hoc ostenditur: quia vel Christus habebat iam tunc potestatem illam expeditam, vel solum impeditam quoad vsum. Si dicatur hoc secundum, non est in rigore habere potestatem iudiciariam: quia cum potestas hæc tota non potuerit esse suprema, & independens, debuisset esse commissa, & demandata illi à diuinitate, & quasi delegata. Si autem habebat prohibitionem vtendi potestate illa in hac vita, perinde est, ac non habere pro eo tempore talem potestatem, cum solum haberet titulum, vt post mortem exerceret talem potestatem: nam potestas simpliciter inuoluit auctoritatem, & efficaciam, vt eius sententiæ omnino mandarentur executioni, quam efficaciam Christus, vt homo non habebat pro eo tempore, si prohibitus erat pro tunc exercere talem potestatem, & per consequens Deus non dederat efficaciam eiusmodi sententiis. Si autem dicatur primum, quod Christus habebat talem potestatem non impeditam quoad vsum, sed omnino expeditam; in primis hoc videtur esse contra id, quod Suarez supponit, nempe Deum ipsum noluisse, quod ante mortem Christus eam potestatem exerceret, *non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicaret mundum*: non ergo data fuerat potestas expedita pro eo tempore, sed cum prohibitione in ordine ad vsum. Deinde non facile apparet, cur eo casu Christus se excusasset ab exercendo illo munere: si enim Deus absolutè ei commisisset cognitionem earum causarum, & iudicium, ac sententiæ prolationem, hoc fuisset ei imponere illud munus, & vt attenderet ad gubernationem, & distributionem gratiarum, & rerum omnium, ad quas officium, & cura illa se poterat extendere. Sicut ergo Christus imposito sibi munere gubernandi visibiliter Ecclesiam, instituendi Sacramenta, ferendi leges, designandi ministros, &c. non debuit se ab vso excusare, sed fideliter implere omnia, quæ ad munus illud spectabant, sic imposito illo alio munere, debebat eius exercitio fideliter attendere. Nam re ipsa committere Christo iudicia nihil aliud erat, quam deferre ad ipsum eiusmodi causas omnes, & exquirere eius sententias, vt omnino executioni mandarentur: quo posito, non apparet, quomodo Christus requisitus potuerit non dicere sententiam, quæ semel prolata iam ex præcedenti decreto, & delegatione diuina, auctoritatem, & efficaciam omnimodam habebat.

103

Consequentius ergo videtur dicendum, sicut humanitati Christi, pro eo tempore non fuit data gloria corporis, nec exaltatio nominis, & alia eiusmodi, sic nec datam fuisse pro eo tempore eam potestatem iudiciariam absolutam, & plenam, quia hæc etiam pertinebat ad statum gloriosum, in quo regnum suum, & imperium plenum spirituale acceperat; quam ob causam verissimè post resurrectionem dixit, *data est mihi omnis potestas in celo, & in terra*: non dixit, *datus est mihi vsum potestatis meæ*, sed *data est mihi potestas*, ipsa plena, & absoluta: oportebat enim pati Christum, & sic intrare in gloriam suam. Habebat quidem iam ab initio titulum intrinsicum ad eam potestatem accipiendam, nempe vniionem hypostaticam ad diuinam verbi personam, ratione cuius dici posset, præcedere iam tunc in Christo potestatem illam, quasi in radice, & in semine: hoc tamen non erat in rigore ha-

bere iam potestatem iudiciariam, imò cum de ipsa gloria corporis, & aliis eiusmodi dixerimus *diff. 27. de Incarnatione, sect. 2. n. 1. licet deberetur Christo ratione vniionis, & visionis beatificæ, de facto tamen datam fuisse præcisè propter meritum, nec attendisse Deum ad illum alium titulum, vt testatur Cyrillus, & alij, quos ibi adduximus* idem dicendum videtur de hac potestate iudiciaria, quæ ad gloriam maximam Christi spectabat, & voluit Deus, quod daretur ei in præmium passionis, & meritorum præcedentium. Itaque quia Christus in hac vita humiliavit se, & iudicari voluit ab hominibus iniquis, vt Deo obediret, Deus exaltauit illum ad iudiciariam dignitatem, & regimen absolutum omnium creaturarum. Et qui antea in hac vita præcipuus solum, & meritis salutem humani generis apud Patrem tractabat, factus est rector, & arbiter vniuersalis in posterum, data ei plenissima potestate de omnibus iudicandi, & decernendi.

Solum posset nobis obici, quod *diff. 30. de Incarnatione, sect. 2. n. 23.* concesserimus, Christum ab initio suæ conceptionis habuisse etiam vt hominem regnum super omnes creaturas intellectuales, & dominium saltem altum omnium rerum visibilium, licet non habuerit ab initio vsum regni, nec dominij, nisi circa res aliquas peculiare, quare idem videtur dicendum esse consequenter de potestate iudiciaria, cum nulla appareat sufficiens differetia. Respondet omnino, magnam esse differentiam inter vtamque potestatem: nam potestas Regia, & dominium altum illarum rerum creaturarum non poterat sine indecentia vltimo tempore Christo vt homini deesse: nam sine illis non potuisset iure suo Christus Angelis, vel aliis hominibus præcipere, quare illi præcipienti potuissent ipsi obedientiam negare, nec potuissent de re aliqua temporalis disponere, nisi eam à proprio Domino petendo, & quasi mendicando, imò potuissent priuatis resisteret, usque à Christo res sua vsurparetur, quæ omnia maxime dedecent Christi dignitatem, & excellentiam. At verò defectus huius potestatis iudiciariæ, & gubernatiuæ, de qua loquimur, non reddidit Christum subditum aliis, sed soli Deo, à quo necesse habere petere, quæ ipse per se exequi non posset, & quæ dependent à solo Deo cuius potestas communicatur ei data hac potestate, vt licet ad Deum spectat decernere præmia, & supplicia singulorum, & disponere media ad vtumque necessaria, ita Christus vt homo, potestatis sibi à Deo tradita, hæc omnia decernere possit, & disponere. Expeditur itaque vt in eo moralitatis status, in quo Christus humilitatem suam, & obedientiam erga Deum probaturus erat, tantam potestatem non acciperet, sed subditi partes erga Deum perfecte exeret petendo à Deo, & non disponendo in iis, quæ ad Dei gubernationem spectabant, quasi iam ab initio in sede, & throno maiestatis ad ipsam Dei dexteram sederet.

Dubitari vterius solet, an Christus in iudicio vniuersali iudicaturus sit non solum homines, sed etiam Angelos. Prima sententia negat quoad in præmium, & penam essentialem, licet id concedat quantum ad eorum ministeria, & accidentalia præmia, vel supplicia, quæ inde resultant. Ita S. Thomas 3. part. quest. 59. art. 6. & in 4. articulo *diff. 47. qu. 1. art. 3.* quem Thomistæ communiter sequuntur, quia Angelorum iudicium vniuersale factum à Deo fuit, quando boni Angeli ad bea

beatitudinem eleuati sunt, & mali damnati ad pœnam æternam.

Est tamen satis probabilis aliorum sententia id concedens etiam in ordine ad præmium, & pœnam essentialem: quam docent S. Bonauentura in 4. disp. 47. art. 1. q. 4. Richard. art. 1. q. 6. & Suar. 2. tom. in 3. p. disp. 57. sect. 8. & colligi videtur satis probabiliter ex aliquibus scripturæ locis ex 2. Petr. c. 2. vbi dicitur: *Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detrahitos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium referuari.* Hoc est, in iudicij diem referuatos esse, vt exponit August. lib. 1. de Ciuit. c. 33. & lib. 21. c. 23. & lib. de natura boni contra Manich. c. 33. Rursus ex Pauli verbis 1. ad Cor. 6. *Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus?* quæ verba de iudicio vniuersali vltimo intelligunt Patres, Chryl. Theodoret, Ambrosius, Anselm. quos affert Suar. dista. sect. 8. Si ergo ab Apollolis iudicandi sunt Angeli, multo magis ab ipso Christo. Addere possumus verba illa generalia à Christo prolata. Ioan. 5. *omne iudicium dedit Filio*, in quibus nullus iudicij excipitur. Denique in hunc sensum loqui videntur Patres, Clemens Rom. lib. 7. confit. c. 33. Lactantius lib. 7. c. 26. & alij. Ratio vero congruentiæ esse potest, quia Christus constitutus est Princeps non minus Angelorum, quam hominum, quare congruum erat, vt vtrique ab eo, quantum fieri possit, dependerent. Et quidem, si, vt multi volunt, Angeli etiam habuerunt totam suam gratiam ex Christi meritis, non est, cur ab eiusdem Christi iudicio excludantur, sicut non excluduntur antiqui Patres, qui ex meritis Christi præuis gratiam acceperunt, licet ante eius aduentum mortui fuerint, & à solo Deo iudicati. Quamuis autem Angeli non habuerint gratiam primam ex Christi meritis, habuerunt tamen ex iis auxilia aliqua, & gratiæ augmentum, vt ostendi disp. 27. de Incarnat. sect. 3. q. 3. quare iam dependent à Christo saltem quoad partem suæ sanctitatis, quam ex eius meritis potuerunt habere. Cum ergo possint habere etiam gloriam dependentem à Christo, & eius sententia, & hoc multum referat ad Principis supremi dignitatem, vt subdit, omnia sua ab eo recognoscant, non est, cur hæc dignitas Christo negetur. Nec enim aliter satis intelligitur, quomodo post diem iudicij omnia erunt Christo perfecte subiecta, vt dixit Paulus 1. ad Cor. 15. nisi in Cælo, in inferno, & vbiq; omnia ex Christi imperio, & decreto fiant: hoc enim est omnia subiecta habere, nimirum omnia suo nutu, & imperio moderari. Torquebantur ergo in inferno non solum homines, sed & demones ex imperio Christi vbiq; regnantis, & imperantis, sicut etiam in Cælo homines, & Angeli ex eiusdem Christi lege, & decreto beatitudine sua potuerunt.

106 Quod autem id non repugnet, licet Angeli ante aduentum Christi iudicati fuerint, & sententia in vtrisque Angelis bonis & malis fuerit executioni mandata (quod videtur esse præcipuum fundamentum contrariæ sententiæ) explicare, & probare possumus ad hominem: omnes enim fatari debemus, in hoc non esse vllam repugnantiam. Nam animæ etiam sanctorum Patrum, qui Christum præcesserant, acceperunt iam à Deo mortis tempore sententiam, & iudicium de tota vita præterita, & de præmio futuro, & animæ iniquorum acceperunt non solum sententiam, sed & pœnam ipsam essentialem: & tamen iterum

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

107 à Christo sententiam accipient, ex vi cuius idem præmium, aut supplicium in eis continuabitur: non ergo repugnat, Angelos iam iudicatos fuisse sententia, & iudicio definitio, & tamen iterum à Christo in iudicio vniuersali super eisdem meritis, & demeritis iudicari. Quomodo autem id fieri possit, difficile videri potest, cum sententia iam semel à Deo absolute prolata reuocari non possit postea à Christo, atque adeo ipsi non tam videatur committi noua discussio causæ, quam promulgatio prioris sententiæ irreuocabilis à Deo lata, quam ipse in totum, aut ex parte variare non potest. Id tamen totum facile explicari potest ex iis, quæ latius diximus disp. 13. de Pœnis sect. 3. n. 73. vbi declarauimus, quomodo non repugnet, cum, qui iam semel se ad aliquid obligauit iterum se ad idem obligare, & eum, qui semel aliquid debitum remisit, iterum illud idem remittere, & ideo Sacerdotæ secundo absolute à peccatis iam dimissis, verè absoluerit, & formam in omni rigore veram esse, quia ponit nouum titulum, seu cessionem nouam iuris, quod ex peccato præterito ortum Deo fuerat ad auersionem, vel punitionem, &c. Sic etiam, qui semel alicui aliquid adiudicauit, potest iterum adiudicare, & dare secundum titulum ad idem, sicut qui denuo se vobis obligat ad idem, quod antea vouerat, ponit nouum obligationis titulum, & rem promissam duplici titulo debet duplicis promissionis. Ex his autem exemplis declarari optime potest efficacia, & veritas sententiæ vniuersalis à Christo in iudicio extremo proferendæ post sententias particulares ab eodem Christo, vel à Deo solo antea irreuocabiliter prolata. Nam confessarius, quando secundo audit penitentem de peccatis iam in aliis confessionibus dimissis, verè est iudex, & proferit veram sententiam, & iudicat, ac absoluit, licet per aliam priorem sententiam iam fuerit penitens iudicatus, & peccata eadem irreuocabiliter dimissa. Quamuis ergo Christus in iudicio extremo inueniat merita illa, & demerita fuisse antea in suo vel Dei solius iudicio discussa, & sententiam fuisse irreuocabiliter latam; poterit tamen denuo ex Dei commissione eandem causam discutere, & iterum sententiam efficaciter proferre quæ sententia non erit inanis, & inefficax, sed efficax, & vera, dat enim nouum titulum efficacem ad eundem effectum, ita vt etiam prior sententia lata non fuisset, ex vi huius posterioris executione consequeretur; & de facto in posterum effectus tam quoad præmium, quam quoad supplicium, mandabitur executioni ex vi vtriusque sententiæ, & beatitudo continuabitur in sanctis, & supplicium in damnatis dependentem etiam ab hac vltima Christi sententia. Neque enim in his causis moralibus repugnant duæ causæ secundum se singulæ totales, & sufficientes ad eundem effectum. Sicut etiam damnatus cum decem peccatis mortalibus ita patitur pœnam damni, & carentiam visionis Dei, vt propter singula peccata totam eam carentiam patiatur, cum singula ad eam inferendam sufficient. Sic ergo beatus habebit gloriam ex vi sententiæ irreuocabilis à Deo in sua morte prolata, & ex vi etiam alterius sententiæ irreuocabilis à Christo in extremo iudicio prolata. Poterunt ergo Angeli sancti à Christo efficaciter iudicari, & habere deinceps beatitudinem suam ex vi etiam sententiæ à Christo proferendæ, & demones ex vi etiam eiusdem sententiæ pati deinceps damnationis pœnam essentialem.

ff Quo

Quo pacto deinceps omnia perfectè subiecta erunt Christo, & ab eius imperio, atque vltima sententia dependebunt, ex vi cuius omnes meritorum, & demeritorum stipendia accipient, & à Christo supremo Principe in omnibus verissimè dependebunt. Hæc autem omnia non ideo explicata, & examinata à nobis sunt, quia singula necessariò credenda sunt à singulis in hoc articulo: cum ex iis aliqua non sint omnino certa, aliqua licet certa sint, non tamen necessaria ab omnibus explicitè cognoscenda. Congruum tamen visum est occasione huius articuli eorum verborum sensum accuratius examinare.

108

Quid significatur per verba illa, viuos, & mortuos?

Magis fortasse necessarium videri posset scire, quid significetur per verba illa articuli, *viuos, & mortuos*, quibus profitemur, Christum venturum ad iudicandos non mortuos solum, sed etiam viuos. Sicut etiam act. 1. o. de Christo dicitur: *ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum*. Et ad Rom. 14. *Christus in hoc mortuus est, & resurrexit, ut viuorum ac mortuorum dominetur*. Quorum verborum occasione non pauci dixerunt *viuorum* nomine intelligi eos, qui eo tempore adhuc in terris viui superfuissent, eosque non morituros, sed immutandos, vel ad gloriosum beatorum resurgentium statum, vel ad statum damnatorum. Quam sententiam licet aliqui hæreticam, alij saltem temerariam iudicent propter regulam scripturæ generalem ab Hebr. 9. *statutum est hominibus semel mori, & post hoc iudicium*. Et ad Rom. 5. *Sicut per unum hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors: ita & in omnes homines mors pertransiit*. Et psal. 88. *quis est homo, qui viuere, & non videbit mortem?* sed tamen P. Suarez 2. tom. in 3. p. disp. 5. o. sect. 2. in fine eam sententiam ab eiusmodi censura liberat. Communis tamen Theologorum consensus est, omnes homines ante iudicium vniuersale morituros, & ideo verba illa, *viuos, & mortuos*, alij explicant, id est *bonos, & malos*; vt Augustinus de fide, & symbolo c. 8. & in Enchirid. cap. 51. & Chrylost. hom. 1. de symbolo. Alij explicant *viuos, & mortuos*, id est animas, & corpora, vt Rufinus in expositione symboli. Alij *viuorum* nomine intelligunt eos, qui vsque ad diem iudicij viuunt, licet ij etiam ipsi tunc morituri sint, vt statim resurgant. Alij denique hanc diuisionem intelligunt cum respectu ad tempus, quo symboli fidem profitemur; testamur enim iis verbis, Christum venturum esse ad iudicandum non solum eos, qui nunc viuunt, sed etiam eos, qui nos præcesserunt, & mortui iam sunt; h enim respectu huius temporis dicuntur proprie *viui & mortui* ita Suarez sect. illa 2. proximè citata. §. Ad primam confirmationem, cui explanationi illud potest obici, quod recitantes nunc symboli non profiteamur iudicium vniuersale exercendum à Christo in omnes homines, si quidem non loquimur de nascituris postea, sed solum de iis, qui præcesserunt, & qui nunc viuunt. Ad hoc tamen responderi posset, ibi in virtute concedi à nobis iudicium vniuersale omnium; si quidem vtimur hac fidei professione, & hoc symbolo tanquam apto ad profitendam fidem christianam, quocumque tempore recitetur in Ecclesia militanti & per consequens cuius verba verificari possint, & debeant de quibuscumque hominibus præteritis & præsentibus vsque ad finem mundi. Quidquid autem sit de hoc, ex hac explanationum varietate satis constat, non esse obligatos

singulos fideles ad credendum, & cognoscendum in hoc articulo nisi Christum venturum iudicem vniuersalem omnium hominum; quam solam necessitatem in hoc articulo credendo agnouit Catechismus Pij V. in eius explicatione num. 1. his verbis: *cuius articuli ea vis est, & ratio, ut sciamus illo die Christum Dominum de vniuerso hominum genere iudicaturum esse*. Quo etiam pacto hunc articulum declarauit Card. Bellarminus in Catechismo doctrinæ christianæ iussu Clement. VIII. facto ad instruendos pueros, ubi de viuis, & mortuis nihil dicit, sed de sola hominum vniuersitate.

Sequitur iam articulus Symboli octauus illis verbis: *Credo in Spiritum sanctum*. de quo nihil speciale dicendum hic occurrit, suppositis, quæ disp. præcedenti dicta sunt de necessitate credendi explicitè mysterium Trinitatis; nam eo mysterio credito, iam creduntur esse res persone & vnus Deus, quarum tertia appellatur Spiritus Sanctus, & est Deus sicut Pater, & Filius: quod autem procedat à Patre, & filio, & non à solo Patre & alia eiusmodi, non sunt sub necessitate à singulis scienda, quamquam vtiliter Parochi, Magistri, & Concionatores in iis explicandis operam suam collocabunt.

Sequitur articulus Symboli nouus *Sancitatem Ecclesiam Catholicam: Sanctorum Communione* de quo ferè omnes Theologi conueniunt, quod sit obligatio illum explicitè credendi, quoad rem in ipso contentam. Suarez in præsent. disp. 15. sect. 4. num. 10. Bañes quæst. 2. art. 8. §. et sic etiam sequitur. Vasquez 1. 2. disput. 121. cap. 2. Azor 1. tom. lib. 8. cap. 6. quæst. 6. Calisto Palao 1. tom. 1. tract. 4. disput. 1. puncto 10. num. 1, & alij omnes recentiores. Addit autem Sanchez lib. 2. in decalog. cap. 3. num. 8. cum Vasquez quem citat, à nullo Catholico ignorari rem contentam in hoc articulo: omnes enim sciunt dari multitudinem fidelium congregatam sub vno capite Pontifice Romano, extra quam nemo saluari potest. Sed cur in Symbolo specialis mentio facta est huius veritatis, quam nullus fidelis ab ignoua instructione ignorat: ego puto, hunc articulum potissimè appositum esse ad explicandam vnitatem Ecclesie: prout etiam indicauit Coninch in præsent. disp. 14. dub. 10. n. 189. dicens, credendum esse, vnicam esse fidelium congregationem; & ideo fortasse in Symbolo Niceno explicata magis fuit hæc vnitatis in illis verbis: *et vnica Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam*. Hæc enim Apostolicaque, quia in diuersas provincias dispersi pergenti erant, & varias Ecclesias fundam. voluerunt prius vnitatem, & vniuersaliter Ecclesie in Symbolo stabilire; quæ duo in Ecclesia Christiana reperitur, cum antea non ita præfessè in antiquis fidelibus reperiretur. Nam Iudeorum Synagoga vna quidem erat, & sub vno Pontifice summo, sed non erat vniuersalis, cum solos Iudeos comprehenderet; ceteri autem gentibus fideles extra eam Synagoga salutem consequi poterant, prout consecutus est Iob, & alij; Ecclesia autem Christiana appellatur, & est Catholica, hoc est, vniuersalis, comprehendens omnes vbique fideles cuiuslibet gentis, & nationis, ita ut extra hæc Ecclesiam Christianam salus esse non possit. Rursus fideles, si qui erant extra Iudeos, cum sub Iudeorum Synagoga non continerentur, non faciebant vnum corpus, sicut nunc facit Ecclesia Christiana, nec sub vno capite visibili erant, quia in lege naturæ nec erant

Sacramenta instituta præter remedium illius status contra peccatum originale, nec sacerdotes habebant iurisdictionem spirituales ad ferendas leges, vel imponendas præcepta, & ideo tanta vnitas inter illos fideles non requireretur, vt notauit Suarez *lib. 3. ad Regem Angliæ cap. 9. n. 4. & 5.* Et ideo Apostoli Ecclesiam generantes, quæ ex omnium gentium nationibus constanda erat, meritò omnibus fidelibus hanc Ecclesiæ vnitatem intelligendam, & credendam proposuerunt; ne forte ex illius vniuersalitate, qua synagogam superabat, deciperentur, negando vnitatem, & concipiendo plures Ecclesiæ tanquam arenam sine calce, non vnitas inter se ad componendam vnicam Ecclesiam sub vnico capite visibili. Qui articulus maximè erat cogniti necessarius, cum necesse sit verum caput, & subordinatione agnoscere, ad debitam obedientiam seruandam, & tollenda schismata; & hoc est, quod potissimum in hoc articulo commendatur, vniuersalitas scilicet Ecclesiæ, quæ ideo Catholica appellatur, & vnitas, quæ significatur, dum non multæ, sed vna Ecclesia creditur, cuius vnitatem omnes sufficienter credunt, dum profiterentur debitam obedientiam vni capiti visibili, qui est Romanus Pontifex Vicarius capitis præcipui, & inuisibilis, qui est Christus Dominus.

Cur autem addiderint, *sanctam*; alij dicunt, id fieri, tum quia in Ecclesia sunt Sacramenta, quibus sanctitas conferitur, tum quia licet non omnes, alij tamen ex Ecclesiæ filiis sancti sunt. Ita Bañes *d. q. 2. art. 8. §. ex hoc etiam sequitur*, & Bellar. *in d. catech. doctr. christiane*, qui addit aliam rationem, nepe quia Christus Ecclesiæ caput sanctus est. Alij tamen rationem illam, quod in Ecclesia sint alij sancti, omittunt, & solum recurrunt ad Sacramenta sanctificantia, quæ sunt in Ecclesia. Ita Coninch, Granado, & Castro Palao locis supra citatis, qui nihil dicunt de credendis sanctis actu existentibus intra Ecclesiam, & Sanchez *dicto cap. 3. n. 8.* reiciens illam explicationem supra ex Bañes adductam. Clariùs tamen, & fortius hoc explicatur in Catechismo Pij V. *part. 1. cap. 10. §. 15.* Vbi huius appellationis causa illa non asseritur, sed aliæ, quia nimirum omnes fideles sancti appellantur. *2. Pet. cap. 5. Vos autem genus electum, gens sancta*: quoniam Ecclesia Deo consecrata est, & dedicata, sicut etiam lapides, vestes, & alia Deo dicata dicuntur sancta. Sicut etiam artifex aliquis appellatur, faber, vel aurifex, qui artem proficitur, licet artis præcepta non seruet; & ideo Paulus *1. ad Cor. cap. 1. & Epist. 2. cap. 2.* Corinthios Christianos sanctos omnes appellat, & sanctificatos, in quibus aliqui erant, scd di peccatores. Deinde propter coniunctionem cum capite sancto, qui est Christus. Vnde S. Augustinus in *Psal. 85.* explicans verba illa: *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum*: sic ait: *si christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati ipsam induerunt, &c. membra facti sunt corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt.* Denique additur alia ratio, quod sola Ecclesia legitimum sacrificij cultum habet, & salutarem Sacramentorum usum, per qua tanquam efficacia diuina gratia instrumenta Deus veram sanctitatem efficit: ita vt quicumque vere sancti sunt, extra hanc ecclesiam esse non possint. Patet igitur ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem, quoniam corpus est Christi, à quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur. Hac Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

ibi: ex quibus constat, etiam si nulli existerent sancti in ecclesia militanti, adhuc illam sanctam dici iure posse. Sicut Religiosos ordines appellamus sanctos, præsciendò ab eo, quod eorum alumnus sanctè viuant, imò solemus dicere institutum ipsum, & ordinem sanctum esse, sed malè à professoribus obseruari & peculiare etiam ecclesias solemus sanctas nominare, vt sanctam Ecclesiam Toletanam, sanctam Ecclesiam Bononiensem, licet capitulares sancti non sint. Sicut ergo medicina dicitur sana, quia virtutè habet reddendi hominè sanū, si ea debito modo vtatur: ita ecclesia potest dici sancta, quia leges habet, & Sacramenta, aliq; media efficacia ad sanctificatione fidelium, si eiu modi mediis debito modo vtantur. Quia tamen huius appellationis variæ rationes adducuntur, vt vidimus, & res ipsa à nullo fidei ignotatur, sed omnes sciunt, ecclesiã aliquo ex iis modis sanctã esse, nec posse extra illam sanctitatem haberi, hoc sufficit, vt singuli fideles suo debito satisfaciunt absque maiori alia huius vocis penetratione.

Quod verò in eodem articulo additur de *sanctorum communionem*, difficilior est, cum variis modis à doctoribus explicetur: quare aliqui negant obligationem grauem hoc explicitè credendi ita Sanchez *d. c. 3. n. 7.* Suarez *in presenti disp. 13. sect. 4. n. 10.* & Coninch *d. dub. 10. n. 189.* Alij agnoscunt obligationem: nam Turrianus *in presenti disp. 28. dub. 1. col. 2.* dicit esse obligationem credendi Sanctorum communionem, per quam intelligitur communio sacramentorum, & communio etiam bonorum operum inter fideles iustos, ratione cuius opera bona vnus aliis profunt: quo etiam patet verba hæc explicantur in Catechismo Pij V. *n. 24.* & sequentibus: in Catechismo tamen doctrinæ Christianæ Cardinalis Bellarmini solum declaratur de participatione orationum, & bonorum operum, quæ in ecclesia fiunt. Alij è contra solum dicunt, necesse esse credere participatione, & communionem fidelium in eisdem Sacramentis. Ita Granado *in presenti tract. 10. disp. 3. sect. 2. n. 9.* Alij dicunt esse obligationem credendi in communi dari aliquam communicationem spiritualium bonorum inter fideles, & hoc sufficere, licet ignoretur, qualis sit. Ita Castro Palao *d. p. 10. n. 5.* Quod mihi etiam placet, quia hæc verba non continent nouum articulum, sed explicant eundè de vnitatem Ecclesiæ, ex qua vnitatem consequitur, vt membra sese inuicem iuuant, sicut iuuant sese inuicè membra eiu sde corporis naturalis, vt notatur etiã in Catech. Pij V. §. 24. Nullus autem est fidelis, qui non sciat, quantum satis est, hanc communicationem saltem quantum ad rem ipsam, cum omnes petant aliorum auxilium in orationibus. Solum posset dubitari, an sit etiam obligatio sciendi distinctè, hanc communicationem esse etiã cum animabus, quæ sunt in Purgatorio, easque posse nostris suffragiis iuuari: quod necessarium videtur, vt ad eas iuuandas excitentur. Non tamen video à doctoribus, imponi hanc obligatione grauem in singulis fidelibus, licet Prælati, & magistri distinctè debeant hoc scire, & expressè profiteri, quando fidei professionem emittunt.

Sequitur articulus decimus, quo credimus *remissionem peccatorum*, de quo omnes fateantur esse necessariam fidem explicitam, & constat ex dictis *disp. præcedenti*, in qua vidimus, semper fuisse necessariam notitiam remissionis peccatorum, & mediorum ad eam obtinendam, sicut est obligatio eam procurandi: in lege verò gratiæ est

112

Verba illa
Sanctorum
Communionem, expli-
cantur.

113

An necessa-
ria sit fides
explicita de
remissione
peccatorum.

obligatio peculiaris sciendi efficaciam baptismi, & sacramenti Pœnitentiæ, atque adeo quod in Ecclesia sit potestas remittendi peccata, per hæc Sacramenta.

114
An fides explicita de resurrectione carnis sit necessaria.

Articulus undecimus continet *carnis resurrectionem*: quem articulum nescio, qua de causa omiserit P. Suarez *dicta sect. 4. numer. 6. in fine*, enumeratis aliis necessariò credendis: in eius enim necessitate conueniunt Doctores, Bañes *ubi supra §. Iam verò*, Turrianus *dicto dub. 1. col. vlt.* Castro Palao *ubi supra num. 5.* Sanchez *dicto. cap. 3. num. 7.* Granado *ubi supra num. 8.* Hurtado *dicta disp. 44. §. 10.* & eiusmodi necessitas non parum exaggeratur in Catechismo Pij V. c. 12. §. 1. vbi §. 2. notatur, ideo potius dictum esse, *carnis*, quam *mortuorum resurrectionem*, vt obiter indicaretur animæ immortalitas, quæ non resurgit, sed sola caro, quæ dissoluta fuerat; idque factum etiam esse ob errorem Hymenæi, & Philetii, qui vt colligitur ex Paulo 2. ad Timoth. 2. resurrectionem intelligebant non corpoream, sed spirituales à morte peccati ad vitam innocentem. Necessè ergo est credere veram resurrectionem omnium mortuorum, & per consequens cum eisdem corporibus, quæ in hac vita habuerunt: neque enim dicitur resurgere, nisi illud idem surgat, quod ceciderat, & perierat; & hoc spectat etiam ad completam glorificationem, quam credimus, & speramus; non tamen credimus solam resurrectionem gloriosam iustorum, sed etiam iniquorum, qui iuxta Christi verba resurgunt in resurrectionem iudicij.

115
Fides explicita vite æternæ omnino necessaria.

Denique sequitur duodecimus, & vltimus symboli articulus illis verbis *vitam æternam*: quibus verbis confitemur gloriam, & beatitudinem æternam à nobis & iustis omnibus possidendam; quam fidem explicitam necessariam omnino esse, constat à fortiori ex dictis *disp. præced.* vbi vidimus, fidem Dei remuneratoris esse necessariam necessitate medij. Addunt autem aliqui, necessariò etiam esse credendam pœnã æternam iniquorum ita Bañes *d. §. iam verò*, Hurtado *ubi supra §. 13.* & vtrumque proponit Card. Bellarm. in suo Catechismo in expositione verborum huius articuli, & meritò, cum vtrumque necessarium sit, timor pœnæ, & præmij spes, ad coercendos impios, & excitandos pios ad studium, & prosecutionem veræ virtutis: & ideo vtraque fortasse fors æterna verbis illis continetur, vt significauit Bellarminus, & indicari videtur in Catechismo Pij V. cap. 13. num. 2. his verbis: *Admonendi igitur sunt fideles, his vocibus, vitam æternam, non magis perpetuitatem vite, cui etiam demones, sceleratique homines additi sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, qua beatorum deservunt.*

Nomen *vite æternæ* generale est ad vtrâque vitam, beatam, & infelicem.

Nam licet nomine *vite æternæ* aliquando sola celestis gloria significetur; nomen tamen ipsum generale est ad vtramque vitam, beatam, & infelicem; cum vtrique victuri sint in æternum: & in eo sensu connectitur optime cū articulo præcedenti, quo resurrectio creditur futura, non beatorum solum, sed damnatorum etiam, & vniuersalis: quia verò non sufficiebat resurgere, nisi resurrectionis effectus futurus esset perpetuus; meritò subiungitur, *vitam æternam*; vt sciamus, resurrecturos vtroque non ad tempus finitum, prout in hac vita geniti fuerunt, & aliqui etiam in hoc mundo resuscitati sunt, vt iterum morerentur, sed ad vitam immortalẽ, & æternam, & nunquam amplius morituros; qui

etiam videtur sensus verborum, quibus hic etiam articulus in Symbolo Nicæno proponitur, dum dicitur; & *vitam venturi sæculi*: nam venturum sæculum vtrumque statum comprehendit, & beatorum, & damnatorum, prout nomen illud *sæculi venturi* vsurpatur, etiam Marc. 10. vers. 30. & Luc. 18. vers. 30. in quibus locis relinquuntur sua propter Christum promittitur vita æterna in sæculo venturo, seu futuro, vbi sæculum venturum condistinguitur à beatitudine æterna, quæ in ipso promittitur; non enim promittitur beatitudo æterna in beatitudine æterna, sed in sæculo venturo, hoc est in duratione æterna, quæ victuri sunt homines omnes post vniuersalem resurrectionem. Ethæc dicta sint de iis, quæ in Symbolo Apostolorum credenda singulari proponuntur: nunc dicamus de aliis, quorum fides ex aliis capitibus necessaria est.

SECTIO V.

De aliis, quorum fides, vel notitia explicita fidelibus necessaria est.

Sunt alia, quæ credenda sunt, non solum, vt sciatur, sed propter operationem, qua sunt obiecta operabilia. Et primò loco in hoc ordine occurrit sacramenta, ex quibus non est controuersia quoad aliquam baptismum sicut omnes recipere debent, ita credete tenentur eius efficaciam, & necessitatem, vt illum debito modo petant, & recipiant, in quo omnes doctores conueniunt: nec obstat, quod is, qui in infantia baptisatus est iam, non habet obligationem baptismi recipiendi: id enim per accidens est, & vt notauit Suarez in præfati dict. disp. 13. sect. 2. n. 2. is etiam, quando est adultus, debet scire, se tum præcepto satisfecisse, quo per se loquendo obligatur, & ideo debet habere notitiam baptismi suscepti, & eius effectum, & quam professionem, & obligationem ex eo contraxerit, & quomodo ratione illius est membrum Ecclesiæ, & capax recipiendi cætera sacramenta, & sub obedientia Pontificis Romani.

Similiter consentiunt omnes, quod sit necessaria fides, & notitia sacramenti Pœnitentiæ, cum sit etiam præceptum Christi vniuersale recurrenti ad hoc sacramentum omnibus, qui post baptismum habent conscientiam, vel dubium de peccatis mortali commisso. Hæc autem notitia habenda est ab omnibus, etiam antequam peccatum mortale post baptismum committant: tum quia regulariter loquendo, omnes necessitatem habet recurrenti ad hoc sacramentum, saltem propter dubium peccati commissi, nec possent communitè suæ obligationi satisfacere, si antecederet notitiã huius sacramenti non haberent. Sicut nõ seruetur cõmunitè lex de manifestandis ecclesiæ hæreticis, si subditi notitiam huius legis non haberent, antequam hæreticos aliquos inuenirentur etiam quia, cum Christus Vicarios suos sacerdotem constituerit, vt quoties obligatio esset recurrenti ad Deum pro venia peccati commissi, obligatio eadem esset recurrenti ad tribunal sacerdotis, oportuit, hanc obligationem notam esse omnibus fidelibus; alioquin frustra hæc iudicialia potestas sacerdotibus tributa fuisset, cum ipsi non possent iudicium hoc ex se in ciperẽ, nisi pœnitens

penitens, ut accusator ad illos recurrat. Debit ergo subditis manifestari hæc potestas, & obligatio ad eiusmodi indices recurrendi, ut ipsi possent potestatem acceptam exercere.

118
An omnes tenentur scire formam baptismi?

Dices, hinc sequi, quod teneantur etiam omnes scire formam baptismi, ut si infans, vel aliquis alius sit in extrema necessitate, possint eis necessarium baptismi remedium adhibere quod facere non possent, si ante illum necessitatis articulum formam baptismi ignorarent. Respondeo, expedire certe, ut quantum fieri posset, omnes scirent necessarium ritum baptismi, cum omnes pro eo articulo ministri idonei sint, ut monui etiam Catechismus Pij V. part. 2. c. 2. de sacramento baptismi §. 1. 2. non tamen esse æqualem obligationem, quia necessitas æqualis non est, sed rarissime contingens, & baptismi præceptum immediate fertur ad ipsos baptizandos, vel etiam ad eorum parentes, vel qui ipsorum curam habent, ut offerant eos ecclesie ministris ut baptizentur: ad reliquos autem mediate, & per accidens ex obligatione subueniendi indigenti in casu necessitatis ex debito charitatis. At verò necessitas penitentiae communis est, & frequens, regulariter loquendo, unde pessimè audit, qui sine confessione vult decedere, & eius præceptum immediate fertur ad ipsos penitentes, vel peccatores, ut veniam sui peccati omnino procurent apud Deum, & apud Iudices, quos in eo foro Deus sibi vicarios necessarios designavit.

119
Necessaria est fides explicita Sacramenti Eucharistiae.

De sacramento etiam Eucharistiae omnes fatentur necessariam esse fidem explicitam, cum præceptum sit vniuersale omnibus fidelibus impositum eam sumendi, ad quod necesse est scire, quid in eo sacramento contineatur. Circa quod dubitari in primis potest, an sufficiat credere explicitè, corpus Christi contineri sub speciebus panis, & eius sanguinem sub speciebus vini, non concipiendo explicitè, nec etiam negando contineri totum Christum sub singulis speciebus, an verò sit obligatio credendi explicitè, totum & integrum Christum contineri sub qualibet specie. Aliqui enim solum videntur exigere fidem Eucharistiae, ita Granada dicta disp. 3. sect. 2. §. 10. & Hurtado dicta disp. 44. §. 13. Fides autem Eucharistiae habetur, quando aliquis explicitè credit, quæ ex vi verborum sub singulis speciebus continentur. Vnde Card. Bellarm. in dicto Catechismo doctrinæ Christianæ pro puerorum institutione edito solum explicat, illud non esse panem, sed verum Christi corpus, nec in calice esse vinum, sed verum sanguinem Christi. Alij tamen communiter docent, necessariam esse fidem explicitam de toto Christo sub singulis speciebus contento. Ita Bañes quæst. 2. dict. art. 8. §. de Eucharistia: vbi postquam dixit, requiri fidem expressam Eucharistiae, quia nemo potest distinguere cibum illum ab aliis, nisi expressè cognoscat dignitatem illius sacramenti: addit, Est ergo substantia huius sacramenti credere, quod ibi Christus absconditus est, & non ibi panis. Suarez item dicta sect. 4. num. 12. dicit, teneri fideles omnes ad cognoscendum, & credendum Christum Dominum verè & realiter esse presentem, quia cum sacramentum illud adorent, necesse est ut intelligant quid adorent. Debent ergo credere, ibi esse etiam animam, sine qua non est verè Christus presens. Eodem modo loquitur Sanchez dicto cap. 3. his verbis: Insuper mysterium Eucharistiae tenentur omnes explicitè credere, & scire credendo

120

Card. de Lugo de virtute Fidei diuinae.

esse sub specie panis & vini, verum & integrum Christum, verum Dei Filium, & verum hominem. Item Coninch dicta disp. 14. dub. 10. num. 19. ubi dicit teneri omnes explicitè scire, Sub Eucharistia Christum Deum & hominem, verè ac integrè contineri, & in eo adorandum esse, ac à communicantibus verè sumi, omnesque fideles adultos obligari id suo tempore suscipere, ut cibum animæ spiritualem. Addit Valentia in presenti disput. 1. quæ 2. punct. 5. col. 2. omnes fideles teneri explicitè credere, seu cognoscere, quod in Eucharistia contineatur verè & substantialiter Christus Dominus, nec sit iam in illis speciebus panis, sed Christus, qui proinde sit ibi adorandus. Caltus Palao dicto puncto 10. num. 7. dicit, omnes teneri scire Eucharistiam, ut scias sub illo sacramento Christum contineri, & adorari, & à fidelibus sumi, & ad illius susceptionem suo tempore obligari. Turrianus in presenti dicta disp. 28. dub. 1. §. ad articulum iustificacionis, probat hanc obligationem, quia nemo potest disponi ad tale cibum sumendum, nisi agnoscat dignitatem eius sacramenti, & credat, Christum esse verè sub speciebus panis & vini. Ex quibus constat, hunc esse communem sensum circa hanc obligationem, cum nemo eam expressè neget, & omnes ferè eam expressè fateantur. Ratio autem esse potest, quia cum certum sit esse obligationem sciendi, quid contineatur sub Eucharistia, non potest ignorari contentum quoad substantiam: multum autem variatur substantia contenti ex eo, quod contineatur solus sanguis Christi, v. g. in aliquo loco, aut quod contineatur totus Christus integer, & viuus, quem presentem venerari, & alloqui possumus: oportet ergo scire, ibi contineri totum Christum, sicut est in cælo, alioquin ignoramus contentum in eo sacramento quoad substantiam contenti.

121

Facilius fortè posset excusari, qui solum sciret, ibi esse Christum verum Deum, & hominem, & nesciret quid contineretur ex vi verborum, & quid per concomitantiam. Præsertim, cum aliqui dicant quod non pertineat ad fidem in rigore loquendo, hæc distinctio continentiae ex vi verborum & per concomitantiam, prout tenent Suarez 3. tom. in 3. part. disp. 51. sect. 3. & Ioann. Prepositus in 3. part. quæst. 76. art. 2. dub. 2. num. 9. Non ergo potuit esse præceptum vniuersale pro omnibus fidelibus credendi explicitè hanc continentiae diuersitatem. Vnde Auctores supra relati solum dicunt esse obligationem sciendi, & credendi, Christum totum in eo sacramento realiter & verè contineri. Addunt verò Bañes & Valentia in verbis supra adductis, esse etiam obligationem credendi, & sciendi, quod ibi non sit panis. Quam obligationem alij non explicuerunt, nec apposuerunt: & quidem non facile suadebitur tanta obligatio pro rudi vulgo ei, qui videt, quod non solum hæretici, sed etiam ex Catholicis errauerint, putantes manere panis substantiam cum corpore Christi, quos refert Suar. dicto 3. tom. disp. 49. sect. 2. vbi alios grauissimos Doctores refert, qui docuerunt deficiationem substantiae panis non colligi præcisè ex veritate verborum Christi, quæ potuerunt esse in rigore vera, licet panis substantia perseveraret cum corpore Christi, sed aliunde eandem veritatem, & dogma ab Ecclesia tradi.

122

Facilius credam id, quod addit idem Suarez in presenti dict. disp. 13. sect. 4. num. 12. debere omnes fideles explicitè scire, quod hoc sacramen-

Eucharistiam offerri in sacramento in missa fideles omnes scire debent.

tum offeratur in sacrificium in Missa : & quidem de facto, posito præcepto ecclesiæ de audienda Missa, videtur consequenter obligari fideles ad sciendum, quid sit Missa. Nam obligare illos ad audiendam Missam, non est obligare ad actionem illam solum materialè, & externam, sed ad actionem sacram, & per consequens ad offerendum sacrificium cum sacerdote, & medio illo, vt per obligationem sacrificij Deum colant : ad quod videtur necesse aliquo modo scire, quod in Missa offerant sacrificium. Nam sicut fideles obligatos ad recipiendum aliquod Sacramentum, diximus consequenter obligari ad potitiam illius Sacramenti: sic obligati ad offerendum sacrificium consequenter debent notitiam aliquam habere illius sacrificij. Adde, probabile satis esse, Christum instituentem hoc sacrificium vnicum in ecclesia, & abrogantem cætera omnia, obligasse fideles omnes, ad colendum Deum aliquando per oblationem huius sacrificij eo modo, quo singuli illud offerre possunt ; vt fatetur idem Suarez 3. tom. in 3. p. disp. 88. sect. 1. §. Hinc autem oritur & tom. 1. de religione tract. 2. lib. 2. de diebus festis c. 15. n. 2. vbi addit saltem esse de iure quasi naturali obligationem sacrificij. Et quidquid sit de hoc, negari non potest, quod ius ipsum naturæ inclinaret homines omnes, ad hunc sacrificij cultum, vnde ab aliquibus appellatur de iure gentiū, & omnes in vniuersum gentes ab initio mundi sacrificijs vsæ fuerunt ad colendum Deum verum, vel etiam falsos, & ideo notitia vnici sacrificij in lege Christiana instituti, & liciti videtur omnibus Christianis necessaria, vt sciant, quo ritu sacrificiū offerre possint, & debeant, quando iuxta naturæ inclinationem & vsus omnium nationū voluerint hoc cultus genere verū Deum colere.

123

An notitia aliorum quatuor sacramentorum sit omnibus fidelibus ex præcepto necessaria?

De aliis verò quatuor sacramentis, an eorum notitia sit etiam omnibus fidelibus ex præcepto necessaria, non est eadem Doctorum sententia. Aliqui eam obligationem in vniuersum affirmant. Ita Lorca in præsentia dicta disp. 23. memb. 1. num. 19. & Castro Palao. vbi supra n. 7. Idem ex parte tenet Coninch vbi supra n. 192. dicens, esse obligationem saltem sub veniali. Hurtado verò dicta disp. 44. sect. 2. §. 12. dicit esse obligationem, quoad sex sacramenta, non verò quoad sacramentum matrimonij, nisi pro iis, qui volunt illud contrahere, Confirmationis autem, & extremæ vnctionis, sacramenta omnibus sunt communia, & per illa remittuntur peccata, & perfeueratur in gratia. Et quamuis ordo inquit, non est communis omnibus quoad vsus passiuum : debent enim credere, peccata à sacerdotibus remitti, & non ab aliis, per sacramentum penitentia. Quæ certè ratio non probat intentum ; possent enim fideles scire penes sacerdotes esse talem potestatem, licet nesciant per susceptionem sacerdotij conferri gratiam, quod tamen requiritur ad sacramenta nouæ legis, Sicut sciunt Vicarium Episcopi conferre sacerdotibus auctoritatem, & potestatem (nempe iurisdictionis) ad absoluendum validè à peccatis, quamuis Vicariatus non sit sacramentum. Possunt ergo scire efficaciam sacramenti Penitentia, quantum illis sufficit, licet nesciant, an ea potestas data sit sacerdoti per aliud sacramentum, cum potuisset Christus eam potestatem ministris dare absque alio sacramento, sed solum per designationem extrinsecam.

124

Communis ergo aliorum sententia est, noti-

tiam aliorum quatuor Sacramentorum non esse obligationem necessariam singulis fidelibus, sed iis, qui ea suscipere volunt, quod à fortiori intelligi debet de iis etiam, qui ea administraturi sunt ita Bañes & Valentia locis supra citatis, Sanchez d. num. 9. Suarez d. n. 12. Turrianus vbi supra §. Ad articulum, Granado vbi supra num. 10. & alij communiter. Supponunt enim non esse præceptum vniuersale suscipiendi Sacramenta confirmationis, & extremæ vnctionis : vnde inferunt non esse obligationem notitiæ explicite comparandæ de his quatuor Sacramentis, cum notitia baptismi, eucharistia & penitentia requiratur ex obligatione propter eorum vsus, quare vbi non est obligatio circa vsus, cessat ratio obligationis circa notitiam. Illi autem, qui volunt aliquod ex iis Sacramentis suscipere, debent eius notitiam comparare, vt sciant, quid suscipiant, & quomodo illud suscipere debeant.

Post notitiam Sacramentorum addi solet notitia decalogi, & eorum præceptorum, quæ ad omnes vniuersaliter spectant: in quod tetra sententia Medina lib. 4. de rebus in Deum fide cap. 6. dicens sufficere, si fideles sciant illa duo principia : quod tibi non vis alteri ne facias, & quæque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis ; quia ex his duobus principiis facile potest quisque colligere, quid sibi in particulari bonum, vel malum sit in ordine ad operandum. Quam sententiam impugnat Suarez in præsentia dicta disp. 13. sect. 4. n. 11. & certè non potest habere locum, nisi ad summum in ordine ad præcepta secundæ tabulæ, quæ respiciunt proximum, in ordine ad quem duo illa principia deseruiunt. Addit Suarez, nec in ordine ad præcepta secundæ tabulæ sufficere primò quia ibi etiam prohibetur fornicatio, & similia, ad quæ illa principia non deseruiunt. Secundò, quia etiam in materia iustitiæ prohibentur desideria, quæ prohibentur in illis principiis non explicatur. Tertio denique, quia principia illa sunt nimis vniuersalia, & difficilis est eorum applicatio ad materias particularis, nisi notitia magis particularis habeatur.

Alij ergo communiter docent, notitiam decalogi esse necessariam singulis sub obligatione peccati. Ita Suarez ibi, Bannes vbi supra §. Spiritus præterea. Sanchez dicto c. 3. n. 10. & alij omnes superius adducti. Ratio autem desumpta potest ex iis, quæ diximus supra sect. 2. nempe quòd Deus aliquid vniuersaliter præcipit, atque hoc præceptum proponit, & reuelat, vt subditis omnibus constet, ipsam virtutem fidei per se, & directè obligare subditos, non solum ad non dissentendum, sed etiam ad credendum positivè præceptis, reuelatum, & ad attendendum, & audiendum illud ; nam qui reuelat & loquitur ea intentione determinata, vt audiat, & fides ei adhibeatur, exigit ab iis, ad quos loquitur, non solum fidem, sed auditum, & attentionem, vt ibi diximus, neque hæc possunt ei sine irreuerentia negari. Cum ergo Deus de facto ad depellendas tenebras, & ignorantias, quas natura peccato corrupta humane menti paulatim induxerat, voluerit explicite, & distinctè naturæ legem explicare, suoque præcepto denudè confirmare, & nobis omnibus intimare, prout per Moysen Iudæis, & omnibus postea per Christū intimauit, fatendum erit, virtutem fidei obligare ad ea præcepta distinctè cognoscenda, & credenda, ea nimirum distinctione, & explicitatione, quam Deus nobis intimare intendit. Cū hoc tamen

tamen stat, non exigi sub eadem obligatione graui memoriter, & eodem ordine scire hæc decalogi præcepta: sufficit ita scire, vt interrogatus sciat aliquis respondere, illud esse in decalogo prohibitum ita Sanchez cum aliis multis *dist. c. 3. n. 16.* & Suarez *dist. disp. 1. 3. sect. 5. n. 8.* & ad hunc sensum posset reduci Medina in contrarium citatus, vt solum neget obligationem sciendi præcepta decalogi memoriter, & habendi in promptu eius seriem, sed sufficiat ita in promptu habere eius substantiam, vt interrogatus de singulis præceptis possit respondere id esse vnũ ex Dei præceptis.

117 *Et an præceptum Eccl. continentur*
Vltra decalogum addunt communiter prædicti doctores obligationẽ sciendi quinque præcepta Ecclesiæ, quæ in Catechismo Christianæ doctrinæ continentur, cum ad omnes fideles pertineat eorum obseruatio. Imo Card. Bellarminus in citato Catechismo enumerat sex Ecclesiæ præcepta, sextum enim est non celebrandi nuptias temporibus, ab Ecclesiâ prohibitis, nempe à prima dominica aduentus vsque ad epiphaniam, & à primo die quadragesimæ vsque ad octauam Paschæ. Hoc tamen ab aliis non apponitur: magis enim pertinet eius notitia ad Sacerdotes, ne benedicant iis temporibus nuptias, nec est vniuersale pro omnibus fidelibus, sed pro iis, qui contrahunt matrimonium: nec video, cur non esset magis enumerandum præceptum non celebrandi matrimonia sine præuis denuntiationibus cuius exequutio magis pertinet ad ipsos contrahentes, qui possunt aliquando, inuito Parocho, in eius præsentia matrimonium valide, & illicitè contrahere non præmissis denuntiationibus, accipere autem benedictiones nunquam possunt inuito sacerdote benedicente. Eiusmodi ergo præcepta, & eorum notitia ad eos solos pertinet, qui matrimonium volunt contrahere, vel ei debent assistere.

128 *Et an præceptum Eccl. continentur*
Corrigendus etiam videtur, vel certè interpretandus modus loquendi aliorum, qui absolute dicunt, teneri omnes fideles ad credenda hæc quinque præcepta ecclesiæ, vt loquitur Hurtado *dist. disp. 4. 4. §. 13.* id tamen intelligi debet in latiori significatione, nam loquendo in rigore de actu credendi per fidem, non est talis obligatio, cum Deus non reuelauerit, hæc præcepta ab ecclesiâ imposita esse, sed potestatem ea imponendi: quod verò de facto imposita sint, non ex fide diuina, sed aliunde sufficienter nobis constat: quare melius alij loquuntur dicentes, esse obligationem hæc præcepta sciendi.

129 *Et an præceptum Eccl. continentur*
Addunt alij, esse etiam omnibus obligationem sciendi opera misericordiæ, quæ in Catechismo doctrinæ Christianæ numerantur quatuordecim, septem corporalia, & septem spiritualia: quod à fortiori videtur supponere Lorca *vbi supra n. 19.* dum dicit, singulos obligari ad scienda etiam concilia Euangelica. Alij tamen dicunt, sufficere, si sciat aliquis obligationem subueniendi in genere proximo necessitatem patienti. Videantur Sanchez *vbi supra n. 10.* & Palao *vbi supra n. 8.* qui alios referunt, cum quibus etiam Hurtado *vbi supra §. 13.* dicit sufficere scire legem misericordiæ de subueniendo egenti. Vnde nec videtur fundamentum habere obligatio illa sciendi concilia Euangelica, quam Lorca imponebat: præsertim cum hæc plurima sint, quibus Euangelia plena sunt, nec appareat maior obligatio de his, quam de aliis sciendis.

130 *Et an præceptum Eccl. continentur*
Dubitatur de oratione Dominica, an sit obligatio vniuersalis, & grauis eam sciendi: quod li-

cet non pertineat ad præsens institutum de obligatione credendi, pertinet tamen ad obligationẽ sciendi, & discendi, quæ affinis est: in quo quauis videatur esse diuersitas sententiarum inter doctores, re tamen ipsa parum differunt. Aliqui enim absolute dicunt, esse obligationem orationem dominicam sciendi, ita Nider, Palacios, & Paludanus apud Sanchez *d. c. 3. n. 19.* non autem explicant, an sit obligatio sub mortali: eodem modo loquitur Valentia in *præsenti disp. 1. q. 2. puncto 5. vers. Item*, qui tamen negat obligationem memoriter tenendi. Eandem sententiam profertur Castro Palao *dist. tract. 4. disp. 1. puncto 10. n. 8.* Sed solum dicit, esse obligationem grauem illam sciendi quoad substantiam, nec explicat quando aliquis censendus sit illam orationem scire quoad substantiam. Coninch. *d. dub. 10. sonch. 5.* dicit, esse obligationem illam sciendi quoad sensum, ita vt de singulis interrogatus scias respondere. Hurtado *vbi supra §. 13.* dicit, teneri singulos eam orationem scire, non tamen explicat gradum obligationis.

131 *Et an præceptum Eccl. continentur*
Alij videtur contrarium docere, sed tamen ferè, non dissentiant. Nam Sanchez *disto cap. 3. num. 19.* dicit esse obligationem memoriter eam orationem addiscendi, sed solum sub veniali, quo etiam modo loquuntur Nauarrus, Angelus Syluester, & Tabiena, quos ibi adducit, & idem docet Azor. *1. tom. lib. 8. cap. 7. quest. 4. & 5.* Suarez item in *præsenti dista disp. 1. 3. sect. 4. num. 12.* dicit, probabile esse quod hæc sit obligatio sub veniali, negat tamen esse obligationem grauem, & latius *tom. 2. de religione lib. 3. de oratione cap. 6. num. 6. & sequentibus* nullam etiam sub veniali obligationem agnouisse videtur, sed tamen n. 8. fatetur, fideles moraliter loquendo, teneri aliquo modo illam orationem discere, saltem quantum necesse est ad conuenienter orandum, quamuis in rigore præcepti non teneantur verba, & seriem illius orationis memoria retinere. Granada autem *vbi supra num. 11.* negat absolute obligationem, & Bañes *vbi supra §. sequitur denique*, solum dixit, debere fideles scire Deum esse orandum, & denique Medina *tract. de orat. quest. 10.* omne præceptum etiam Ecclesiasticum, & sub veniali negat; quia satis est scire substantiam illius orationis, & quid à Deo petendum sit, quamuis nec ordo petitionum nec verba memoria teneantur.

132 *Et an præceptum Eccl. continentur*
Conueniunt itaque omnes, quod debeant fideles scire, Deum esse orandum, ab eoque petenda esse bona animæ, & corporis, atque adeo sciendam esse substantiam orationis dominicæ, hoc est, pro singulis bonis acquirendis in ea contentis, & pro singulis malis vitandis, quæ ibi etiã continentur, esse Deum orandum. Quam solam necessitatem, & obligationem asseruisse videtur Catechismus Pij V. *p. 4. c. 1. §. 2.* his verbis: *Primum igitur docendum est, quam sit oratio necessaria, cuius præceptum non solum consilij causa traditum est, sed etiam necessary iussu vim habet: quod à Christo Domino declaratum est his verbis: oportet semper orare. Hanc orandi necessitatem ipsa etiam illo dominica precatiois proæmio ostendit ecclesia: Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere: itaque cum esset necessaria precatio Christianis hominibus, & illud à discipulis ipse rogatus esset, Domine docenos orare, præscripsit eis orandi formulam Dei Filii, & spem aruitur imperationis eorum, qua pos-*

lis & grauis sciendi orationem dominicam

131

132

Teneri fideles scire Deum orandum esse.

stularent &c. Vbi necessitas, & obligatio solum orandi statuitur, cui debito, vt melius, & securius discipuli satisfacerent, Christus ab eis rogatus formulam precationis docuit: quare verba, *Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati*, ita videntur in Catechismo diuidi, vt præcepta sint orandi, institutio verò Christi sit de formula orationis, quæ non præcepta, sed tradita discipulis rogantibus fuit.

133 Certum etiam videtur potuisse ab Ecclesia præceptum tradi non solum recitandi hanc orationem, sed etiam eam addiscendi, & sciendi; nam quicquid sit, an Ecclesia possit præcipere actus merè internos, & licet scire orationem dominicam videatur esse actus internus; sed tamen eam discere, & notitiam eius comparare, sunt actus externi, & habentur per actiones sensibiles, vt in simili notauit Suarez *in præf. disp. 1.3. sect. 4. n. 14.* Vnde extant multa decreta Conciliorum provincialium circa obligationem sciendi orationem dominicam, vt constat ex Conc. Tolet. 4. c. 9. vel 10. & Conc. Rhemensis c. 2. & ex cap. *Vos ante omnia*, de consecratione dist. 4. quod desumptum est ex Augustino, & ex Concilio Moguntino sub Carolo Magno capitulo 45. & ex Concil. Forouliensi sub Carolo, & Pipino, vbi post recitatum fidei symbolum, idem dicitur: quæ tamen, quia Provincialia fuerunt, non potuerunt inducere præceptum vniuersale pro tota Ecclesia, & saltem obligationem hæc ab ipso vsu explicatam & intellectam non esse sub peccato graui, docent Auctores supra citati, imo aliqui vt vidimus, nec sub veniali eam admittunt. Alij tamen ferè eam sub veniali concedunt, & mihi etiam id placet, quia ipsamet consuetudo, & fidelium existimatio hanc obligationem inducere potuit, & in eiusmodi ignorantia turpitudinem aliquam omnes agnoscunt. Idem autem ferè dicendum videtur de salutatione Angelica, cuius sciendæ, aut recitandæ obligatio vniuersalis grauis non est, vt notat Suarez *dicto, tom. 2. de religione cap. illo 6. num. 10.* vix tamen potest à culpa aliqua leui excusari, qui cum commode, & facile possit, salutationem illam adeo fidelibus omnibus familiarem & vtilem scire negligere; sicut non posset à culpa excusari, qui patrociniū, & intercessionem Beatissimæ Virginis negligere, quod quidem, & ad quandam prodigalitatē spirituales pertinet, dum medium ad salutem vtilissimum, & facillimum à Deo nobis præparatum sine causa negligere, & simul in aliquam irreuerentiam erga ipsam Dei genitricem redundaret: nam sicut ad religionem, & cultum Dei spectat obligatio Deum orandi, vt bonorum nostrorum auctorem, & largitorem, & ideo minus Deum coleret, quam debeat, qui Deum non oraret: ita cultus erga Dei matrem debitus exigit, vt eam aliquando oremus, quam Deus mediatricem vniuersalem apud filium constituit, & cuius intercessione media, nobis gratias, & bona omnia concedit, quare non potest sine irreuerentia aliqua omitti eius inuocatio. Sic ergo cum proportionē aliqua videtur non posse sine culpa aliqua negligi formula illa eam inuocandi, quam magna ex parte ex scripturæ verbis desumptam Ecclesia vniuersalis ab initio vsurpauit, & fidelibus proposuit, eiusque vsum adeo commendauit, & quam ipsa B. Virgo gratissimam sibi esse significauit, sub eaque forma preces sibi oblatas libentissimè acceptas, esset enim singularitas

134

An fideles tenentur sub culpa, scire salutationem Angelicam?

vitiosa, & præsumptuosa formulam illam orandi omnino relinquere contra omnium fidelium vsum, & meritò ab omnibus reprehenderetur, quæ omnia ostendunt non esse negligentiam illam totius culpæ etiam venialis expertem. Facilius posset à culpa excusari ignorantia illius alterius orationis, quæ incipit *Ignorantia Regina*, quæ est vna ex antiphonis, quibus Ecclesia vitæ & licet solemnior sit, & magis in vsu, non est tamen ita antiqua vel vniuersalis, & ideo in ipso officio Ecclesiastico media ferè anni parte omittitur, oppositis eius loco aliis pro temporum varietate diuersis.

De aliis verò, quæ inter rudimenta Christianæ doctrinæ pro pueris instituendis opponi solent, non inuenio fundamentum sufficiens ad obligandos fideles omnes, vt ea discere, & scire debeant. Eiusmodi sunt Octo Beatorum in quibusdam civitatibus sancti, & septem eiusdem nomina, tres animæ inimici, Animæ item potentia, & confessio generalis, cuius in Missa, & in officio diuino vsus est, & alia eiusmodi, quæ quidem vtiliter pueris addiscenda traduntur: notamen ideo censenda sunt esse sub obligatione, vt discantur. Quod idem dicendum videtur de septem virtutibus, tribus Theologicis, & quatuor Cardinalibus; atque etiam de septem vitis capitalibus, quæ vulgo septem peccata mortalia dici consueuerunt; quæ licet in Catechismo etiam Cardinalis Bellarmini pueris tradita solent, non probatur inde obligatio, cum tradantur ibidem etiam sex peccata contra Spiritum sanctum, & quatuor alia quæ exigunt vindictam à Deo, quorum aliqua certè non solum à rusticis, sed etiam à doctis ignoratur.

Circa hæc omnia, quæ ex præcepto singulariter credenda vel scienda sunt, dubitari solet. Primum, an sit obligatio ea omnia memoriter tenendi v. g. symbolum, orationem dominicam, præcepta decalogi, &c. Paludanus apud Suarez *in præf. dist. 13. sect. 5. num. 8.* affirmat simpliciter, & absolute. Alij tamen eam obligationem concedunt solum sub veniali, non sub mortali, si aliquis substantiam sciat ita, vt interrogatus possit respondere, ita Suarez ibi, Sanchez, *dicto cap. 3. num. 16. & 19.* Coninch, *vbi supra num. 194.* Calstro Palao, *vbi supra num. 9.* Granada *dicto sect. 2. num. 9.* qui solum concedit culpam venialem quando ob negligentiam in addiscendo non mandantur memoriæ. Ratio autem est, quia quod principaliter requiritur, est quod rei substantia intelligatur, & sciatur. Ordo autem verborum, & rerum solum exiguntur secundariè, & ad melius conservandam vniuersitatem fidei, quam omnes eisdem verbis profiterentur, & quia sic melius rerum memoria conseruatur, dum profecerat etiam memoria verborum, quibus suo ordine res illæ significantur, & melius dispositus est homo ad fidem suam proficiendam quando oportuerit.

Aduertunt autem meritò prædicti Auctores, nullo modo satisfieri huic obligationi, si aliquis symbolum, & alia similia lingua latina memoriter recitet, cuius linguæ sensum, & significationem ipse non intelligat. Ita Sanchez, *dicto num. 16.* apud Suarez, *sect. 4. num. 15.* Coninch, & Palao, *locis proxime citatis.*

Hinc dubitari potest. Secundo, quæ & quantum diligentia adhibenda sit, vt possit quilibet intelligere, vel etiam memoriter addicere prædicta.

Constat autem ex dictis, maiore diligentia adhibendam esse, ut sciatur, seu intelligatur substantia eorum, quæ scire, vel credere quis explicitè debet, quam ut ea memoria retineantur, cum illa sit obligatio grauis, hæc leuis. Vnde monet Suarez *dist. disp. 1. 3. sect. 4. n. 15.* non sufficere semel & iterum audisse, si nondum intelligitur, sed diligentius inquirendum, & attentius meditando, & considerandum ut aliquis conceptus explicitus formetur in quo non parum deficere possunt parentes, & Parochi, ad quos spectat filios, vel oues suas docere, & iuxta eorum captum hæc omnia eis proponere, donec ea adfiant. Addunt verò Valencia, Azor, & alij, quos refert Sanchez *dist. c. 3. n. 18.* Si aliquis ita hebeti, & rudi genio sit, ut nequeat articuloꝝ substantiam aperire excusari ratione impotentia. Quam sententiam sequitur etiam Castro Palao *dicto punct. 1. o. n. 10.* eam tamen minus fideliter retulit, dum mediocrem solum diligentiam videtur exigere; nam neque Sanchez id dicit, neque Azor *lib. 8. c. 6. q. 6.* sed uterque impotentiam percipiendi requirit. Addit tamen Azor ibi sufficere eo casu explicitè credere articulos alios clariore. v. g. mortis, & resurrectionis Christi, ei, qui Trinitatis articulum, & mysterium percipere non potest: quam doctrinam difficilem indicat Sanchez, quia fides explicita Trinitatis necessaria est necessitate mediij, quare sine illa non potest obtineri salus, licet inculpabiliter ob incapacitatem deficiat: quod verissimum est, si fides illa explicita Trinitatis haberet omnimodam necessitatem mediij, & saltem de fide explicita Dei remuneratoris, quæ necessaria est necessitate mediij, est eadem difficultas; si enim aliquis ob tarditatem ingenij eum articulum non perciperet, non sufficeret fides explicita aliorum articuloꝝ.

138

Ideo ipse Sanchez distinguit inter explicitè credere, & explicitè scire. Ad primū enim sufficit, quod quando articulus alicui a Confessario explicitè proponitur, ipse eum credat, & hoc est necessarium necessitate mediij, in aliquibus articulis, & id sufficit, licet postea interrogatus nesciat rationem reddere, quod est explicitè scire, & quod est necessarium necessitate præcepti: à qua obligatione poterunt aliqui ob tarditatem, & impotentiam excusari. Hæc tamen distinctio non videtur posse ad mentem Azorij applicari: nam quando proponit, & explicat Confessarius mysterium Trinitatis, per se, an rusticus concipiat rem sibi dictam, quantum satis est ad eam explicitè credendam, vel non? si dicas primum, iam non sumus in casu de impotente propter tarditatem ingenij percipere explicitè mysterium Trinitatis v. g. & ideo credente illud implicitè in aliis articulis clarioribus, quos explicitè credit. & certe, qui semel explicitè percipit illud mysterium, poterit postea eiusdem recordari: quod si non recordetur, non tam erit propter tarditatem in percipiendo, quam propter defectum memoriæ. Si autem nec Confessario explicante percipit explicitè Trinitatem, ergo nec etiam tunc concepit fidem explicitam illius mysterij, sed solum implicitè credidit, quod proponebatur, quicquid id esset.

139

Melius itaque Suarez *dicta sect. 4. num. 15.* distinguit intelligentiam à memoria. Et quidem memoriam verborum, vel ordinis articuloꝝ inter se, aut aliarum rerum quæ sciri debent, iam diximus supra non esse necessariam obligatione graui. Memoriam autem rerū ipsarum secundum

substantiam non minùs puto esse sub obligatione, quam earum intelligentiam, quare non minor diligentia adhibenda erit ad hanc quam ad illam. Nam qui semel intellexit, & explicitè credidit aliquos articulos, quorum postea non recordatur, perinde eos ignorat, ac si nunquam eos intellexerit, atque adeo non minùs ignorat suam fidem, quam qui nunquam explicitè eos credidit: non ergo satisfacit obligationi sciendi potissima fidei christianæ capita. Quod verò attinet ad necessitatem mediij, non est concedendū, quod sit aliquis adeo hebes, & rudis, qui cum sit capax peccandi mortaliter, non possit percipere explicitè articulum de vno Deo remuneratore, quæ fides explicita est medium simpliciter, & vniuersaliter omnibus adultis necessarium ad iustificationem, & salutem: quæ fides non sufficit semel habita, si postea abeat in obliuionem: nam ut vidimus *disp. præcedenti*, sine hac fide actuali explicita nemo potest diu in gratia iustificationis perseverare. Fidem verò Trinitatis, & Incarnationis explicitam diximus ibidem, licet per se requiratur, posse per accidens aliquando deesse, nec ex eo defectu tunc impediri iustificationem, & salutem: quare non erit mirum si ratione hebetitudinis, & impotentia possit per accidens rusticus ille iustificari, & saluari sine memoria, aut fide explicita eorum mysterioꝝ, quæ tamen implicitè credit in aliis articulis clarioribus, quos explicitè credidit. Per se tamen non minùs obligatur ad conseruandam memoriam, & notitiam habitualem eorum articuloꝝ, quam ad eorum intelligentiam comparandam.

Tertio ergo dubitatur, quid debeat confessarius facere cum penitente ignaro horum mysterioꝝ, vel rerum, quarum notitiam diximus esse omnibus necessariam. Aliquid in vniuersum dicunt, Confessarium debere interrogare penitentem de obseruatione huius præcepti, sicut de omnibus aliis, saltem quoties probabiliter iudicat, quod hæc ignoret, ita Bañes, Petrus de Ledesma, & Azor apud Sanchez *dist. c. 3. n. 21.* Addit autem Azor, non oportere de his interrogare nobiles personas, aut bene educatas, aut quæ studio litterarum vacent, aut frequenter confitentur, quia præsumuntur hæc non ignorare. Addunt aliqui, non posse absolui penitentem, qui hæc ignorat, cum sit in statu peccati. Ita Medina, Emanuel, & Ludou. Lopez apud eundem Sanchez ibi. Alij dicunt, non esse dimittendum sine absolutione, sed instruendū à Confessario: quod si didicerit, absoluentum, sin minus, differendam absolutionem, donec didicerit. Ita Bañes & Ledesma proximè adducti. Azor verò dicit, non esse reiiciendos, quia sæpe ignorantia illa fuit inculpabilis: quod si deprehendatur in aliquibus grauius culpabilis, iudicandum erit de illis, sicut de aliis peccatoribus, & videndum, an propter frequentem reincidentiam præteritam neganda sit eis absolutio. Ipse denique Sanchez dicit in praxi nunquam, aut rarissimè propter ignorantiam doctrinæ Christianæ absolutionem esse denegandam: quia rustici non habent commodè magistrum, à quo hæc discant, & ipse confessarius potest eos instruere, & docere, quod in Deo sunt tres personæ Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, qui non sunt tres dii, sed vnus Deus, & quod Filius factus est homo, & est Christus mortuus propter nostram salutem, & ipse est in Sacramento Eucharistiæ: reliqua enim, quæ in symbolo sunt, & præcepta

140

Confessarius
quid facere
debeat cum
penitente ignaro mysterioꝝ
quorum notitia
est omnibus
necessaria.

præcepta decalogi, & Ecclesiæ, ac omnia alia communiter omnes sciunt, quantum satis est, imo in rigore, neque ad hanc instructionem teneri confessarium, sed satis esse, si proponat mysteria Trinitatis, & Incarnationis, vt circa ea penitens actum fidei explicitè eliciat, & excitet eum ad dolorem de negligentia, & culpa præterita, & ad propositum emendæ sicut de aliis peccatis, quoposito est capax absolutionis. Eodem modo sequitur Coninch, in præsentis disp. 14. dnb. 11. n. 231. & sequentibus.

141

Hæc sunt, quæ à Doctoribus de hoc puncto traduntur: quibus ego addo, in primis iuxta probabilem sententiam, quæ docet, posse saltem per accidens aliquem iustificari, & saluari sine fide explicita Trinitatis, & Incarnationis, non esse ex hoc capite obligationem instruendi penitentes de fide horum mysteriorum, vt possint re ipsa iustificari, nisi ad summum in articulo mortis propter periculum, si contraria sententia esset re ipsa vera. Extra illum verò articulum cessat periculum, cum penitens admonetur de obligatione addiscendi postea illos articulos. Periculum verò frustrandi hoc sacramentum propter illum defectum non videtur obligare confessarium ad illud onus subeundum communiter loquendo. Primum, quia non est ita frequens illa ignorantia, sicut aliqui existimant, vt statim dicam. Secundò, quia illi, qui dicunt, illam fidem explicitam esse medium semper necessarium ad salutem, & iustificationem, consequenter dicunt, sine illa fide non elici actum contritionis, vel detestationis peccati, quæ disponat proximè ad iustificationem. Si ergo penitens afferat eiusmodi contritionem, vel detestationem peccati signum est, quod vel habuit fidem explicitam necessariam ad talem detestationem, vel quod fides explicita eorum mysteriorum non sit ita vniuersaliter necessaria, cum sine illa detur detestatio sufficiens peccati, quæ in Sacramento saltem disponit semper ad iustificationem. Tertio, denique quia defectus illi, qui tenent se ex parte penitentis, & non ex parte confessarij, licet sint opiniones diuersæ, an noceant, vel non noceant Sacramento, non tamè obligant Confessarium semper, vt de eo periculo admonetur penitentem, sed potest se conformare opinioni probabili dicenti, talem defectum non nocere, vt cum Vasquez, & alijs fatetur Sanchez lib. 1. in decalog. cap. 10. num. 34. cum ergo defectus huius fidei explicitæ teneat se ex parte penitentis, & aliunde probabile sit, Sacramentum non fieri irritum, vel informe propter illum defectum, non est, cur, ex hoc capite, nempe propter necessitatem medijs teneatur Confessarius instruere semper eiusmodi penitentes.

142

Ad id, licet eiusmodi fides explicita sit in omnium sententia necessaria necessitate præcepti, & idè penitens, qui in ea materia peccasse præsumitur, vel timetur, interrogari debeat de huius præcepti obseruantia, sicut de alijs præceptis, in praxi tamen non ita frequenter contingere defectum grauem in hac materia, sicut aliqui existimant dicentes, passim rusticos, & plebeios hoc præceptum non obseruare: nam si à confessario interrogentur de his articulis, vel dicunt, se id nescire, vel respondent contra fidem quatuor esse personas Trinitatis, primam personam assumptam carnem, & alia eiusmodi, ex quibus constat, non habere eos fidem explicitam, qualis ex præcepto saltem requiritur de his mysterijs. Ego ta-

men huic experientia non satis fidelium enim est credere explicitè hæc mysteria, quantum rusticis sufficit, & prout in symbolo continentur, aliud verò scire de eis reddere rationem, & argumenta solvere vel sub alijs terminis eadem explicare, ad quod illi quidem non tenentur: omnes ergo communiter credunt, & sciunt, esse vnum Deum, sic enim semper de vno Deo loquuntur, vnum Deum orant, per vnum iurant, &c. quando verò interrogantur de singulis personis, an sint Deus, & postea, an sint tres dii, intricantur, & ob ignorantiam, & tarditatem suam fatentur esse tres Deos, cum tamen semper vnum, & non tres Deos crediderint. Similiter communiter credant in Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, & id in symbolo, quod fere omnes sciunt, profitentur, & dum signo Crucis se signant, inuocant omnes tres personas dicentes: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, & singulas inuocant vt Deum, & agnoscunt inter illas distinctionem iis nominibus significatam: quando tamen interrogantur, quot sint persone in Trinitate: deterentur nomine *persona*, quod ipsi non intelligunt, & temere respondent esse quatuor, vel quinque, quod tamen ipsi nunquam crediderant, vel cogitauerant. Item sæpe audierant, & in symbolo professi fuerant, Iesum Christum esse Filium Dei vnigenitum, & Filium B. Virginis, & Crucifixum, mortuum, &c. neque adeo credebant esse verum hominem, qui mori, & resurgere poterat, & esse Deum, cum passim B. Virginem vocent matrem Dei. Quando amen interrogantur, quæ persona diuinam carnem assumpserit, hallucinantur, & propter suam hebetudinem nesciunt coniungere id, quod antea crasso modo, & seorsim credebant, cum hoc interrogatione, & dicunt primam personam assumpsisse, quod nunquam antea crederant, si autem interrogantur, an Christus sit filius Dei, facilius id proculdubio cõcessissent, quia id sæpe audierant, & professi fuerant. Quod minus mirum in rusticis agrifibus videri debet, cum viderim ego feminam de rebus spiritalibus, & ad perfectionem spectantibus subtilissimè disputantem, & quam non pauci, nec ignobiles tanquam magistram in eo genere venerabantur, à qua cum peterem; an Deus in Cruce pro nobis mortuus esset, idque affirmasset, rursus intulit, ergo Spiritus sanctus, qui Deus est, mortuus est in Cruce, vltro etiam concessit, neque ideo iudicauit, eam non habuisse antea fidem explicitam ex præcepto debitam quantum satis erat, sed argumento oppressam nescisse fidei suæ rationem reddere, eamque iuxta veritatem explicare. Denique fere, & communiter sciunt, Christum in Eucharistia contineri, & quando hostiam adorant, vel comitantur, putant, se Christum adorare, & comitari, & illum tanquam præsentem alloquuntur, & orant: quando tamen interrogantur, quid ibi contineatur, & an solum corpus, an etiam anima, timent, & sæpe aberrant. Quare non facile iudicandi sunt, eiusmodi homines non habere, nec habuisse vnquam fidem explicitam eorum rerum, quas credere debebant, quantum illis sufficiebat. Parochi tamen, & ij, quibus hoc incumbit curare debent, vt omnes instruantur, & sciant non solum necessaria, sed etiam alia, ad quem finem consultissimè editus fuit Catechismus ad Parochorum vsum iussu Pij V. quo si fidelis vtantur, & populo explicent doctrinam

ibi contentam, non erit periculum, quod subditi in hac obligatione deficiant.

143

Aduertit autem Sanchez *ubi supra num. 23.* cum moribundis, vel etiam in firmis non ita agendum, ut tunc confessarius doceat eos hæc omnia, quorum noticia explicite necessaria est ex præcepto, sed solum mysterium Trinitatis, & Incarnationis pro eorum captu, quoad alia verò, faciant, quod doleant de negligentia præterita, si culpabilis fuit, & proponant emendationem, neque enim necesse est, ut statim tunc præceptum illud adimpleant, sed quando absque tanto incommodo poterunt. Cum iis verò adultis, & beneuolentibus qui baptismum petunt, aliter agendum est, ut notat idem auctor *n. 24.* cum Suario, Soto, & aliis, quos affectus enim, cum denuo religionem Christianam amplecti velint, instruendi sunt antea, & catechizandi, ut præcipua capita, & præcepta scient religionis, quam amplectuntur, sicut nouit, ante professionem probantur, & instruuntur circa regulam, & substantiam religionis, quam profiteri volunt, ne postea difficultate cognita, quæ latebat, deterreantur, & deficiant: quare fidei articulos, præcepta decalogi, orationem dominicam discere debent. Addo ego, proponendam eis esse indissolubilitatem matrimonij, & prohibitionem plurium vxorum explicitè, quia hæc solent eos à fide Christiana suscipienda, vel retinenda multum deterere, & si quæ alia similia sint.

144

Ultimo dubitari solet de iis, quæ explicitè credere, aut scire debent fideles alij doctores, Sacerdotes, Parochi, Episcopi, Magistri, & alij similes. Certum est, hanc obligationem non esse æqualem in omnibus fidelibus. Hoc est contra hæreticos recentiores, qui dicunt, singulos fideles etiam simplices, & laicos obligari ad legendam, & intelligendam scripturam sacram, ut inde cognoscere possint sibi explicitè credenda. Quem errorem confutat Valentia *3. tom. disp. 1. q. 2. puncto 3.* & breuius Suarez *in presenti disp. 13. sect. 6. num. 2. & sequentibus*, & assertit illud Pauli ad Rom. 12. *non omnia membra eorundem actum habent: nam si totum corpus esset oculus, ubi esset auditus? alij ergo debent videre, aliquibus sufficit audire, & constat ex August. contra Epistolam fundamenti c. 4. Turbam, inquit, fidelium non intelligendi uincunt, sed credendi simplicitas iustissima facit: & in lib. de symbolo & fide cap. 1. dicit, in symbolo contineri, quæ satis sunt insipientibus, & rudibus, quod idem dixit Cyrillus Hierosolymit. Catech. 5. & Gregorius Magnus lib. 2. moral. cap. 25. super illa uerba Iob. c. 1. *Boues arant, & asina pascebantur*, ubi per boues intelligit ministros ecclesie, & per alinas plebem, quæ ministrorum doctrina sine proprio studio palci debet.*

145

Addit autem idem Suarez *num. 4. & 5.* laicos omnes obligari solum ad credenda explicitè ea, quæ superius dicta sunt pro omnibus fidelibus, clericos uero omnes obligari ad magis explicitam cognitionem rerum fidei. Vtraque pars difficilis est, nam in primis quod attinet ad laicos, non potest etiam in illis negari inæqualitas aliqua obligationis: omnes enim ultra res communes debent scire, quæ ad singulorum statum pertinent. Vnde laici magistratus, & qui de contouersis etiam secularibus debent iudicare, debent scire ea omnia, quæ ad iustam, & rectam causarum decisionem spectant, quarum multa supponunt notationem sacrorum Canonum, & Conciliorum, & po-

testatis, quam Pontifex habet ad præcipiendum, & decernendum, censurarum vim, & efficaciam, ecclesie immunitatem, & potestatem, & alia eiusmodi, quos etiam, & quales contractus ecclesia damnauerit, quid circa illorum ualorem, & iustitiam definierit, quæ omnia à singulis fidelibus priuatis non ita distinctè & exactè scienda sunt: plus ergo ij laici, quam plebs fidelium scire debet. Magistri etiam & doctores, qui certè aliquando laici esse possunt, qui saltem iuris canonici interpretes sunt, & eam disciplinam docent, debent procul dubio de rebus fidei plura scire, quam rustici, & plebei homines, cum magna ex parte sacri Canones à fidei principiis pendeant. Datur ergo inter laicos ipsos inæqualitas quoad hanc obligationem, nec omnibus fides æquè implicita sufficere potest.

Secunda etiam pars difficilis est; neque ea regula, & obligatio ita uniuersalis pro omnibus clericis statuit à S. Thoma; quem ibi Suarez assertit, nam *in presenti qu. 2. art. 6. ad 1.* loquitur de iis, qui alios debent instruere, quod quidem munus non pertinet ad omnes clericos, ut constat, imò ex iis uerbis S. Thomæ constat id, quod paulo ante diximus hanc obligationem extendi etiam ad laicos, qui alios debent instruere: nam S. Thomas non loquitur de solis clericis, sed de omnibus, ad quos pertinet alios instruere: deinde assertit idem S. Thom. *in add. ad 3. part. quest. 36. art. 2.* sed ibi solum dicit, singulos clericos satisfacere, si scient, quæ necessaria sunt ad exequendum officium suum: unde inferit, lectorem non debere scire, vel intelligere sacram scripturam, quam legit vel cantat, sed satis esse, si sciat eam legere, & pronuntiare. Et quidem in Tridentino *sect. 23. c. 4. de reform.* Solum exigitur, quod accepturus primam tonsuram sciat legere, & scribere, & fidei rudimenta, & c. 11. ab iis, qui minores ordines accipiunt, solum exigitur, quod latinam linguam intelligant. Quamuis autem ij omnes capaces eo ipso sint iurisdictionis spiritualis, ratione cuius maiori tunc scientia, & fidei noticia indigebunt, interim tamen dum eam iurisdictionem non accipiunt, non apparet necessitas nisi rerum ad suum gradum pertinentium: sicut simplex sacerdos, licet capax sit iurisdictionis in foro Sacramentali, quamdiu tamen eam non accipit, non obligatur ad eam scientiam habendam, quæ in Parocho desideratur. Et quidem hæc obligatio sciendi, quæ ad singulorum gradus pertinent, non est propria solum clericorum, nec maior in iis omnibus, quam si in aliquibus laicis, qui ratione sui muneris plura debent scire, quam aliqui clerici, ut uidimus.

147

Addit S. Thomas *in presenti quest. 2. art. 5. in corpore*, laicos simplices non debere credere explicitè omnia, & singula, quæ continentur in scriptura, sed solum implicitè, vel in preparatione animi, in quantum paratus est credere quicquid diuina scriptura continet: sed tunc solum tenetur huiusmodi explicitè credere, quando hoc ei consistit in diuina scriptura contineri, quod difficile uideretur: durum enim esset obligare singulos fideles etiam doctos ad eliciendum actum explicitum fidei circa singula quæ legunt, aut inueniunt de nouo in scriptura, & quæ prius, explicitè non crediderant. Quare Valentia *dist. puncto 3. conclus. vltima*, & Sanchez *dist. c. 3. n. 2.* id explicant de obligatione quoad specificationem, non quoad exercitium, quatenus ea noticia habita tenemur credere

146

Quantum explicitè credere aut scire tenentur clerici.

credere determinatè ea obiecta, si actum circa ea in particulari velimus elicere.

148

Alij ergo hanc obligationem credendi plura explicitè, & hanc obligationis inæqualitatem alijs verbis tradunt magis vniuersalibus, nec eam ad solos clericos videntur limitare. Dicunt enim omnes, quibus incumbit ex officio alios erudire, & confirmare, vt Pastores, & Doctores, non solos fidei articulos in symbolo propofitos, sed alias etiam veritates, plures, vel pauciores, pro cuiuscunque officio, & gradu, debere explicitè credere, & illòmet articulos magis distinctè, & explicitè, quàm reliquos fidei, ita Sanchez *dist. num. 2. Coninch. dist. disput. 14. num. 196. Castro Palao dist. puncto 10. num. 11. in fine. Granada in præfenti tract. 10. disp. 3. num. 13. Lorca disp. 23. membr. 1. num. 6. & 7.* & alij communiter, qui hanc maiorem obligationem deducunt ex debito docendi, & ideo non solos Pastores, & Prælatos, sed Doctores etiam, & magistratos nominant & includunt.

149

Difficultas esse potest in assignando singulis ex his gradu suæ obligationis: certum enim est, non eos omnes æqualiter teneri ad eundem gradum notitiæ explicitæ. Suarez *dicta sect. 6. num. 6. & 7.* dicit, Sacerdotes simplices, & alios clericos, qui curam animarum non habent, vltra ea, quæ laici etiam scire debent, non teneri ad fidem magis explicitam, quàm laicos, exceptis his, quæ ad suum munus obeundum spectant, nimirum ad conficiendum sacramentum, & similia. Parochos verbò, quia debent confessiones audire, & pacere suum gregem, ad maiorem doctrinam, & cognitionem teneri. Denique Episcopos obligari adhuc ad maiorem cognitionem habendam rerum fidei, & morum, itaut per se possint & difficultates communes intelligere, & fidem defendere si opus sit, iuxta illud Pauli ad Tit. cap. 1. *Oportet Episcopum esse instructum, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut possit exhortari, & eos qui contradicunt, arguere, de quo videri possunt decreta, quæ congeruntur in decreto Gratiani dist. 23. 36. 38. & septima Synodus sess. vlt. cap. 2. & Concil. Tolet. 11. in principio. & Concil. Lateran. sub Alex. III. relatum in cap. Cum in cunctis, de electione, & Concil. Lateran. sub Leone X. sess. 9. & Tridentinum sess. 7. cap. 1. & sess. 22. cap. 2. de reformat. Et ratio est, tum quia Episcopi ex officio succedunt Apostolis, quibus dictum est, *docete omnes gentes*, & habent suffragium in Concilijs, & debent fidem explicare, & defendere: tum etiam quia ad aliquos debuit in Ecclesia spectare ex officio exacta cognitio rerum fidei, vt possit sine errore conseruari: non autem ad alios magis quàm ad Episcopos, qui licet aliquando possint ob causas occurrentes excusari ab illa perfectione doctrinæ, quæ per se loquendo necessaria est, non tamen ab illa cognitione, quæ sufficiens sit iuxta locorum, & temporum opportunitatem ad suum munus dignè implendum. Hæc Suarez.*

150

Consentit Coninch *vbi supra num. 196. & sequentibus*, qui *num. 201.* addit, non requiri, quod Episcopus possit ex tempore ad eiusmodi controuersias, præsertim difficiliore respondere, sed sufficere, quod falsam doctrinam possit à vera dignoscere, & grauiore difficultate obortas, adhibito studio, aut etiam alijs consultis diiudicare & dissoluere: nam consilium prius aliorum adhi-

bitum non tollit, quod postea per se ipsum adiu- dicet, & luceat. Addit etiam, non esse damnandam promotionem semper alicuius, qui hanc doctrinæ gradum non habeat, quia cum in Episcopo alia etiam multa requirantur, vt prudentia, & dexteritas ad gubernandum, vt potentia, & vires ad resistendum, auctoritas apud subditos, & alia eiusmodi, quæ sæpe in viris eruditissimis desiderantur, considerandum est, quid omnibus pensatis, magis Ecclesiæ expediat, facilius enim aliquando suppletur doctrinæ defectus aliorum opera vtendo, quàm defectus prudentiæ ad gubernandum, quæ si desit maius est errandi periculum. Semper tamen promotus ad Episcopatum debet, quantum sine graui incommodo potest, curare, vt sufficientem doctrinam sibi acquirat. Hæc ille, cui in omnibus consentit Castro Palao dicto puncto 10. num. 11. & idem ferè dicit Lorca dicto puncto 1. vbi num. 8. dicit, sufficere, si Episcopus aptus sit, oblati occasioibus, munus suum præstare, ad quod satis est, si ad sciam, quæ communiter in executione sui muneris occurrunt, & reliqua studio, & alteram ope, ac consilio assequi possit. Addit etiam Granada, *dicta disp. 3. num. 13.* quibusdam videri Episcopis degentibus inter Catholicos, & quibus vix occurrit occasio docendi plebem, & defendendi fidem, exiguam notitiam sufficere, præsertim cum ad sint tot viri sapientes, quorum doctrina, & consilio possint alijs fructuere: ipse autem nihil de hoc puncto definit, sed remittit ad alium locum, ad quem hæc questio pertinet.

Quod attinet ad Episcopos, & Prælatos, negari non potest, cum obligatio illa relata sit in ordine ad exequendum munus Episcopi, & docendas, atque pacendas oues, mensurandum, & regulandam esse ex necessitate doctrinæ ad munus illud præstandum, quæ necessitas non est sæpe æqualis, nec etiam negari potest, quod aliqua doctrinæ defectus compensari possit alijs dotibus prudentiæ, auctoritatis, & sanctitatis necessariæ, quando omnibus pensatis Episcopus miris doctus iudicatur Ecclesiæ vtilior, quàm magis doctus, cum Ecclesiæ utilitas sit finis præcipuus, ad quem Episcopi dignitas mensuranda, & ordinanda est. Quod magis videtur locum habere, vbi grauiore fidei controuersie ad inquirentes, & tribunal sancti officij pertinere solent, & que definiri. Et quidem inquirentes ipsi in multis locis non possunt per se ipsos solos res fidei ita exactè examinare. Sunt enim plerumque in Hispania, nõ Theologi, sed iurisperiti, vtuntur tamen consilio doctorum Theologorum ad doctrinæ examen, & censuram, & tunc consentunt iniquitates ipsi idonei ad munus suum, quando de eligere sciunt optimos Theologos in consilium, & eorum censuras, & fundamenta ab ipsis allata benè intelligunt, & pendere possunt, vt iuxta eorum vim, de totius causæ meritis iuxta leges canonicas iudicium ferre possint. Cur ergo similiter Episcopus nõ censetur idoneus ad grauiore illas fidei controuersias diiudicandas, qui possit optimè præstare id totum, quod Inquirentes ipsi ad id munus specialiter deputati dum præstant, suo muneri satisfecisse iudicantur. Nam si res attentè consideretur, Theologi ipsi ad censuram, & iudicium proferendum de aliqua propositione, vel controuersia circa fidem, magna ex parte consulunt doctorum libros, & eorum

fundamenta. Sic ergo Episcopus, si consuleret, sciat viuorum doctorum sensum, & eorum fundamenta ponderare, poterit conuenienter iudicium ferre: Quod autem in Conciliis Episcoporum suffragiis fidei controuersia definiatur, ratio iam contingit, cum non sit ita frequens Concilij Congregatio: quia tamen Episcopalis dignitas hoc ius secum affert, & quia docendi munus, & res fidei defendendi primario ad gradum Episcopalem spectat, oportet sane, ut si fieri possit, doctrina in iis reperitur maior: non ita tamen ut non possit hic defectus maioris doctrinae compensari aliis dotibus magis ad episcopale munus necessariis, habendo semper, ut dixi, prae oculis manus Ecclesiae bonum in ordine ad salutem spirituales animarum, ad quem potissimum finem omnibus praeficiuntur.

152

Quod verò spectat ad Parochos, & magistros, maior potest esse difficultas in hac doctrina circa res fidei determinanda: nam doctores citati eorundem fidei mysteriorum notitiam eis necessariam esse dicunt, quae omnibus explicare debent, solum ergo debent ex rebus fidei eas explicitè scire, quae omnibus explicitè etiam credenda sunt, cum eas solum omnes docere debeant. Ceterum ex eorundem Auctorum verbis colligi possunt differentiae peculiare inter obligationem Parochorum, & obligationem communem aliorum fidelium, & obligationem propriam Episcoporum. Prima differentia est, quoad intentionem, ut ita dicam, nam illos eisdem fidei articulos, quos alij fideles crasso modo credere debent, Parochus, & magister debet melius, & explicatius scire, ut possit eos aliis explicare, & quando in aliquo articulo, aut eius sensu errauerint, corrigere, ita Bañes *dict. art. 8. conclusionem 3.* ante vltimum quaesitum. Addit Coninch *n. 196.* debere Parochum hos articulos ita explicitè scire, ut difficultates, quae in iis communiter possunt hominibus plebeis occurrere, possit exponere: hoc enim videtur pertinere ad magistrum, & pastorem, qualis ipse est, saltem pro dubiis communibus: pro grauioribus autem potest ad Episcopum, qui est superior magister, recurrere, sicut & ipsi Episcopi pro grauioribus ad summum Pontificem, qui est supremus in terra magister, & Pastor, recurrere solent; quare Lorca *loco citato* dixit, hanc obligationem in pastoribus esse maiorem quoad intentionem, quia debent ita eam doctrinam callere, ut possint eam rudibus explicare. Secunda differentia esse potest etiam quoad extensionem: plura enim debet Parochus credere explicitè, & scire, quam eius subditi: quia debet scire, & posse explicare, quando, & qua ratione Sacramenta percipienda sint, & quis fructus ex eorum perceptione accipiat. Item qua ratione sacrum, atque diuina officia decenter audienda sint, aliaque similia, quae ad christiani hominis officium spectant. Ita Coninch *loco citato*. Ex quibus tamen aliqua ab ipsis etiam subditis necessariò scienda sunt, ut supra vidimus, aliqua tamen non semper, v. g. Sacramenta Confirmationis, extremae Vnctionis, Ordinis, & Matrimonij non sunt scienda sub peccato graui ab iis, qui ea non suscipiunt: Parochus verò debet ea omnia scire, ut possit opportuno tempore subditos docere, inò, & antequam necessitas urgeat, debet ea populo diebus festis explicare iuxta Tridentinum *sess. 5. cap. 2. de reform. & sess. 24. c. 4. de reform.* debet etiam Parochus scire ea omnia.

Card. de Lugo de Virtute Fidei diuina.

nia, quae ad suum munus, & ad Sacramentorum administrationem, & alia similia spectant, quae notitia, ut constat subditis necessaria non est. Ab obligatione verò Episcoporum differt obligatio Parochi quoad intentionem quia parochus fidei articulos ita debet scire, ut possit eos populo explicare, & difficultates soluere, quae communiter plebeis occurrere possunt, ut dixit Coninch, cui addit Castro Palao supra citatus, ut possit aequalem rationem de iis reddere. Episcopus verò debet ita scire, ut possit etiam eorum fidem ab aduersariis oppugnantibus defendere, ut cum aliis dixerunt Bañes & Coninch *loco citatis*, ad quod maior utique scientia exigitur, quam ad meram explicationem articuli. Quoad extensionem etiam differt, quia episcopus plura debet de mysteriis fidei, & de sacris Canonibus, & sanctionibus scire, quam Parochus, cum Episcopus sit magister, & Pastor superior, ad quem Pastores inferiores, tanquam ad communem magistrum in grauioribus dubiis debent recurrere, & qui errores parochorum debet corrigere, & eorum omnes, ac aliorum etiam fidelium spirituales causas definire, atque ideo magis vniuersalis, & extensa in eo proculdubio doctrina desideratur, quam in Parocho, cuius ex Officio Magister, & Pastor est.

SECTIO VI.

Utrum hac obligatio fidei explicita si de iure diuino, vel humano.

DE hoc agit breuiter Suarez in *praesenti dicta disp. 13. sect. 4. num. 13. & 14.* & concludit, praecipuum credendi ea, quorum fides explicata necessaria est necessitate medij, esse de iure diuino, v. g. credendi Deum esse, & esse remuneratorem, & mysterium Trinitatis, & Incarnationis: praecipuum verò credendi reliqua esse ecclesiasticum, & humanum. Prior pars constat facile, quia eo ipso, quod Deus constituat aliquod medium ut necessarium ad salutem, resultat, vel includitur obligatio medium illud adhibendi: ex eodem ergo iure diuino, quo fides illorum obiectorum constituta est à Deo, ut medium necessarium ad salutem oritur obligatio medium illud adhibendi. Posteriolem verò partem probat, quia non constat de aliquo immediato praecipuo diuino circa fidem explicitam aliorum obiectorum, & valde vsitatum est, ut praecipua diuina, quae generalius tradi solent, per Ecclesiam determinentur, vel quoad materiam, vel quoad tempus, vel quoad alias circumstantias, prout Apostoli videntur determinasse de facto hanc obligationem, quando symbolum composuerunt, & tradiderunt omnibus fidelibus: potuit tamen Ecclesia aliquid postea addere pro temporum varietate. Haec Suarez, in quibus supponere videtur, praecipuum latum fuisse à Christo de fide explicita non solum eorum obiectorum, quorum fides necessaria est necessitate medij, sed etiam aliorum indeterminatè, relicta ecclesiae potestate eiusmodi obiecta determinandi.

Haec doctrina difficilis est, quia ex ea sequi videtur, quod ecclesia potest auferre obligationem sciendi, aut credendi passionem, & resurrectionem Christi, & eius adytum ad extremum iudicium:

G g quare

153
Sensu Pa-
tris Suarez.

Difficultas
istius senten-
tiae.

quare Atagon in presenti quaest. 2. art. 6. dub. 2. horum etiam fidem necessariam dicit esse, ex iure diuino, non verò fidem descensus Christi ad inferos, & communionis sanctorum, sed solum ex præcepto ecclesiastico.

154

Alij absque distinctione loquuntur de omnibus obiectis, quorum fides explicita exigitur, & dicunt eam necessariam esse ex iure diuino; ita Petrus de Ledesma, quem affert, & sequitur Sanchez dicto lib. 2. in decalog. c. 3. n. 13. Bañes dict. art. 8. dub. 2. Azor 1. tom. lib. 8. c. 6. q. 4. & Lorca in presenti disp. 23. membr. 2. n. 25. dicens, ecclesiam sua auctoritate nullum præceptum statuere credendi, nec illud proprie loquendo confirmare, sed tantum hac in parte exponere, & declarare præceptum Dei. Bañes verò loquens de fide explicita necessaria in lege gratiæ, in secunda conclusionis expressè afferit, fidem explicitam omnium, quæ continentur in symbolo, esse necessariam ex præcepto diuino, atque etiam ex præcepto ecclesiastico. Denique Azor. loco citato distinguit præceptum discendi symbolum à præcepto credendi; hoc dicit esse diuinum, illud verò ecclesiasticum.

Distinguit
Azor præceptum discendi
à Symbolo
à præcepto
credendi.

155

Mihi hæc vltima distinctio non displicet, quia in primis non satis percipio, quomodo si hoc non esset præceptum diuinum, obligare posset Ecclesia ad actum internum fidei explicitæ circa hos articulos supposita sententiæ communi, quod Ecclesia non possit præcipere actus merè internos, qualis certè est assensus fidei internus, qui solus circa hos articulos præcipitur, quam difficultatem videtur voluisse præoccupare Suarez ubi supra, n. 14. dicens, licet Ecclesia non possit actus merè internos præcisè consideratos, ac per se præcipere, nihilominus posse illos præcipere, vel prohibere in ordine ad externos, quatenus isti externi ex interioribus oriri possunt, vel quatenus interni ad externos efficiendos necessarii sunt, & eadem ratione posse dirigere internos, aliquid in ordine ad illos præcipiendo, quod exterius exercendum est: & hoc, inquit, modo se gerit Ecclesia in hoc præcepto. Vnde in actu fidei duo distinguenda sunt. Vnum est, quod postquam materia fidei est propolita, credatur; & hoc semper spectat ad diuinum præceptum. Aliud est, vt habeatur notitia materiæ credendæ, & hoc est, quod Ecclesia potest præcipere, aut addere in hoc præcepto, nam quia hæc notitia per actus externos, & sensibiles comparatur, ideo sub ecclesiastico præcepto cadere potest.

156

Hæc tamen omnia, si attentè examinentur, vel negant præceptum ecclesiasticum de assensu interno fidei, & per consequens relinquunt solum præceptum diuinum, quod intendimus, vel certè non efficiunt difficultatem. Fatemur enim, posse Ecclesiam præcipere actum internum necessariū ad actum externum, quem præcipit, prout de facto præcipiendo orationem vocalem, & externam, præcipit consequenter voluntatem, & intentionem orandi, sine qua prolatio vocum non esset oratio, & præcipiendo sacrificium, præcipit intentionem offerendi, sine qua actio externa non esset sacrificium & sic de alijs, vt dixi disp. 15. de Penitentia sect. 6. n. 140. Hæc autem ratio non procedit in casu nostro, cum Ecclesia non præcipiat aliquam actionem externam, ad quam sit necessarius assensus fidei explicitæ circa eos omnes articulos: nam si quam actionem eiusmodi præciperet, maximè professionem fidei externam;

hanc autem non præcipit explicitam de his articulis omnibus fidelibus vnuerfaliter, sed aliquibus, vt constat, non potest ergo applicari ad hunc casum regula illa de præcepto actus interni consequenti propter præceptum actus externi, ad quem talis actus internus requiritur.

Vnde nec potuit etiam Ecclesia determinare quoad hanc partem præceptum fidei explicitæ, quod antea à Deo latum esset indeterminate, & determinandum ad Ecclesiam, quia hæc ipsa determinatio libera ad tales materias esset proculdubio actus iurisdictionis in Ecclesia, sicut nunc est præceptum confessionis, communionis annuæ, & includeret præceptum aliquod ipsius Ecclesiæ, quod tamen esset de actu merè interno, vt videmus. Et per consequens Ecclesia in præcepto illo posset dispensare, & tollere obligationem credendi explicitè passionem, & resurrectionem Christi, quod certè absurdissimum esset. Similiter illud, quod idem Auctor addit, hanc fidem habere connexionem cum actu aliquo externo, quem Ecclesia potest præcipere, nimirum comparandi notitiam horum mysteriorum, nullo modo satisfaciunt: quia ad comparandam talem notitiam non est necessarius assensus fidei; nam licet hic assensus fieri non possit sine notitia comparata; potest tamen è contra comparari notitia sine assensu fidei consequenti, nec sufficit dependentia assensus fidei à notitia comparata, vt qui potest præcipere notitiam, possit etiam præcipere assensum, qui consequi potest alioquin quia meditatio mentalis circa mysteria passionis Christi haberi non potest sine notitia eorum mysteriorum, & quia gaudium de elemosina facta non potest haberi, nisi fiat elemosina, quam Ecclesia potest præcipere, poterit etiam ab eadem Ecclesia præcipi meditatio mentalis circa Christi Passionem, vel gaudium internum de elemosina facta, quod nemo concedet negans, posse ab Ecclesia præcipi actus merè internos.

Quod deniq; addit, Ecclesiam præcipere comparare notitiam, qua notitia propolita, statim ex præcepto ipso diuino oritur obligatio explicitè credendi, difficultus est, neque enim tenetur homo elicere actus fidei explicitos circa omnes veritates, quas legit, vel audit esse de fide; alioquin qui legit scripturam, vel recitat eius lectiones in officio diuino, debet sub peccato elicere cõtinuò actus fidei explicitæ circa singula obiecta, quæ continentur legit, quod esset intolerabile onus, & deterreret fideles à lectione sacræ scripturæ. Si ergo Ecclesia solum præcipiat notitiam comparationem externam, & ibi sistant eius præceptum, nõ est vnde consequatur obligatio habendi fidem internam explicitam circa ea, quæ continentur v.g. in symbolo, nisi eam fidem Deus præceperit, quod in eam præcepit in particulari, consequenter præcepit comparare notitiam eorum mysteriorum, sine qua notitia talis fides interna explicita haberi non poterat. Vnde ei dem argumentis reticere potest, quod dicebat Bañes supra adductus, hanc obligationem fidei explicitæ esse ex præcepto diuino atque etiam ecclesiastico humano: neque enim potest Ecclesia actus merè internos præcipere, etiam si iidem actus præcepto naturali, vel diuino debiti essent: per hoc enim quod aliunde debiti sunt, non fiunt magis sensibiles, & per consequens non magis subfunt iurisdictioni visibili ecclesiæ, si semel concedatur eõ communi sententiæ actus merè internos nõ posse ab ecclesia præcipi.

Fateendum

159

Statendum ergo est cum Sanchez, & aliis supra adductis hanc obligationem fidei explicitæ circa hæc obiecta provenire solum ex præcepto divino licet obligatio notitiæ, quæ per actus externos comparatur, possit etiam provenire ex præcepto ecclesiastico. Quare ecclesia proponens symboli declaravit quidem, & proposuit compendiosè ea, quæ ex divino præcepto quilibet fidelis scire debeat explicitè, & credere. Nam Christus ipse Apostolis præcepit prædicare omnibus & communicare notitiæ Evangelij verbis illis Marc. vii. *Prædicate Evangelium omni creatura*: quare omnibus etiam præcepta fuit auditio, & fides eiusdem evangelij, ut significat verba sequentia *qui crediderit, & baptizatus fuerit, salum erit: qui vero non crediderit, condemnabitur*. Sicut ergo verbis præcedentibus non imponitur magistris obligatio docendi, & prædicandi totum evangelium, & singulas eius partes in particulari, sed præcipua capita, & eius substantiam: sic in verbis sequentibus non imponitur obligatio auditoribus audiendi, & credendi explicitè totum evangelium & singulas eius partes; sed ea, quæ pertinent ad substantiam evangelij. Quia verò dubitare aliqui poterant, quæ essent præcipua capita, & ad substantiam evangelij spectantia, quæ ab omnibus explicitè deberent teneri; ideo Apostoli divino instinctu composuerunt symbolum fidei, quod ea capita complecteretur, ut in superioribus visum est.

160

Ratio autem à priori huius obligationis fundatur in iis quæ diximus supra sect. 2. nimirum, quia is, qui alicui determinatè loquitur, & dicit aliquid determinatum, eo ipso exigit ab eo attentionem, & fidem: hoc enim ei loquitur, ut faciat eum venire in notitiæ suæ mentis, siue ut suam mentem ei communicet. Tenentur ergo omnes attendere, & credere explicitè Deo aliquid determinatum eis manifestanti, & dicenti. Cum ergo Deus Evangelij doctrinam ad hunc finem revelaverit, ut ad omnium hominum notitiæ veniat, & ita Apostolis, & eorum successores mandaverit, & commiserit, ut eam doctrinam omnibus ex ipsius Dei nomine proponant, quod saltem quoad substantiam doctrinæ, & præcipua capita intelligi debet; consequens est ut ab omnibus auditum, attentionem, & fidem explicitam eiusdem doctrinæ quoad substantiam saltem exigat, & per consequens hæc obligatio ex iure divino oriatur, quod in tali loquutionis divina genere imbitum est, ut citato loco explicuimus.

161

in sententia

Vnde inferitur Primò, ex eodem divino præcepto provenire obligationem sciendi, & credendi explicitè non solum ea, quæ in symbolo continentur, sed etiam alia, quæ supra diximus debere explicitè credi, ut mysterium Eucharistiæ baptismum, Sacramentum Penitentiae, decalogum, & si quæ sunt alia. Nam de iis omnibus procedit eadem ratio, quod nimirum obligatio illa assensus fidei explicitæ non possit provenire ex præcepto humano ecclesiastico, cuius materia non potest per se esse actus merè internus; & quod hæc omnia revelaverit Deus, ut determinatè, & explicitè sciantur, & credantur à fidelibus; quare talis loquutio Dei eo ipso exigit à fidelibus, auditum, attentionem, & fidem explicitam ad ea omnia, quæ tali modo revelata sunt: si quæ verò sunt in symbolo, vel in aliis omnibus, quæ propter materiæ parvitatem, vel quia sunt circumstantiæ accidentales non obligat ad fidem

Card. de Lugo, de virtute fidei divina.

explicitam sub peccato gravi, de quibus in particulari actum est supra, ea omnia neque etiam ex præcepto ecclesiastico inducent obligationem gravem ad actum fidei explicitæ.

162

Inferitur secundò, ex eodem divino præcepto provenire obligationem, peculiarem fidei explicitæ, quæ licet non sit omnibus fidelibus communis, aliquibus tamen in particulari inest, prout supra diximus eos, qui volunt recipere sacramentum confirmationis, extremæ unctionis, Ordinis, vel matrimonij, debere habere fidem explicitam circa hæc sacramenta. Quod idem dicendum videtur de obligatione, quam habent Episcopi, Prælati, Parochi, & alij, quibus ex officio competit alios docere, de quibus supra diximus debere plura explicitè scire, & credere. Ratio autem est eadem cum proportione debita applicata, quia hæc etiam obiecta Deus revelavit; & licet non revelaverit determinatè ad hoc, ut singuli fideles ea explicitè scire deberent; sed tamen revelavit ad hoc, ut eorum obiectorum fides explicita in Ecclesia conservaretur saltem penes eos, quibus eorum notitia explicita ad sua munera obeunda necessaria esset, vel qui ex officio debent reliquos hæc docere, quando opportunitas, & necessitas occurrat; ergo Deus ad hoc ea obiecta revelavit, ut mentem suam explicitè iis saltem personis communicaret, & per consequens ab iis saltem personis exigit auditum attentionem, & fidem explicitam circa ea etiam obiecta, sicut ab aliis omnibus exigit circa obiecta substantialia, & præcipua capita Christianæ religionis.

163

Inferitur tertio, non omnia, quæ Christianus debet scire, debere eum credere fide explicita: nam debet scire præcepta Ecclesiæ, quæ tamen Deus non revelavit, sed Ecclesia imposuit, & ideo sufficit alia notitia humana horum præceptorum, sicut haberi solet de aliis legibus, & præceptis humanis item iudex scire debet leges, iuxta quas debet iudicare, & confessarius censuras, & casus referatos, & unusquisque leges, & obligationes sui officij, quæ non debet credere fide divina explicita, ut constat.

164

Dubitari potest, an sicut diximus, præcepta decalogi & alia etiam, quæ ad aliquos in particulari spectant, debere, vel ab omnibus, vel ab iis, ad quos spectant, fide explicita cognosci, sic etiam dicendum sit de omnibus aliis, quorum malitia, vel prohibitio ex sacris litteris, vel fidei doctrina constat, licet vel non contineantur, vel non ita explicitè in decalogo v.g. quod pollutio, seu mollietas voluntaria sit peccatum mortale, vel alia eiusmodi. P. Granado in præfati dist. tract. 10. dist. 3. n. 14. dicit ea, quæ non sunt ex mysteriis fidei, sed pertinent ad proprium statum, non esse necessarium, quod credantur actu fidei divinæ, sed sufficere, ut cognoscantur ea certitudine etiã naturali, quæ satis sit, ut rectè quis satisfaciat muneri suo. Mysteria verò Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, & similia debere credi fide divina. Vbi de Decalogi præceptis nihil dicit, sed magis videtur inclinare, ut nec de his requiratur assensus fidei, non enim apparet, cur magis eam obligationem debeamus credere fide explicita divinam quàm alia præcepta, quæ Deus nobis imposuit & revelavit ad nostrum statum.

Alij tamen actum fidei explicitæ circa præcepta decalogi exigunt, ita Suarez in præfati dist. dist. 13, sect. 4. num. 11. in fine his verbis: *Vnde sine dubio dicendum est, explicitam fidem & cognoscit*

G g 2

gnoscit

gnitionem præceptorum decalogi ex præcepto necessariam esse. Hurtado etiam in præfati dicta disp. 44. §. 13. dicit, teneri singulos credere decem præcepta decalogi. Verum cum statim addat, & quinque Ecclesie, non constat, an loquatur de fide diuina, cum quinque Ecclesie præcepta non sint à Deo reuelata. Clarius videtur loqui Lorca dicta disp. 23. membr. 1. n. 19. vbi cum de præcepto fidei explicitè agat, dicit, necessarium esse cognoscere, & credere decalogum, & præcepta communia omnibus. Alij tamen non explicant obligationem credèdi per actum fidei diuinæ circa decalogum, sed dicunt esse obligationem sciendi præcepta decalogi. Sic loquitur Sanchez dict. c. 3. n. 10. Azor. tom. 1. lib. 8. c. 7. q. 5. dicens sufficere, si rusticus rogatus, an furtum, periurium, &c. licita sint, respondeat, non esse licita, quia suapte natura sunt mala, & sic cætera sciat, eodem modo loquitur Coninch. dicta disput. 14. dub. 10. n. 193. & Valentia disp. 1. q. 2. puncto 5.

166

Ego iuxta ea, quæ dixi dicta sect. 2. distinguendum puto: aliqua enim præcepta sunt naturalia, quæ Deus in sacris litteris non solum reuelauit; manifestando eorum obiecta naturali iure esse debita, vel prohibita, sed etiam denuo præcepto suo corroborauit, quod præceptum omnibus intimari voluit, qualia fuerunt præcepta decalogi, quæ Deus lege communi denuo lata promulgauit: alia verò sunt quorum obligatio in diuinis litteris inuenitur reuelata, non per modum præcepti denuo additi, sed per modum doctrinæ, prout in epistolis Pauli Apostoli inueniuntur commemorata cum detestatione aliqua peccata contra legem naturæ, vt fideles ab iis caueant. Quamuis ergo de præceptis prioris generis concedatur debere ea credi per actum fidei explicitæ ob rationem dicta sect. 2. assignatam, non est tamen necesse id etiam concedere de præceptis generis posterioris. Et quidem si semel ea obligatio concedatur circa præcepta Decalogi, & aliqua omnibus fidelibus communia, non video cur non debeat idem dici de præceptis non communibus, sed spectantibus ad aliquos fideles in particulari, vt ab his saltem debeant etiam fide diuina credi. Na sicut reuelatio Dei de præcepto communi ordinata ad omnes fideles, vt iis ex parte Dei tale præceptum intimeretur, exigit ab omnibus fidelibus auditum, attentionem, & fidem illius præcepti, quia Deus illis omnibus determinatè loquitur, & vult ab omnibus illis audiri; ita præceptum à Deo latum pro aliquo hominum genere, vt ab iis obseruetur, & illis intimeretur, exigit ab illis similiter auditum, attentionem & fidem talis præcepti. Alia verò est ratio de præceptis secundi generis, quæ in Scriptura solum commemorata inueniuntur, & non lata, sed supposita: nam tunc eorum obligatio narratur solum ibi, sicut alia, quæ in eadem Scriptura ad instructionem, & abundantiam doctrinæ narrantur: non tamen videtur eorum noticia ex eo præcisè capite, quod in Scriptura contineatur, specialiter obligare, sed solum quatenus præceptum quoduis naturale obligat ad sui notitiam, vt possit obseruari. Cum enim tunc Deus non vtatur verbis præcipiendi, aut promulgandi legem, quæ subditis intimeretur, sed solum se gerat, vt magister docens subditos ea, quæ aliunde ipsi scire debebant, & hoc ad maiorem doctrinæ abundantiam; non videtur tunc obligare singulos, vt attendant & audiant, sicut non obligat in alijs, quæ in ea-

dam Scriptura narratur, Et hæc sufficiunt de obligatione ad actum internum fidei. Nunc dicamus de eius actu externo, qui est confessio, seu professio externa eiusdem fidei.

DISPUTATIO XIV.

De actu externo, seu de confessione fidei externa, & eius obligatione.

- SECTIO I. An, & quomodo confessio externa fidei sit actus fidei.
- II. Quale sit præceptum non negandi exteriorius fidem.
 - III. An circa negationem externam fidei in re parui momenti possit dari peccatum veniale.
 - IV. Quale sit præceptum affirmatiuum confessionis fidei.
 - V. De vsu vestrum, actionum, rituum, ciborum, & aliorum quæ propria sunt infidelibus, an, & quomodo sit contra virtutem fidei.

ostquam egimus de actu interno fidei, tam quoad intellectum, quam quoad voluntatem, sequitur, vt de eius actu externo dicamus: de quo in primis videndum est, an, & quo sensu sit actus fidei, deinde, quando, & quomodo sit sub præcepto, in quo puncto quàm plures, & gratissima quæstiones morales comprehenduntur.

SECTIO I.

An, & quomodo confessio externa fidei sit actus fidei.

Affirmant communiter Theologi, confessionem fidei externam esse actum fidei, cum S. Thoma in præfati q. 3. art. 1. Quæ conclusio probari potest à contrario: quia negatio fidei externa est propriè actus infidelitatis, & aduersatur fidei, & punitur ab ecclesia penis & censuris tanquam peccatum commissum contra fidem: ergo fides ipsa prohibens infidelitatem prohibet negationem externam fidei, & inclinatur ad eiusdem fidei confessionem externam.

Cæterum hæc communis doctrina difficultatem habet non exiguam. Difficile enim est explicare, quomodo confessio fidei externa oriatur à virtute fidei tanquam eius actus, nam in primis non videtur esse posse actum fidei elicivum, cum habitus fidei nõ concurrat immediatè ad loquutionem externam, sed potentia motiva hominis neque etiam videtur posse esse actum imperatum à fide; quia assensus fidei est in intellectu, & non habet pro obiecto loquutionem externam, sed mysterium creditum, vnde non potest loquutionem imperare: Tum quia intellectus non imperat immediatè actus potentiarum exteriorum, sed voluntas, vt suppono: tum etiam, quia datus, quod